

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HULKİ AKTUNÇ'UN SON İKİ EYLÜL ROMANINDAKİ SÖZ VARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
FATMA İLKNUR KARINSIZ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEVDA KAMAN

BARTIN-2020

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HULKİ AKTUNÇ'UN SON İKİ EYLÜL ROMANINDAKİ SÖZ VARLIĞI

YÜKSEK LİSANS

HAZIRLAYAN

Fatma İlknur KARINSIZ

DANIŞMAN

Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN

“Bu tez 05.12/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN	
Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE	
Dr. Öğretim Üyesi Anıl ÇELİK	

KABUL VE ONAY

Öğrenci Fatma İlknur KARINSIZ tarafından hazırlanan *Hulki Aktunç 'un "Son İki Eylül"* Romanındaki Söz Varlığı başlıklı bu çalışma, 05/12/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hacı İbrahim Delice

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN
(Danışman)

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Anıl ÇELİK

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/....../.... Tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Metin SABAN
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN danışmanlığında hazırlamış olduğum *Hulki Aktunç'un Son İki Eylül Romanındaki Söz Varlığı* adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

05/12/2019

Fatma İlknur KARINSIZ

ÖN SÖZ

Hulki Aktunç eserlerinde kendine özgü üslup geliştirmiş, geleneksel anlatım şekillerinin dışına çıkarak özgün ve çok katmanlı metinler ortaya koymuş bir yazardır. Edebiyatın pek çok türünde eserler veren, anlatımının zenginliği ve dile yaklaşımı ile fark yaratan, “dil kuyumcusu” olarak nitelendirilen ve aynı zamanda bir leksikograf olan yazar hakkında çok fazla çalışma olmayışı bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde yazar ve eserleri hakkında genel bilgilere yer verilmiş; Aktunç’u farklı kılan, kendine özgü olan özellikleri ve dil anlayışı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde söz varlığının tanımı ve kapsamı, söz varlığı çalışmalarının önemi alt başlıkları ile söz varlığı hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde temel söz varlığı, yabancı sözcükler, tekrar öbekleri, kalıplaşmış sözler, ilişki sözleri (kalıp sözler), deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler, ağız (yöresel söyleyiş özellikleri), argo, terim alt başlıkları ile söz varlığının öğeleri anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ise *Son İki Eylül* romanında tespit edilen yabancı sözcükler, tekrar öbekleri, kalıplaşmış sözler, ilişki sözleri (kalıp sözler), deyimler, atasözleri, ağız (yöresel söyleyiş özellikleri), argo, terimler, özel adlar, arkaik sözcükler değerlendirilmiştir. Beşinci bölümde romandaki dil sapmaları incelenmiştir. Sonuç kısmında, çalışmamızla ilgili elde ettiğimiz bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmamızın söz varlığı ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacağını umut etmekteyiz.

Çalışmanın konusunun belirlenmesinden sonuna kadar, kaynakların temininde, yazım aşamasında yardım, bilgi ve zamanını esirgemeyen, bana yol gösteren saygı değer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sevda KAMAN’a yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim.

FATMA İLKNUR KARINS IZ

BARTIN- 2020

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hulki Aktunç'un "Son İki Eylül" Romanındaki Söz Varlığı

Fatma İlknur KARINSIZ

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sevda KAMAN

Bartın-2020, Sayfa: XI+126

Edebiyatın her türünde eser veren Hulki Aktunç, "68 Kuşağı" diye adlandırılan dönemde yaşamış; bu kuşağın en önemli şair, yazar, ressam, reklamcı, fikir adamlarından biri olarak anılmıştır. Bu çalışmada Hulki Aktunç'un iki romanından biri olan *Son İki Eylül* adlı romanının söz varlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz varlığı incelemeleri, bir yazarın edebî kişiliğinin kavranmasını ve dil hâkimiyetinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Çalışmada *Büyük Argo Sözlüğü* adlı eseriyle leksikograf kimliğini ortaya koyan Hulki Aktunç'un edebî dilini ve dil anlayışını tespit etmek amaçlanmıştır. *Son İki Eylül* romanında roman kişilerine uygun dil seçilmiş, hem neolojizmden hem de arkaizmden yararlanılmıştır. Hulki Aktunç dil kullanımında ve üslubunda dil sapmalarına büyük ölçüde yer vermiştir. *Son İki Eylül* adlı romanında dil, romanın en belirgin malzemesidir.

Anahtar Kelimeler: Hulki Aktunç; Son İki Eylül; söz varlığı.

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

Hulki Aktunç's Vocabulary In The Novel "The Last Two September"

Fatma İlknur KARINSIZ

Bartın University

Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Thesis Adviser: Dr. Öğr. Üyesi Sevda KAMAN

Bartın-2020 Page: XI+126

Hulki Aktunç, who works in all kinds of literature, lived in the period called "68 Generation" he was known as one of the most important poets, writers, artists, advertisers and intellectuals of this generation. In this study, it is tried to reveal the vocabulary of one of the two novels of Hulki Aktunç, *The Last Two September*. In this study, it is aimed to determine the literary language and language understanding of Hulki Aktunç who revealed the identity of lexicographer with his work called *A Great Slang Dictionary*. In *The Last Two September* novels, the appropriate language was chosen for the novelists and both neology and backism were utilized. Hulki Aktunç has largely deviated from language deviations in language use and style. In his novel *The Last Two September*, language is the most prominent material of the novel.

Keywords: Hulki Aktunç; Last Two September (Son İki Eylül); vocabulary.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

KABUL VE ONAY.....	II
BEYANNAME.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1
1.HULKİ AKTUNÇ'UN HAYATI, ESERLERİ VE DİL ANLAYIŞI.....	3
1.1.Hayatı.....	3
1.2.Eserleri.....	6
1.2.1. Roman.....	6
1.2.2. Şiir.....	6
1.2.3. Öykü.....	8
1.2.4. Deneme.....	9
1.2.5. Söyleşi.....	9
1.2.6. Sözlük.....	9
1.3. Dil Anlayışı.....	9
2. SÖZ VARLIĞI.....	12
2.1. Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı.....	12
2.2. Söz Varlığı Çalışmalarının Önemi.....	13
3. SÖZ VARLIĞININ ÖGELERİ.....	14

3.1. Temel Söz Varlığı.....	14
3.2. Yabancı Sözcükler.....	14
3.3. Çeviri Sözcükler.....	14
3.4. Tekrar Öbekleri.....	15
3.5. Deyimler.....	15
3.6. Atasözleri.....	16
3.7. Kalıplaşmış Sözler.....	16
3.8. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler).....	16
3.9. Ağız (Yöresel Söyleyiş Özellikleri).....	16
3.10. Argo.....	17
3.11. Terimler.....	17
4. ROMANDAKİ SÖZ VARLIĞI ÖGELERİ.....	17
4.1. Yabancı Sözcükler.....	18
4.2. Tekrar Öbekleri.....	37
4.3. Deyimler.....	43
4.4. Atasözleri.....	50
4.5. Kalıplaşmış Sözler.....	50
4.6. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler).....	52
4.7. Ağız (Yöresel Söyleyiş Özellikleri).....	52
4.8. Argo	55
4.9. Terimler.....	57
4.9.1. Bitkibilim Terimleri.....	57
4.9.2. Coğrafya Terimleri.....	65
4.9.3. Dil Bilgisi ve Edebiyat Terimleri.....	66

4.9.4. Hayvan Bilimi (zooloji) Terimleri.....	67
4.9.5 Kimya Terimleri.....	68
4.9.6. Tıp Terimleri.....	69
4.9.7. Uygulayım Terimleri.....	71
4.10. Özel Adlar.....	71
4.10.1. Dil, Millet, Devlet Adları.....	71
4.10.2. Dini Adlar.....	72
4.10.3. Eser Adları.....	73
4.10.4. Kişi Adları.....	74
4.10.5. Kurum Adları.....	77
4.10.6. Yer Adları.....	77
4.11. Arkaik Sözcükler.....	81
5.ROMANDAKİ DİL SAPMALARI.....	83
5.1. Yazımsal Sapmalar.....	83
5.2. Sesbilimsel Sapmalar.....	88
5.3. Dilbilgisel Sapmalar.....	90
5.4. Sözcüksel Sapmalar.....	91
5.5. Lehçesel Sapmalar.....	94
5.6. Tarihsel Dönem Sapmaları.....	95
DİZİN.....	96
SONUÇ.....	116
TABLOLAR DİZİNİ	
Tablo 1: <i>Son İki Eylül</i> romanında saptanan söz varlığı öğelerinin dağılımı.....	119
Tablo 2: <i>Son İki Eylül</i> romanında saptanan yabancı sözcüklerin kökenlerine göre	

dağılımı.....	120
Tablo 3: <i>Son İki Eylül</i> romanında saptanan özel adların türlerine göre dağılımı.....	121
Tablo 4: <i>Son İki Eylül</i> romanında saptanan terimlerin türlerine göre dağılımı.....	122
KAYNAKLAR.....	123
ÖZ GEÇMİŞ.....	126

KISALTMALAR

age.	:adı geçen eser
Alm.	:Almanca
Ar.	:Arapça
bk.	:bakınız
Ed.	:editör
Far.	:Farsça
Fr.	:Fransızca
İng.	:İngilizce
İsp.	:İspanyolca
İt.	:İtalyanca
Lat.	:Latince
s.	:sayfa
S.	:sayı
TDK	:Türk Dil Kurumu
Yun.	:Yunanca

GİRİŞ

Milletlerin tarihine ışık tutan, yaşamları hakkında bilgi veren, birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayan dil, kültürün temel öğelerinden biridir. Bu dilin zenginliğini de o dilin söz varlığı ortaya koymaktadır. Söz varlığı, bir yazar yahut şairin edebî kişiliğini oluşturan unsurların başındadır. Söz varlığını incelemek ise bir sanatçının anlaşılmasına, edebî kişiliğinin tespit edilmesine imkân sağlamaktadır.

Hulki Aktunç; edebiyatın pek çok türünde eserler veren, kendine özgün bir anlatım tarzı ve zenginliği olan, dile tutkun, entelektüel bir yazardır. Aktunç hakkında az sayıda akademik çalışma yapılmış olması bizi bu çalışmaya yönlendirmiştir. Çalışmada amaç; Türkçeye hâkim, sözlük yazarı Hulki Aktunç'un özgün ve çok katmanlı dil anlayışını gözler önüne sermektir. Çalışmanın hem Hulki Aktunç ile hem de söz varlığı ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacağı umut edilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle söz varlığı ve söz varlığının kapsamı ele alınmıştır. Doğan Aksan'ın *Türkçenin Söz Varlığı* adlı eseri esas alınmış, konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan tarama yapılmış, söz varlığının kapsadığı unsurlar başlıklar halinde ele alınmış, yazar ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada söz konusu olan *Son İki Eylül* adlı romanındaki söz varlıkları araştırma, okuma, saptama, sözlük tarama yöntemleriyle tespit edilmiştir. Söz varlığına ilişkin öğeler sıralanırken sözcüklerin romanda geçen anlamları verilmiş, öğelerin yer aldığı cümleler sayfa numarası ile birlikte eklenmiştir. Sözcüklere anlam verilirken *Türkçe Sözlük* (TDK), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lugatı)*, *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü* (TDK), *Derleme Sözlüğü* (TDK), *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü* (TDK), *Büyük Argo Sözlüğü*, *Türk Argosu* gibi sözlükler kaynak olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Hulki Aktunç ve eserleri hakkında genel bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde Hulki Aktunç'u dil özellikleri ile ilgili bilgilere verilerek özgün bir yazar olduğu vurgulanmak istenmiştir. İkinci bölümde “Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı”, “Söz Varlığı Çalışmalarının Önemi” başlıkları ile söz varlığının kavramsal olarak yeri ve öneminden söz edilmiştir. Üçüncü bölümde “Temel Söz Varlığı”, “Yabancı Sözcükler”, “Çeviri Sözcükler”, “Tekrar Öbekleri”, “Kalıplaşmış Sözler”, “Deyimler”, “Atasözleri”, “İlişki Sözleri(Kalıp Sözler)”, “Ağız (Yöresel Söyleyiş Özellikleri)”, “Argo”, “Terim” başlıkları ile söz varlığının öğeleri hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde

“Romandaki Söz Varlığı” başlığı ile “Yabancı Sözcükler”, “Tekrar Öbekleri”, “Kalıplaşmış Sözler”, “Deyimler”, “Atasözleri”, “İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)”, “Ağız (Yöresel Söyleyiş Özellikleri)”, “Argo”, “Terimler”, “Özel Adlar”, “Arkaik Sözcükler” alt başlıkları ile *Son İki Eylül* romanında tespit edilen söz varlığı ögeleri değerlendirilmiş, beşinci bölümde ise romandaki dil sapmaları incelenmiş; ardından incelenen sözcüklerin dizini verilmiştir. Çalışmamızın sonuç kısmında çalışmamızla ilgili genel bir değerlendirme yapılmış, söz varlığına ilişkin elde edilen verilerden hareketle tablolar eklenmiştir.

Bu çalışmada, Hulki Aktunç’un, *Son İki Eylül* adlı romanındaki söz varlığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Romanın, Yapı Kredi Yayınları tarafından, 2001 yılında yayımlanan basımı esas alınmıştır.

1.HULKİ AKTUNÇ’UN HAYATI, ESERLERİ VE DİL ANLAYIŞI

1.1.Hayati

Reklamcı kimliğinin yanı sıra, yazar, ressam ve şair olarak tanınan Şükrü Hulki Aktunç, 27 Ocak 1949 tarihinde, üç çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak İstanbul Kadıköy’de dünyaya gelir. Hulki Aktunç doğup büyüdüğü, çocukluğunu, gençliğini geçirdiği Kadıköy’e çok bağlıdır. Kadıköy’e bağlılığını şu sözle dile getirir: “Benim ülkem İstanbul değil Kadıköy.” Kadıköy’de ilk kaldığı ev, Güneşli Bahçe Sokağındadır. Daha sonra sırasıyla Acıbadem’de bahçe içinde bir evde, Kadıköy çarşısındaki Gevyeli Hüseyin Bey apartmanında ve Üzerlik sokak, 35 numaralı evde yaşar. Bu evlerin içinde en özeli Üzerlik Sokak, 35 numaradır. Sebebi ise, Hulki Aktunç’un ilk romanı Bir Çağ Yangını’nın mekânı ve aynı zamanda başkişilerinden biri olmasıdır:1

“Doğduğum ev Kadıköy, Güneşli Bahçe Sokak’ta, sonra çocukluğumu geçirdiğim Üzerlik Sokak 35 numara...”2

Hulki Aktunç’u diğer yazarlardan ayıran en önemli özelliği dildir. Aktunç’a göre; Kadıköy çarşısında doğmuş olmak, “dillerin içine doğmak”tır. Dillerin kardeşliği dediği argoyu Kadıköy çarşısında tanır, burada Ermenice, Yidce, Romanca, İbranice, Lazca, Arapça, Rumca, Kürtçe gibi dillerle tanışır ve bu diller sonraki yıllarda yazacağı argo sözlüğünün temelini oluşturur.

“Kadıköy çarşısı bir diller yelpazeysiyle, diller ormanıya karşılaştığım bir yerdi ve benim için inanılmaz bir şanstır yani.”3

Hulki Aktunç, ağabeylerinin sabahları kalkıp okula gitmelerine, kitaplarına, defterlerine çok özenir okula gitmek ister. Babası dayanamaz altı yaşında okula götürür ama müdür yardımcısı usule uymadığı için okula almayı kabul etmez. O arada Rasime Aksoy gelir ve bütün sorumluluğu üzerine alarak Aktunç’un okula kaydedilmesini sağlar. Aktunç, on dokuz yirmi yaşlarında Falaka ve Gecelerim’i okurken, Ahmet Rasim’in Rasime Hanım’ın doğumunu, Moda’daki evi anlattığını görünce, varlığının kendisi için büyük bir şans olarak gördüğü öğretmeni Rasime Hanım’ın, Ahmet Rasim’in kızı

1Murat Yalçın(Ed.), **Kitap-lık**, Yapı Kredi Yayınları, S. 202, İstanbul, 2019, s.5-6

2Hulki Aktunç, **Yoldaşım 40 Yıl**, Söyleşi: Rıza Kıracı, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.14

3 Hulki Aktunç, **age**. s.19

olduğunu anlar. Bunu öğrenince çok ağlar. Ama geç kalır. Rasime Hanım çoktan rahmetli olmuştur:

“Rasime Hanım, aynı zamanda müzik dersi veriyordu, çok güzel piyano çalıyordu ve bu hanımefendinin Ahmet Rasim üstadın kızı olduğunu ben çok yıllar sonra öğrendim. Beni çok çok iyi yetiştirmesinin yanı sıra bir de bana bu alçakgönüllülük dersini verdi.”⁴

Selimiye Ortaokulu’na gidip gelen bir çocuğun anlattıklarından dolayı Aktunç da o okula gitmek ister. Babası karşı çıktığı halde Selimiye Ortaokuluna yerleşir. Burada resim öğretmenini Turhan Vecdi Karal ile tanışır, resme ilgi duymaya başlar. Karal da Aktunç’un ilgisini fark eder ve onla özel olarak ilgilenir. Ve ressamlığa giden yolu bu okulda başlar.

“1960 yılında resim öğretmenini olarak Turhan Vecdi Karal’la karşılaştım Selimiye Kışlasında. (Hocam ressamdır ve 2006’da resimde ellinci yılı kutlandı Karal2ın.) Ben çılgın gibi ilgi duyuyorum resme, hoca bunu fark etti ve benimle özel olarak ilgilendi.”⁵

Aktunç, orta ikinci sınıfın yazında, evin çatı katından birkaç kez moda plajına gitmek dışında ayrılmadığını, günlük tuttuğunu, bir hayli Sait Faik, Orhan Kemal, Çehov, Gogol, Dostoyevski okuduğunu dile getirir⁶.

1963 yılında, on dört yaşında kura gereği Erzincan Askeri Lisesi’ne gider. Dehşet verici zengin dünya dediği İstanbul’dan ayrılmak onda şok etkisi yaratır. Çünkü ilk defa İstanbul dışına çıkacak ve kerpiç görecektir. Kendi deyimiyle, Erzincan’a kafa üstü düşer.

“Tren Erzincan’a gelince, ‘İşte geldik,’ dediler. ‘Şehir nerede?’ diye sordum. ‘İşte şehir burası,’ dediler.”⁷

Edebiyat dünyasıyla lise yıllarında tanışır ve bu dönemden sonra resme de ilgi duyar. Her iki alanda da adından söz ettirir ve ödüller alır. Türk edebiyatında İstanbul öykücüsü olarak bilinse de edebiyatın çeşitli türlerinde eser verir.

Erzincan Askeri Lisesi’ndeki kitaplık dikkatini çeker. Bu kitaplardan yararlanmaya başlar. Edebiyat öğretmenini Sami Önal sayesinde de edebiyata ilgisi artar. Ülkü adında duvar gazetesinde yazı yazmaya, bir şeyler çizmeye başlar. Kitap okumaları gittikçe artar. Fakat bu okumaları zamanla sol yayınlara kayar. Gazeteye koyduğu bir yazı yüzünden

⁴ Hulki Aktunç, **age.**, s.34

⁵ Hulki Aktunç, **age.** s.35

⁶ Hulki Aktunç, **age.** s.36

⁷ Hulki Aktunç, **age.** s.51

‘komünist propagandası yapmak’ suçundan okulun disiplin kuruluna verilir. Dolapları aranır, kitaplarına el konulur. Disiplin kurulunda sorulan “Bu kadar seçkin bir öğrenciyken, bunları neden okuyorsun?” sorusu ile hayatına asker olarak devam etmek istemediğini anlar ve 1966 yılında Harbiye’ye bir ay kala okuldan kaçır, askeri öğrencilik hayatını sonlandırır. Okulu bırakmasının karşılığında yüklü bir miktarda tazminat ödemesi gerekir. Bu tazminatı 4 sene boyunca çalışarak öder.

Tıp okumayı düşünen Hulki Aktunç, Erzincan Askeri Lisesi’ni terk etmesinden sonra fikrini değiştirir İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine yerleşir. Solun kalesi olarak bilinen Hukuk Fakültesi’nde sol gruplara katılır.

“Bir yandan Türkiye İşçi Partiliyim, bir yandan Dev-Genç eylemlerine katılıyorum, biliyorsunuz, FKF yani Fikir Kulüpleri Federasyonu Dev-Genç’e dönüştü. Hukuk Fakültesi solun kalesiydi, iyi ki de öyleydi. Edebiyat Fakültesi de sağın kalesiydi.”⁸

Aktunç, fakültede solun en önemli isimleriyle tanışır, arkadaş olur. Aktunç, Hukuk Fakültesini yarıda bırakıp, üniversiteden ayrılır ama askerlik sorunu ile karşılaşır. Yeni çıkan bir yasayla, askeri okullarda okuyanların okuduğu yıllar askerlikten sayılır.

“12 Mart faşist darbesinden sonra, 1974’te olmalı, Cumhuriyetin 50. yılı dolayısıyla darbenin birçok kurbanını affeden -bu af lafına da çok sinir olmuşumdur- 1803 sayılı af yasası çıktı. Bu yasa, askeri okullarda okuyanların orada geçen yıllarını askerliğe sayıyordu. Dolayısıyla ben de altı yıl askerlik yapmış biri olarak, hayatımdan iki yıl daha kaybetmekten kurtuldum.”⁹

27 Ekim 1971’de Hulki Aktunç, felsefe öğretmeni Semra Dedeoğlu ile evlenir. Nikâh şahitleri Selim İleri ile Taylan Altuğ olur.

Hukuk Fakültesini yarıda bırakan Hulki Aktunç, işsizlikle mücadele eder. Sürekli iş bakar ve Remzi Kitabevi’nde düzeltmen olarak işe başlar. Bu kitabevinde emeğinin karşılığını alamayınca çok geçmeden buradan ayrılır. Meydan Larousse’dan Hakkı Devrim ile görüşerek hemen işe başlar. “B” harfinden, “buzkıran” maddesi ile çalışmaya başlar. Fakat ansiklopedide ‘z’ maddesine gelindiğinde, kendisine Hakkı Devrim tarafından çıkarılmayacağına dair söz verilmesine, evli ve bir çocuk babası olmasına rağmen işten çıkarılır.

Daha sonra Eli Acıman’ın kurduğu, günümüzde hâlâ etkin olan reklam şirketi Manajans’ta işe başlar. Uzun yıllar burada çalışır. İlk öykü kitapları *Kurtarılmış Haziran*

⁸ Hulki Aktunç, **age**, s.121

⁹ Hulki Aktunç, **age**, s.125

ve *Gidenler Dönmeyenler*'i de burada çalışırken çıkarır. 1979 yılında Acıman ile yönetim konusunda sorunlar yaşamaya başlayınca bu işten ayrılır.

Aktunç, 28 Haziran 2011 yılında İstanbul'da vefat eder.

1.2. Eserleri

Hulki Aktunç kırk beş yıllık sanat hayatı boyunca edebiyatın her alanında eser vermiştir. Aynı zamanda resim sergileri ve tablolarına da devam etmiştir.

1.2.1. Roman

Bir Çağ Yangını, 1981 yılında basılmıştır. Romanda kafayı din ile tozutmüş birisi, gavur olduğunu kabul ettiği kişilerin evini yakar ve onların ölümünü seyreder. O kehanet keşke olmasaydı (Sivas! Yangın!). Evdeki yangında iki devrimci genç vardır. Ve bunlar toplumun yatay çelişkilerini değil, dikey çelişkilerini çözmeye çalışan, akli başında, işçi sınıfından yana sosyalist insanlardır.¹⁰

Romanda, bize hikâyeyi anlatan eşik cinidir. Ama aynı zamanda Ömer ve Nisa'nın evinin her yanına, kapısına, penceresine, duvarlarına sinmiş olan korkudur, endişedir, hüzündür anlatan. Hem de anlatılan. Ve anlatılan artık sadece Ömer ve Nisa değildir. Hatta romanın en farklı karakterlerinden biri olan ve tek sözcükle konuşan Nuh da değildir. Tüm bu kişilerdeki tekilliklerdir.¹¹

Aktunç'un, *Bir Çağ Yangını* romanı 1981 yılında 'Abdi İpekçi Roman Ödülü' almıştır. *Son İki Eylül*, 1987 yılında basılmıştır. Romanda, hastane koridorları, başhekimin bitmek bilmeyen konuşmaları, Sübekli Paşa'nın hikâyesi anlatılır. Sır adı verilen bölümlerden oluşur ve romanın birçok yerinde boş satırlar bulunmaktadır. Hatta romanın son sayfasına "Dosya burada bitmektedir. El yazıları son buluyor. Boş satırlar ise yeniden başlıyor." notu eklenmiştir. Aslında roman, okunmayı, anlaşılmayı, bilinmeyi bekleyen bir metindir.

1.2.2. Şiir

Aktunç'un yayımlanmış yedi tane şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlar:

¹⁰Hulki Aktunç, *Yoldaşım 40 Yıl*, Söyleşi: Rıza Kıracı, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.153

¹¹Murat Yalçın (Ed.), *Kitap-lık*, Yapı Kredi Yayınları, S. 202, İstanbul, 2019, s.22.

Sır Katibi, 1989 yılında tamamlanır ve Aktunç'un ilk şiir kitabıdır. Kitapta, Kadıköy'ün çokkültürlü hayatı, yalnızlık ve ben şiirleri yer almaktadır.

“Yarımada” şiirinde Udi Hırant bir görüntü olarak belirir, “Salihacı Nisvandan Cumhuriyet Meyhanesi” şiirini (Aliye Berger'in yanında) Ermeni kökenli sinema oyuncularından Danyal Topatan'ın anısına adar.¹²

Kadıköy'ündeki balık tutma maceraları, taş iskele ve Kambur Kefalci'yi anlattığı “Kankam Arto ve Balıkçı Ustalarım”daki anılar, *Sır Katibi*'ndeki “İlyas Miço”, “Denizin Uçlarında”, “Su, Mavi Maden” şiirlerine yansır.¹³

Işıkla Tarihçe, ikinci şiir kitabıdır. Kadıköy çarşısında doğması, babasının kiraathane işletmesi Aktunç üzerinde derin izler bırakır. Bundan dolayı bu şiir kitabında, İstanbul kültürünü, bu kültürün değişimlerini ve çarşıda tanık olduğu insan hikayeleri yer alır. Kitap, 1989 yılında tamamlanmıştır.

Üçüncü şiir kitabı olan, *Adresim Aynalar*'da yer alan şiirler, İstanbul'da yaşayan, farklı dinlere mensup olan insanların bir arada nasıl yaşadıklarını, hoşgörülerini konu alır.

Dördüncü şiir kitabı *Şarkılar* (1992)'dir. Aktunç, *İnsan Aşklarının Külüdür* adlı şiir kitabını, 2 Temmuz 1993 günü 37 kişinin öldüğü Sivas katliamında hayatını kaybedenler arasında yer alan Metin Altıok ve Behçet Aysan'ın anılarına ithaf eder.¹⁴ Bu şiir kitabı ile Halil Kocagöz Şiir Ödülü'ne layık görülmüştür.

Aktunç'un diğer şiir kitabı, Cemal Süreya Şiir Ödülü alan *Istıraplar Ansiklopedisi* (1994) dir. İstanbul'un kültürel çeşitliliğini, Çingenelerin yaşama tarzı üzerinden anlatmayı sürdürür Aktunç. İlk kitaplarında kişiler düzeyinde şiirine giren farklı kültürler, azınlıklar bu kez yapının önemli bir parçası olur.¹⁵

Bir Şeyin Varoluşu (1999)

Firak (Toplu Şiirler-2000)

İrlanda'da yapılan şiir çevirileri seminerlerinde birkaç şiiri İngilizceye çevrilmiştir ve Twelfth Song başlığı adı altında yayımlanmıştır.

¹²Murat Yalçın(Ed.), **Kitaplık**, Yapı Kredi Yayınları,S. 202, İstanbul, 2019, s.31.

¹³ Murat Yalçın, **age**. s.31.

¹⁴ Murat Yalçın, **age**. s.32

¹⁵ Murat Yalçın, **age**. s.32

Hulki Aktunç'un son kitaplarına bakınca şiirlerindeki yaşama coşkusunun azaldığını söylemek mümkün. Doğup büyüdüğü mahallenin insanlarını anlatırken heyecanını duyumsadığınız dizelerin yerini yaşadığı ülkenin karanlık ve hüznünlü atmosferi alır. Kitaplarının adında bile olumsuz havayı solursunuz. İstiraplar Ansiklopedisi'ndeki iki dizelik "2 Temmuz" şiiri de bu belirişin bir örneğidir: "Biliyorum sevmezsiniz beni bay ölüm// Ama ben zaman zaman Sivas'larınızda ölürüm."¹⁶

1.2.3. Öykü

Hulki Aktunç'un beş öykü kitabı bulunmaktadır:

Gidenler Dönmeyenler, Hulki Aktunç'un ilk öykü kitabı, 1976 yılında Günebakan Yayınları tarafından basılmıştır. Öykülerin bir kısmının otobiyografik izler taşıdığı bu kitapta 14 öykü yer almaktadır. Dil ve biçim kaygısının belirgin olduğu bu öykülerde yazar yoksul, kimsesiz, silik insanları, işçileri, uşakları, eskicileri anlatır. Bir ilk kitap olan *Gidenler Dönmeyenler*'le Aktunç "TDK Yılın Öyküsü" ödülünü alır.¹⁷

Kurtarılmış Haziran, 1977 yılında Derinlik Yayınları tarafından basımı yapılır. Aktunç'un ikinci öykü kitabıdır ve içerisinde siyasi ve sosyal temaların ele alındığı on beş tane öykü bulunmaktadır.

Ten ve Gölge, 1985 yılında İletişim Yayınları tarafından basılır. Aktunç, derinden kanırtarak hayatı, oluşu, eylemleri, durumları, temeldeki en metafizik sorulara çengel atar. Ten ve gölge o nedenle varoluş kederidir. Geçip giden tendir, gölge kalır. Gölge dille aktarılır. Anlatmaya ilişkin dayanılmaz arzu, yazarın varoluş suçluluğundan yükselen bir şölene dönüşür.¹⁸

Bir Yer Göstericinin Hayatı, 1989 yılında Afa Yayınları tarafından yayımlanır. Aktunç, dördüncü öykü kitabı olan bu eserle Yunus Nadi Öykü Ödülü'nü alır. Öyküye ismini veren "Bir Yer Göstericinin Hayatı" öyküsünde 1970'lerde Türk sinemasının çöküşü, yıkılışı anlatılır.¹⁹

Güz Her Şeyi Bilir, Hulki Aktunç'un son öykü kitabıdır. Öyküye on yıllık bir ara verişten sonra yazdığı bu kitap, öyküye dönüşü olur. 1998 yılında Oğlak Yayınları

¹⁶ Murat Yalçın, *age*. s.33

¹⁷ Süleyman Karataş, "**Hulki Aktunç'un Öykücülüğü**", Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.17.

¹⁸ Murat Yalçın (Ed.), **Kitap-lık**, Yapı Kredi Yayınları, S. 202, İstanbul, 2019, s.19

¹⁹ Süleyman Karataş, *age*. s.18.

tarafından basılır. Kitapta 29 öykü bulunur. “Gündelik Söylenceler” adını taşıyan kısımda 11 adet kısa öykü yer alır.²⁰

1.2.4. Deneme

Aforistika, 2001 yılında basılmıştır. *Erotologya*’da, Aktunç insanların birbirleriyle konuşmaktan çekindiği, hatta düşünmekten bile çekindiği erotizmi ele almıştır. Eser, 2000 yılında basılmıştır.

1.2.5. Söyleşi

Yoldaşım 40 Yıl, adlı söyleşiyi Hulki Aktunç ile Rıza Kıracı hazırlamıştır. Bu söyleşi kitabı, Aktunç’un kırk yıllık yaratma hayatına bir saygı duruşu olduğu kadar, onun sanatını besleyen, hayatını yönlendiren olay, olgu, insan ve anılara dair uzun bir dökümdür.²¹

1.2.6. Sözlük

Hulki Aktunç, 1978 yılında hazırlamaya başladığı *Büyük Argo Sözlüğü* (1990) üzerinde uzun yıllar çalışır. Yazar, her ne kadar, bir dilbilimci iddiasıyla yola çıkmamış olsa da *Büyük Argo Sözlüğü*, yayınlandığı günden itibaren yurtiçi ve yurtdışındaki dilbilim çevrelerinde yankı bulur.²²

1.3. Dil Anlayışı

Hulki Aktunç’un anlatılarında en önemli unsur dildir. Hulki Aktunç’un eserlerini anlayabilmek, onun bulunduğu yeri tespit edebilmek için öncelikle onun diline ve dil anlayışına yoğunlaşmak gerekir. Aktunç’un dilini tanımadan onun sanatı üzerine yapılan bütün çabalar faydasızdır.²³ Yazar kendisini “Türkçe-manyak” olarak tanımlamıştır:

“Dil tutkumu, Türkçeyle ilişkimi anlattım. Bu bir dil hastalığı da denilebilir. “Türkçe-manyak” bir adamla karşı karşıyasın. Böyle bir adam şunu tabi ki göz önünde tutacaktır: Sosyalisttir, yazmaktadır ve kendi formunu, dilini, biçimini getirecektir. Hazır söyleme yüz vermeyecek, hatta yıkmaya çalışacaktır hazır söylemi...Her derde deva bir dil yoktur. Otu da boku da aynı dille anlatamazsın gibi...Yahut okulla genelevi

²⁰ Süleyman Karataş, *age.* s.18.

²¹Hulki Aktunç, *Yoldaşım 40 Yıl*, Söyleşi: Rıza Kıracı, Say Yayınları, İstanbul. 2008, s.9

²²Murat Yalçın(Ed.), *Kitap-hk*, Yapı Kredi Yayınları,S. 202, İstanbul, 2019, s.8

²³ Süleyman Karataş, “*Hulki Aktunç’un Öykücülüğü*”, (Yüksek Lisans, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s.20.

aynı dille anlatamazsın gibi... Aynı biçimle anlatamazsın. Bu yüzden öykülerimi özünün gerektirdiği yeni bir biçimde yazmaya çalıştım.”²⁴

Hulki Aktunç sözcüklerin anlamına önem veren, kuyumcu titizliğiyle sözcükleri kullanan bir yazardır. Eş anlamlı sayılan sözcükleri kullanırken son derece dikkatlidir. Örneğin *Son İki Eylül* romanında *hayat* ve *yaşam* sözcükleri için şu cümleleri sarf etmiştir:

“Yaşamımızı (hayatımızı dersem, yaşanmış olmaktan ürküyordum) yaşamımızı bütün boyutlarıyla anlatacak bir karmaşanın içine giriyormuşum, fakında değilim.” (s. 30)

“...hayatta (işte, yaşam değil) iki türlü nesne varolagelmıştır...” (s. 30)

Aynı durum *şair* ve *ozan* sözcükleri için de geçerlidir:

“Sen ozan olmalıymışsın diyecek, amma şair değil, ozan, kesinlikle!” (s. 33)

Yazar, eserlerindeki dil yaklaşımını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Romanlarımda, öykülerimde, şiirlerimde dil benim en önemli malzemem olduğu için, geçmişimizdeki dil hazinelerini çocukluğumdan beri yuttuğum, değerlendirmeye çalıştığım için, yazdıklarımı, öykülerimi bu çabaların belirlememesi imkânsız. Yazı dilimi de, biçimimi de elbet. İş ki dil ve anlatım geleneklerini dingin ve edilgin biçimde değil devingen ve etkin yaklaşımlarla değerlendirelim... Onlara teslim olmayalım, onları geliştirmeye çabalayalım.”²⁵

Aktunç, *Son İki Eylül* romanında hem arkaik hem de yeni sözcüklere yer vermiş; Öztürkçe sözcüklerden de yararlanmıştır:

“Fırkamız ‘**Kamubuyrum Tüz Bölemi**’de mevzu üzerinde hassasiyetle durmaktadır.” (s. 59)

“**Kamubuyrum Tüz Bölemi** kısa bir dönem için Cumhuriyet Halk Fırkası’nın adı olmuştur.” (s. 116)

Aktunç edebiyatı çağdaş, modern, özgün özellikler taşır. Biçimde yenilik arayan yazarın en önemli özelliği eserlerinde yeni bir söylem yaratmasıdır. Düz, kolay, çabuk anlaşılan metinler yerine karışık, eksiltili, parçalı ve çok anlamlı metinler yazmış, okuyucuyu düşünmeye sevk etmiştir.

²⁴Hulki Aktunç, *Yoldaşım 40 Yıl*, Söyleşi: Rıza Kıracı, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.163.

²⁵ Hulki Aktunç, *a.g.e.*, s.153.

“Siz ancak kendi

iz evetlenen bir

msı duyarlık ve cinselli

kine say” (s. 116)

“C. ağır ağır kararan camlara döndü.” (Camlar mı ağır ağır kararıyor, C.mi camlara ağır ağır dönüyor? (Düzeltilmenin notu) (s. 13)

Hulki Aktunç’un diğer bir ayırıcı özelliği ise neolojist olmasıdır yani dilimizde var olan sözcüklere benzeterek yeni sözcük türetmesidir (**bk.** 5. Bölüm: Romandaki Dil Sapmaları/Sözcüksel Sapmalar):

Hüzün ne güzel bir sözcük bakar mısın? Gelmek’ten nasıl çıkıyorsa gel-i-n, üzme’den de **üz-ü-n** çıkamaz mı?” (s. 17)

“Orası bir **ketvuru** deposudur.

Deppoy mu? diye sordu Süreyya.

Ketvuru deposudur.” (s.55)

“Bu yaşta, **ilgideğersiniz**,” diye mırıldandı, bu yaşta topaç satın alıyorsunuz.” (s.159)

“Tek doğruları var: **Karşı-Sözlük**, karşı-yaşamdır tabii. **Karşı-gövde**, karşı-zihin. Bunlar, iki köşkün karşı karşıya durması gibi değil.” (s. 92)

Yazarın dil hassasiyeti roman kişilerinin diyaloglarında bile hissedilmektedir. *Son İki Eylül* romanında roman kişilerine sözcüklere ve dile dair yorumlar yaptırmıştır:

“Bağçeye bahçe denir mi efendim? Bah, cinsî münasebet demektir.” (s. 87)

“Söz dizimi dilin temel mantığıdır ve bizim yazarlarımızdan çoğu mantığı hiç bilmemektedir; dil üzerindeki tasarruflarını ise ‘ben de elbet dil ustasıyım’ çabasına dayarlar.” (s.20)

“Zavallı Sina Suat Hanım, yabancı dil sözlüklerindeki ‘kadın dili’ ulamına bizim sözlüklerde bir tek ‘ayol’un girdiğini bilse, fal dilinin de şu kadın dili ulamına ilginç bir örnek öbeği oluşturacağını düşünse, denemesini çöpe atmazdı.” (s. 77)

Dile duyarlı bir yazar olan Hulki Aktunç *Son İki Eylül* adlı romanında “çeviri sıkıntıları”na da değinmiştir:

“Bilgi, talimat diye çevrilmektedir. Ve bilginin talimat diye çevrildiği her yerde, talimat tek bilgiye dönüşür.” (s. 26)

“Sana bir şey söyleyeyim mi? Estetik başlıklı bir kitap almıştım geçenlerde. Yazar, kitabın finalinde kendisinin hırsız olmadığını kanıtlamak istiyordu.” (s. 26) ”

“Cinsel birleşmeyi erkeklik organından çıkaran sayılı dillerden biri, zamirlere cinsellik yüklemekten kaçınıyor. O kişi, çevirideki zorunlu kararını verirken, kendi gerçek taneciklerinden yararlanabilir.” (s. 27)

“Önemli bir sorunumuz da şu: Dilimiz yaygın dil değil. Dilimizin özgün yazarlarıysa, bir biçimciliktir tutturmuş gidiyor. (Lar.) Tanrı korusun (bu deyiş de, Ankaralı çevirmenlerin ‘Allah korusun’ çevirisiymiş), gizli yazılar çözümleyicisi eleştirmen dostumuz, bugünlerde hiç uğramadı.” (s. 128)

Yazar romanlarında yazımsal, sesbilimsel, dilbilgisel, sözcüksel, lehçesel sapmalara ve tarihsel dönem sapmalarına da yer vermiş; adeta dili eserlerinde merkezine yerleştirmiştir.

2.SÖZ VARLIĞI

2.1. Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı

İngilizcede *vocabulary*; Almancada *wortschatz*; Fransızcada *vocabulaire* terimleri ile karşılanan söz varlığı, Türkçede ise kelime hazinesi, söz dağarcığı, sözcük kadrosu gibi kavramlarla ifade edilmektedir.

TDK söz varlığını ”Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler“ gibi kavramlarla tanımlamaktadır.

Doğan Aksan’a göre söz varlığı, bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz. Söz varlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar- ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar

dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.²⁶

“Örneğin toplum yaşamında aile ilişkilerinin sıkı olduğu Türk dünyasında bu ilişkiler kavramlaştırılmakta, elti, görümce, baldız, yenge gibi ayrı ayrı kavramlar belirlenmiş bulunmakta, buna karşılık Hint-Avrupa dil ailesinin Roman ve Germen kollarının her birinde bu kavramların tümü tek bir sözcükle anlatım bulunmaktadır(Fr. Belle-soeur, İng. Sister-in-law, Alm.Schwagerin). Aynı biçimde, Türkçede bu dillerdekinin tersine amca ve dayı ile teyze ve hala yine ayrı kavramlar halindedir. Yeryüzündeki renkler aynı olduğu halde bunların adlandırılışı ve kapsamaları dilden dile değişir; sayılar dünyanın her yerinde aynı değeri taşıdığı halde adlandırma yolları başka başkadır.”²⁷

Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmaktadır. Yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir.²⁸

Bu çalışmamıza konu olan romanın içerdiği sözler söz varlığı terimi ile karşılanmıştır.

2.2. Söz Varlığı Çalışmalarının Önemi

Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir.²⁹

Bir toplumum yaşama biçimleri, dini inançları, hangi milletler nasıl, ne derecede ilişki kurdukları, nelere nasıl değer verdikleri, neye nasıl tepki verdikleri bunlar hep söz varlığının incelenmesiyle ortaya çıkar. Çünkü insanlar, yaşadıkları olayları, çevresinde olan her şeyi kendilerine göre algılamakta, kendi dilindeki kavramlarla anlatmaktadırlar.

Toplumların tarihte yerini korumaları, tarih sahnesindeki ömürleri, dillerini korumalarına bağlıdır. Bu yüzden söz varlığı çalışmaları artırılmalıdır, çünkü söz varlığı çalışmaları dilimizi korumak, devletimiz ve milletimizin geleceğini sürekli kılmak için önemli bir etkidir. Söz varlığımızın doğru ve eksiksiz ortaya konması, dil alanında nelere ve hangi çalışmaların yapılmasına ihtiyacımız var ve söz varlığımızın hangi seviyede olduğunu gösterecektir.

²⁶ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözvarlığı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2015, s.15

²⁷ Doğan Aksan, **age.**,s.15-16

²⁸ Doğan Aksan, **age.**,s.19

²⁹ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözvarlığı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2015, s.19

3.SÖZ VARLIĞININ ÖGELERİ

Doğan Aksan, bir dilin söz varlığını oluşturan ögelerini şu şekilde gruplandırmıştır:

3.1. Temel Söz Varlığı

Bir dilin söz varlığının hangi ögelerden oluştuğu üzerinde durulurken ilk anılması gerekenler, temel söz varlığı ya da çekirdek sözcükler adını verdiğimiz ögelerdir. Bunun sınırı çizilirken de insanın odak olarak alınması doğru olur: İnsanın organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan *yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek* gibi kavramlar, ona en yakın kişileri gösteren akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar sayılabilir.³⁰

Her toplumun yaşadıkları coğrafyalar, başka toplumlarla etkileşimleri, temel geçim kaynakları, dini inançları, yaşadıkları olaylar, kültürel değerleri, günlük yaşamındaki ihtiyaçlarını ve değerlerini yansıtan, kullandıkları sözcükleri etkiler. Bu sözcükler, her dilde kuşaktan kuşağa aktararak yaşar.

3.2. Yabancı Sözcükler

Bir toplumun, bir ulusun öteki toplumlarla hiçbir ilişki kurmadan yaşamasına olanak yokken uluslararası ticaret, siyaset, kültür ve sanat ilişkileri hemen dile yansımakta ve yeryüzündeki bütün dillerde, başka dillerden alınma ögeler bulunmakta, kimi zaman bunlar bir dili bütünüyle yabancılaştıracak kadar artabilmektedir.³¹

Bir yabancı dilden alınan ögeleri iki bölümde incelemek doğru olur:

- 1) Sözcükbilimde alışılmış terimleriyle **yerleşmiş yabancı sözcükler** (Alm.Ehnwort karşılığı), bir dilin ses eğilim ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık belli olmayan ögelerdir.
- 2) **Yerleşmemiş yabancı sözcükler** (Alm.Fremdwort) olarak nitelediğimiz örnekler ise dilin ses eğilim ve kurallarına uymayan, yabancılığını hemen belli eden, Türkçedeki *oksijen, lokomotif, devalüasyon* gibilerdir.³²

³⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2015, s.34

³¹ Doğan Aksan, **age.**,s.37

³² Doğan Aksan, **age.**,s.37

3.3 Çeviri Sözcükler

Çeviri sözcükler, bazı kavramların adlandırılmasında başka dillerden olduğu gibi ya da çevirme yoluyla bir kısmı değiştirilerek karşılanan ve anlamca o dillerdeki karşılıklarına paralel olan sözcüklerdir.

Çeviri sözcüklere birkaç örnek verelim: Türkçede *banyo yapmak*, *yılanmak* yerine, *banyo almak* İngilizcede *to take bath*, *gam yemek* Farsçada *gam horden*, Arapçada *şemsiye*'nin *yağmur* için kullanıldığı halde güneşlik anlamı ile girmiş olması (Türkçeye göre yağmurluk olmalıydı) gibi.³³

Doğan Aksan, bir dile giren yabancı sözcüklerin yanı sıra, kavramların aktarılması yoluyla dile yerleşen çeviri sözcükleri şu şekilde dörde ayırmıştır:

- 1) Tam çeviri.
- 2) Yarı çeviri.
- 3) Bağımsız çeviri.
- 4) Anlamı etkilenenler.³⁴

3.4. Tekrar Öbekleri

Anlamı güçlendirmek, daha etkili kılmak için aynı sözcüğün tekrarına, anlamları birbirine yakın veya karşıt olan ya da benzer seslerden oluşan sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır. Tekrar öbekleri dilimizin her döneminde sıkça kullanılmıştır. Köktürk Yazıtlarında, eş anlamlı adlardan kurulmuş *iş küç* (bugünkü iş gücü), *enili eçili* (küçükklü büyüklü), Uygur Dönemindeki eserlerde, *busuş kadgu* (üzüntü kaygı), *edgü yabız* (iyi kötü), Karahanlı Türkçesinde *kü çav* (ün şöret), *ukuş bilig* (akıl bilgi), Eski Anadolu Türkçesinde *delim delim* (çok çok), *ulu içi* (büyük küçük), Divan şiirimizde ise *sağ u sol*, *bal u şeker*, *yaz u kış* gibi örnekler yer almaktadır.³⁵

3.5. Deyimler

Zeynep Korkmaz'a göre deyimler, gerçek anlamlarından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeğidir.³⁶

³³ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.36.

³⁴ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2015, s.46.

³⁵ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2015, s.68-70.

³⁶ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.43.

Meliha Ünlü'ye göre deyimler, anlatım gücünü artırmak için biraz da olsa anlamı dışına kayan, sözcüklerin bazılarının değiştiği, bazılarının ise değişmediği kalıplaşmış söz öbekleridir.³⁷

3.6. Atasözleri

Atasözleri, anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözlerdir.³⁸

3.7. Kalıplaşmış Sözler

Kalıplaşmış sözler, ünlü kişilerin, düşünürlerin, hükümdarların, sanatçıların bir olay karşısında söyledikleri, zamanla evrenselleşen sözlerdir. Bir dilin söz varlığında ya özgün biçiminde ya da çevrilerek yerleşmiş durumda görülür. J. Caesar'ın "Sen de mi Brutus", Sinoplu Diogenes'in "Gölge etme, başka ihsan istemez." biçiminde Türkçede de kullanılan sözler çeviri yoluyla aktarılmıştır.³⁹

3.8 İlişki Sözleri (Kalıp sözler)

Kalıp sözler, bir toplumun içerisinde yer alan bireylerin bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri sırasında kullanılması gelenek olan sözlerdir. Toplumun kültürüne ışık tutmakta, selamlaşma, dua, istek, duygusal tepkiler, dini inançlar, teşekkür, gelenek-görenek gibi birçok alanda kalıp söz kullanılmaktadır.

Kalıp sözlere birkaç örnek: "Günaydın", "Mutlu yıllar", "Afiyet olsun", "Allah kahretsin" "Allah analı babalı büyütsün", "Bir yastıkta kocayın" gibi.

3.9. Ağız (Yöresel Söyleyiş Özellikleri)

Türkçenin en önemli zenginliklerinden biri de yörelere göre söyleyiş farklılıklarıdır. Herhangi bir sözcüğün yörelere göre çok değişik söyleniş biçimleri vardır. Bu farklılıklar, insanların günlük yaşamlarında, kullandıkları dillerin kurallarına uymadıklarından kaynaklanmaktadır.

³⁷Meliha Ünlü, **Türk Dili**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2006, s.77.

³⁸Zeynep Korkmaz, **Grammer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.15.

³⁹Doğan Aksan, **age.** s.43.

3.10. Argo

Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük*'üne göre argo: her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyimdir. Bir diğer anlamı ise serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyimdir.

Argo eskiden, “külhanbeyi ağzı”, “tulumbacı ağzı”, “ayak takımı ağzı” gibi Türkçe kurallı ifadelerde veya “bayağların, aşağı olanların dili” anlamına gelen “lisan-ı hezele” yahut “rezil kimselerin dili” demek olan “lisan-ı erazil” biçimindeki yabancı kurallı tamlamalarla da adlandırıldığı görülmektedir.⁴⁰

Argonun kullanım alanlarına göre birçok çeşidi vardır. Bunlar: Esnaf argosu, asker argosu, şoför argosu, ergen argosu, cinsel argo, öğrenci argosu, kabadayı argosu vb. dir.

3.11. Terimler

Terim, Türk Dil Kurumu'nun *Güncel Türkçe Sözlük*'ünde “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah.”⁴¹ şeklinde tanımlanmıştır. *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde terim (Türkçe: *ıstılah*, İngilizce: *term*, Fransızca: *terme*, Almanca: *terminus*) “Bilim veya sanat kavramları için kullanılan anlamı sınırlı sözcük: Üçgen, asit, belirteç vb.”⁴² şeklinde; *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde “Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad: radyo, televizyon, bilgisayar, dil bilimi, yüklem, benzeşme, özgül ağırlık, dörtgen, atardamar, yer çekimi vb.”⁴³ olarak tanımlanmıştır.

4.ROMANDAKİ SÖZ VARLIĞI ÖGELERİ

Çalışmamızda, romanda saptanan söz varlığı ögeleri *Türkçe Sözlük* (TDK), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (Kubbealtı Lugatı), *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü* (TDK), *Derleme Sözlüğü* (TDK), *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü* (TDK), *Büyük Argo Sözlüğü*, *Türk Argosu* esas alınarak anlamlandırılmıştır. Birden fazla sayfada geçen ögelerin, genellikle ilk geçtiği sayfadaki cümleler eklenmiş, geçtiği sayfa numarası cümle sonunda verilmiştir.

⁴⁰Halil Ersoylu, *Türk Argosu Üzerinde incelemeler*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2010, s.15.

⁴¹ <https://sozluk.gov.tr/?kelime=terimler%20dizgesi>

⁴² <https://sozluk.gov.tr/?kelime=terimler%20dizgesi>

⁴³ <https://sozluk.gov.tr/?kelime=terimler%20dizgesi>

4.1. Yabancı Sözcükler

Çalışmamızda yabancı sözcükler (ödünclemeler/alıntılar) tespit edilirken dile yerleşenler dilimize mal olduğu için bu başlık altında ele alınmamıştır Dile yerleşmemiş yabancı sözcükler sıralanırken kökenleri de belirtilmiştir.

Yazar, *Son İki Eylül* adlı romanında özellikle roman kişilerinden Zahir Otaman'ı arkaik ve dile yerleşmemiş alıntı sözcüklerle konuşturmuştur ve bunu romanda şu şekilde açıklamıştır: “*Çağdaş ve aydınlık sayılan bu konuşmalara yüz vermezdi Zahir Otaman Bey. Hemen irticale başvurur, hekim geçmişinin azametini ortaya koymak için eskilere dönerdi.*” (s. 55) Bu sebeple özellikle Zahir Otaman'ın konuşmalarında Arapça Farsça kökenli sözcükler çok sayıda geçmiştir. Romanda Kemâli Bey ile Sina Suat Hanım da Osmanlı Türkçesi ile konuşturulmuşlardır. Yabancı kökenli sözcüklerin yazımında romanın yazıldığı dönemdeki imlaya uyulmamıştır:

“*BİNAENALEYH, CEMİYYETİN İSTENMEZ YÜKÜ OLAN ABTALLARIN, ALKOLİKLERİN MÜNASEBAT-I CİNSİYYESİNDEN NE ÇIKACAK?*” (s.105)

“*MÜN HARİF ŞAHSİYYETLERİN, İDYOTLARIN, ANORMALLERİN, BİNNETİCE KENDİ-MİSAL BİR NESİL PEYDA EYLEYİP MEMLEKETİMİZİN BAŞINA MES'ELE BIRAKANLARIN VE BUNA MÜSAİT OLANLARIN...*” (s.105)

“*KASTRASYON FITİK VE APANDİSİT AMELİYYATI GİBİDİR. AMELİYYAT SON DERECE SADELEŞMİŞTİR. LAKİN, GUDDE ÇIKARILDIKTAN SONRA VÜCUDDA BAZI DEĞİŞİKLİKLER OLABİLİYOR.*” (s.106)

“*PEK EYİ PEK EYİ AMMA, MUASIR HEKİMLİĞİN EYİ ÇOCUK, YANİ AKILLI USLU, MANEVİYYATI DÜZGÜN, SECİYYESİ İLA, DAİMA YÜCELİKLERE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ, SİNİRSİZ BİR NESİL YETİŞTİRMEK ŞİARİ?*” (s. 61)

Romanda Batı kökenli yabancı sözcüklerin yazımında da bir tutarlılık yoktur. Yazar bazen yabancı sözcük ve sözcük gruplarını aslına uygun yazmıştır:

“*Herkes, başhekimin yeni bir sözcük buyurmasını bekliyordu. Sessizlik ve us, bu sesle yarılmalıydı. O an, birinin saatinin miyk miyk miyk (ah bu **digital**) diye çalivermesi bile, bu kutsal esnekliği bozamıyordu.*”(s.46)

“*Çeyrek bilinç, a **priori** tortulu.*” (s.54)

Ischbou dessine weygandin değildir.” (s. 66)

“Kitabda, Moustapha Hairullah ve Lutfi Akif beylerin istilahlarından istifade edilmiştir.

Ve **weygandin** kitabındaki resimlerden iktibas edilmiştir.” (s.66)

“Yalnız, "Türk Hanımlarının Fal Dili" adlı bir '**essai**' yazdı.” (s. 77)

“Bunu da **tektonisch** diye söyler. Almanların bile tektonik dediği sözcüğü tektoniş biçiminde Almanlaştırırdı.” (s. 79)

“Ama bu yüzden, bir doğubilimcinin '**Sotadic Zone**' kuramını doğruluyordu.”(s. 80)

Cagdas (çünkü bilgisayar klavyesi) yazarın bir **tape recorder**'i, bir **camera**'sı olacak (bu kelimeler görüldüğü gibi okunacak, görüldüğü yerde ezilmelidir)” (s. 96)

“C. Hastaneyi ziyaret. Arap ile konuşmalar. **Ganymedes**. Sırlar iptal.” (s. 129)

“Son zamanlarda **Azolla caroliniana**'ya taktı.” (s. 131)

“Latince öğretiyordu bana. **Amo. Amas. Amat. Amamus. Amatis. Amant. Solitamo. Solitamas. Solitamat. Solitamamus.** (Süreyya 'tamamus, Türkçedir,' diyor). **Solitamatis. Solitamant. Ah canım amare.**” (s. 134)

“**Kümmel Türke**'nin Karagözünde bile baharat aramaları şaşırtıcı değil belki de.” (s. 137)

“**Le vapeur "Tarznévin" le premier bateau á hélice qui ait servi dans la Bosphore.. Kouzgoundjouk.**” (s. 145)

Romanda yer alan dilimize yerleşmemiş sözcüklerden tespit edebildiklerimiz şunlardır:

acuze: (<Ar.) Huysuz, yaşlı kadın.

““Hayatını vakfetti, hayatını,” diye hüüngürdedi acuze yaratık. Omzumu dürttü. İlişki.” (s. 61)

aguş: (<Far.) Kucak.

“Sevda Lugati için: Hem-aguş. Birbiriği kucaklamış olan.” (s.110)

amâl: (<Ar.) İşler, işlemler.

“Bizim dahi üstümüze deli üşüreler. Amâl-ı amel râsıtı tarassuttan yeğdir.” (s.63)

amel: (<Ar.) Yapılan iş, edim, fi il.

“Bizim dahi üstümüze deli üşüreler. Amâl-ı amel râsıtı tarassuttan yeğdir.” (s.63)

amorf: (<Fr.) Biçimsiz.

“Böyle, yalılarla çevrili bir adanın üstelik titrek ellerle çizilmiş haritası gibi, amorf bir şey sessizlik.” (s.39)

apukurya: (<Yun.) Et kesimi.

“Sipariş üzerine hususi davet mekânları ve ikramları. Düğün, her tür te’sid. Apukurya geceleri.” (s.87)

ateh: (<Ar.) Bunama.

“Bu bunak hatırınızı kırdıysa affedin. Ben ateh getirmenin böylesini görmedim.” (s.131)

bahname: (<Ar.+Far.) İçinde cinsel konularla ilgili açık saçık yazıların, resimlerin bulunduğu eser.

“Sevda Lügati için: Cümle bahnameler, besmeleyle başlar.” (s.110)

beher: (<Far.) Her bir.

“Başlarında büyücek, fese benzer kara başlıklar. Beheri, hastalar önünde diz çökmüş. Diz üstü çökertilmiş.” (s.63)

berkema: (<Far.+Ar.) Mükemmel, pek iyi.

“Sina Suat Hanım, artık taşıyamadığı koca kışını büyük bir özenle yerine oturttu. Asayiş berkema.” (s.37)

bimarhane: (<Far.) Akıl hastahânesi, tımarhâne.

“Bimarhanemizin zincir hücresidir bura” (s. 63)

binaenaleyh: (<Ar.) Bundan dolayı, bundan ötürü, bunun için, bunun üzerine.

“Başhekim der ki: BİNAENALEYH, CEMİYYETİN İSTENMEZ YÜKÜ OLAN ABTALLARIN, ALKOLİKLERİN MÛNASEBAT-I CİNSİYYESİNDEN NE ÇIKACAK?” (s.105)

binnetice: (<Ar.) Sonuçta.

“MÛNHARİF ŞAHSİYYETLERİN, İDYOTLARIN, ANORMALLERİN, BİNNETİCE KENDİ-MİSAL BİR NESİL PEYDA EYLEYİP MEMLEKETİMİZİN BAŞINA MES’ELE BIRAKANLARIN VE BUNA MÛSAİT OLANLARIN...” (s.105)

cihar: (<Far.) Tavla oyununda dört sayısı.

“Çeyrek. Ciharda yek demektir bu, yek ve تنها.”(s.54)

cima: (<Ar.) İnsanlarda çiftleşme, cinsel ilişki.

“Hanefti fikhı der ki: Cima’ın çeşid çeşid vaz’iyedlerde olması mümkün. Anı beyan eder.”(s.110)

deppoy: (<Fr.) Depo.

“Orası bir ketvuru deposudur. Deppoy mu? diye sordu Süreyya. Ketvuru deposudur.” (s.55)

digital: (<İng.) Verileri bir ekran üzerinde elektronik olarak gösteren.

“Herkes, başhekimin yeni bir sözcük buyurmasını bekliyordu. Sessizlik ve us, bu sesle yarılmalıydı. O an, birinin saatinin miyk miyk miyk (ah bu digital) diye çalivermesi bile, bu kutsal esnekliği bozamıyordu.”(s.46)

düeto: (<İt.) Küçük düet.

“Bekir ile Tekir düeto'sunda her şey açıktı.” (s. 34)

elan: (<Ar.) Şimdi, şu anda, hâlâ, henüz, daha.

“...HÖRMET VE SAYGILARIMI DİYGER HAZİRUNA VE KADERİN EL’AN BURADA ARAMIZDA MUHAFAZA EYLEDİĞİ HASTELE RİMİZE SELAM VE MUHABBETLERİMİLE BER-A-BER ŞİFA DİLEKLERİMİ BEYAN EDERİM...”(s.55)

elzem:(<Ar.) Çok gerekli, vazgeçilmez.

“C. öyle şeytan ki, “şeytan-ür-racim” dense “lebbeyk!” diye cevap verir. Ol lebbeyki ol fitne fücurun ağzına tıkmak elzemdir.”(s.111)

erganun: (<Rum.) Org.

“Hâne yakınındaki bir şapelden gelen erganun nağmeleriyle kim bilir kaç genç kız baştan çıkmıştır?”(s.111)

ezcümle: (<Far.+Ar.) Kısaca, özet olarak, özetle.

“EZCÜMLE, MERASİM VESİLESİYLE BİR NÜMAYİŞE, ELBETTE MİLLİ HİSLERİMİZİ GALEYANA GETİRECEK BİR NÜMAYİŞE ŞAHİT OLACAĞIZ, AMMA HER ZAMAN VE HER ZEMİN İLE HER HALÜKARDA YAPMAK İSTEDİĞİM GİBİ TIBBİ BİR MEVZUA DA TEMASTAN GERİ KALMAK İSTEMEM.” (s.60)

falsetto: (<İt.) Erkek sesini kadın sesine benzer kılarak gülünçlü efekt elde etmek.

“SES FALSETTO’DUR.” (s. 106)

fotin: (<Fr.) Potin.

“Sonra Köşem (burada oturacak iki ila dört kişi, Kemali Beyin fotin gıcirtısına kulak kabartırlar).” (s.88)

gışa:(<Ar.) Zar.

“B. Yuvası için: S. masum, mağrur ama fettan. Gışa-i bekaret izale olması için, Enişte gayri-tabii mukareneti tercih eyler. ” (s.110)

girizgah: (<Far.) Bir başka söze yol açmak için söylenen söz, girişlik.

“Başhekim girizgahtan sonra durmuş, hastalar ve çağrılılar kalabalığını uzun uzun süzmüştü.”(s.54)

gudde: (<Ar.) Beze.

“KASTRASYON FITİK VE APANDİSİT AMELİYYATI GİBİDİR. AMELİYYAT SON DERECE SADELEŞMİŞTİR. LAKİN, GUDDE ÇIKARILDIKTAN SONRA VÜCUDDA BAZI DEĞİŞİKLİKLER OLABİLİYOR.”(s.106)

heyula: (<Ar.) Korkunç hayal.

“Ve Sübekli Paşa: Kara bir heyulaydı. Seyirciler arasına oturtulamadığı için kulis aralığından bakıyordu.”(s.52)

husye: (<Ar.) Er bezi, testis.

“Kamışıyla kendisi arasında kalmıştı. Bu aralığı hiç sevmiyordu. Kamışı ve husyeleri kesilip alındığında, bu geçitten geçenlerin yüzde doksanı ölüyordu. (s.78)

ıstampa: (<İt.) İçinde mühür, damga vb.ni mürekkeplemeye yarayan çuha bulunan kutu.
“Var ol/ yok ol damgası, bu aptalca ıstampa, ellerindedir sanıyorlardı.”(s.13)

ihata: (<Ar.) Kuşatma, kavrayış.

“Sübekli yaren, taaffün ihata eyledi gitti cümle muhiti taaffün.”(s.135)

ihtira: (<Ar.) Türetme.

“Bana başka anlatır, sana başka anlatır. An-be-an ihtira eyleyen mel'unlardır”(s.112)

ihtiram: (<Ar.) Saygı.

“Filmlerde idam. Cenaze yürüyüşlerinde ihtiram.”(s.153)

iktibas: (<Ar.) Alıntı.

“Kitabda, Moustapha Hairullah ve Lutfi Akif beylerin istilahlarından istifade edilmiştir. Ve weygandin kitabındaki resimlerden iktibas edilmiştir.” (s.66)

incizap: (<Ar.) Cazibeye tutulma, ilgi duyma.

“Onun bir düğmesi için kalbinde zaafılar, bağılıklar bulunuyor, şömizetinin kıvrımları, dikişlerin nezaketi, kolundaki küçük düğmeler, nihayet bütün bu naçiz şeyler için onda başka bir incizap yükseliyor, hepsine ayrı ayrı meftun oluyordu.” (s.130)

inhirafât: (<Ar.) Sapmalar.

“Nedschib Effendi: İnhirafât-ı Tenasüliyye.” (s. 66)

intaç: (<Ar.) Bir işi sonuçlandırma, sona erdirmе, bitirme.

“Mürever çayı içiniz, yabani akdiken çayı içiniz. Tesallüb-i şerayin, nüzul dahi intaç eder, muacele ediniz!”(s.97)

irşad: (<Ar.) Doğru yolu gösterme, uyarma.

“İrşadınızdan ırak tutunuz bizi efendim.” (s. 131)

istihsal: (<Ar.) Elde etme.

“Mimoza zamkı ha! Çiriştir bizim yapıştıracımız, çiriş.

Bu dahi çirişotunun kökünden istihsal edilir evladım.” (s.102)

istihza: (<Ar.) Gizli veya kinayeli bir biçimde alay.

“C. veled ile gezer iken,”ey, bu yemyeşil göl de nedir?” diye sual ederdi ki, istihza ile “yeşil göl hiç görmedin mi?” der idim.”(s.122)

işret: (<Ar.) İçki içme.

“”Bu defa”, dedi Sübekli Paşa, “bostanlarda ebucehil karpuzu görmedim asla... Kendigelendir, muzır olmayıp faydelidir, bir öbek bırakınız. Bakın ayş-ü işrete. Ebucehil karpuzu ezel-ebed en iyi müshildir.”(s.131)

itlaf: (<Ar.) Öldürme, yok etme.

“İTLAF DEĞİL AMMA İSTERİLAZASYON VE KASTRASYON İŞTE BU NOKTA-İ NAZARDA MÂNÂ BULUR.” (s.105)

izale: (<Ar.) Yok etme, giderme.

“Gışa-i bekaret izale olması için, Enişte gayri-tabii mukareneti tercih eyler. S. tasdik. Abla valde yarısidir, andan korkar.” (s.110)

izdivaç: (<Ar.) Evlenme.

“İzahat: Kucaklaşma büyük bir yangının kıvılcımı olup aşıkları bend eder. Bu satırların müellifi izdivaç yoluna öyle kadem bastı.”(s.110)

kabza: (<Ar.) Silah, kılıç vb. şeylerde tutulacak yer, tutak, sap.

“(C. çelebilerle konuşmaya başlamıştı bile.)

Sizin elleriniz, kirli kabzalar. Biz tutmazız.”(s.114)

kadib: (<Ar.) Erkeklik organı.

“KADİB VE HUSYELER, ÇOK KÜÇÜKKEN ALINMIŞ.” (s. 106)

kaknus: (<Far.) Rüzgâr estikçe çok delikli gagasından nağmeler çıktığına ve sesinin verdiği şevk ile kendisini yaktığına inanılan çok iri bir masal kuşu.

“Günün birinde bütün kuşların birer kaknus olacağını düşünmek.” (s.113)

komparsita: (<İsp.) Nikah ve düğün törenlerinde gelin ve damadın salona girişiyle çalınan müzik.

“13 nokta 6, kaz adım çılgınlığı Kasap havasıyla kösnüme, alaturka vals, değişik değişik sayısız Komparsita duyumuyla hep aynı küçük günler, küçük geceler...” (s.166)

kreşendo: (<İt.) Çalgıların giderek daha yüksek ses verecek biçimde çalınma durumu.
“...ana babaların alkışları ve piyanonun tık-nefes kreşendosu ve ayrıca müdür beyin ve hademelerin gözyaşları...”(s.50)

kunt: (<Far.) Kalın.

“Düzenli, güzelim ve onat ve onanmış toplumumuzun birçok bire gibi (birçok birey gibi? Birçok birey gibi, olur mu? Bir tek birey gibi, vardır, yoksa birey mi olur?),büyük harflerle, kunt ve kocaman hecelerle, seçme sözlerle, mesellerin şok ve yok edici vuruşlarıyla...”(s.45)

lain: (<Ar.) Lanetlenmiş.

“Ne lain bir kitapmış bu! Türkçeye bile çevrilemiyor.”(s.128)

lam: (<Fr.) Arap alfabesinin yirmi üçüncü harfinin adı.

“Üç yolun var, biri kapalı. İki vakte kadar yol (kısmet) görünüyor. (Yol görünüyor’un harfleri bir heyecanın titrekliliğini taşır. Hele ilk sözcüğün harfleri olan ya, vav, lam.)”(s.77)

lebbeyk: (<Ar.) ‘Buyurun efendim, emredin’ anlamlarında bir seslenme sözü.

“C. Öyle şeytan ki, “şeytan-ür-racim” dense “lebbeyk!” diye cevap verir.”(s.111)

lûgat: (<Ar.) Sözlük.

“C., babamın daha yaşarken bana miras olarak, vasiyet olarak bıraktığı “Sevda Lûgati”yle de alay etmişti.” (s.51)

maarif: (<Ar.) Bilgi ve kültür.

“Kart: Bekaret, ne gam? Alafranga maarif S. İçün bekaret ibtal. Gışa-i bekaret ibtal.” (s.111)

mahfi: (<Ar.) Saklanmış, gizli.

“Bu adam pek alçak sesle konuşur, “Yine harp çıkmış,” dese, ezik ve mahfi, sizden borç istiyor sanırsınız.” (s.90)

maniyerizm: (<Fr.) Bir sanat üslubu.

“Şekil 5: Maniyerizmleri havi harekât.” (s. 66)

manuskript: (<Alm.) El yazması.

“Bu sayfada ve sonrasında gizli yazı olup olmadığı araştırılmışsa da, çözümleme yöntemimize güvenemediğimiz için manuskripti bozmaktan çekindik.”(s.43)

matruş: (<Ar.) Tıraşlı.

“Orta deli: Yardımcı ve matruş hekimi ahşap ayak kısıracına tutsak etmiş, boynundan. Zincirini koparmıştır ve kopuk zincirde on bakla matruş hekimin yüzüne değmek üzeredir.”(s.63)

mualece: (<Ar.) Bir hastalığa karşı tedâvi uygulama, ilâç verme, ilâç kullanma.

“Mualece: i esk. (ar. 'ilac'dan mu'âlece) I'lac istihsali, i'lac yapma, kullanma, i'lac eylemedir. (Redaktör-düzeltilmen)” (s. 60)

muasır: (<Ar.) Çağdaş.

“PEK EYİ, PEK EYİ AMMA, MUASIR HEKİMLİĞİN EYİ ÇOCUK, YANİ AKILLI USLU, MANEVİYYATI DÜZGÜN, SECİYYESİ İLA, DAİMA YÜCELİKLERE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ, SİNİRSİZ BİR NESİ YETİŞTİRMEK ŞİARİ?” (s.61)

muaşaka: (<Ar.) Aşıқтаşlık.

“Sevda lügati için, Cümle bahnameler, besmeleyle başlar. Muaşaka ve cima, ins-ü cin’nin ahval-i tabiyyesindendir.” (s.110)

muhavere: (<Ar.) İki kişi arasında karşılıklı olarak yapılan konuşma.

“C. çelebilerle muhavereye başlamıştır. ”Bizim dahi üstümüze deli üşüreler. Amal-ı amel rasıtı tarassuttan yeğdir.” (s.63)

mukaddime: (<Ar.) Ön söz.

“İkinci tab’ınğ mukaddimesi:

Ettıba ve talebenin, ‘acil ihtiyaç hallerinde müracaat itmelerini te’min kastiyle bundan iki sene evvel...” (s.66)

mukarenet: (<Ar.) Yaklaşma, kavuşma, bitişme.

“Hanbeli fıkı der ki: Her çeşid mukarenet tabiidir.” (s.110)

mutedil: (<Ar.) Ilımlı.

“İdrar söktürür, ter döktürür. Mutedil iklim ile Akdeniz iklimi sever.sübekli’ye de ki: İstambol civarında aransın.”(s.110)

muti: (<Ar.) Yumuşak başlı, itaat eden.

“Çağrılılardan alkışlar, usuyarıklar bölüğünün oradan miyk miyk miyk kol saati sesleri. Kuşku kumkumaları pek muti.” (s.55)

muttasıf: (<Ar.) Nitelenmiş, nitelikli, vasıflı.

“Sina Suat Hanım çok heyecanlanmıştı. Kendisinin tutamayıp koluma yapıştı. DÖL BEREKETİ İLE MUTTASIF NESİLLER!” (s.93)

mücerred: (<Ar.) Tek, tecrid edilmiş.

“Bimarhanemizin zincir hücresidir bura. Tecrit. Biz dahi mücerrediz.”(s.63)

müellif: (<Ar.) Yazar.

“Sevda lügati için: Hem-aguş. Birbiriği kucaklamış olan Mısra’: Ey sevgili dilber hem-aguş olalım gel. İzahat: Kucaklaşma büyük bir yangının kıvılcımı olup aşıkları bend eder. Bu satırların müellifi izdivac yoluna öyle kadem bastı.”(s.110)

mümarese: (<Ar.) Yatkınlık.

“Aşk olsun Avedis’e ki, Monsieur Camille’den sonra bu işi hünerle idame ettirmektedir. Bu ne mümaresedir!”(s.89)

münadi: (<Ar.) Kamuya duyurulmak istenilen şeyleri yüksek sesle haber vermeyi iş edinmiş olan kimse.

“O da, kedi inlemesi biçiminde, köpek hırlaması üslubunda, martı kahkahası tarzında, güneş batarmış gibilerden ve vakti kerahati ilan eyleyen münadi havalarında binbir tür kanyak-isteme-yöntemi türetti.”(s.53)

münasebat: (<Ar.) İlgiler, ilişkiler.

“BİNAENALEYH, CEMİYYETİN İSTENMEZ YÜKÜ OLAN ABTALLARIN, ALKOLİKLERİN MÜNESABAT-I CİNSİYYESİNDEN NE ÇIKACAK?” (s.105)

münferit: (<Ar.)Tek, ayrı, kendi başına olan.

“Büyücek bir cımbızla (o, cımbız diye diretiyordu ama bir maşaydı elindeki) şekerleri tek tek alıyor, istenen renk ve irilikteki münferit şekeri, isteyene veriyordu.”(s.150)

münharif: (<Ar.) Bir tarafa sapmış, doğruluğunu yitirmiş.

“MÜNHARİF ŞAHSİYYETLERİN, İDYOTLARIN, ANORMALLERİN,

BİNNETİCE KENDİ-MİSAL BİR NESİL

PEYDA EYLEYİPMEMLEKETİMİZİN BAŞINA

MES’ELE BIRAKANLARIN VE BUNA

MÜSTAİT OLANLARIN... ” (s.105)

münhasıran: (<Ar.) Yalnız, özellikle.

“Münhasıran su ve sulak yer nebatatı: ... ”(s.121)

münkir: (<Ar.) İnkâr eden, kabul etmeyen.

“”Kendime bakıyorum,” dedi. Münkir yazarlarla Nekir yazarlardan söz etti.”(s.33)

mürver: (<Far.) Hanımeliğillerden, yaprakları karşılıklı, demet durumundaki beyaz çiçeklerinden hekimlikte yararlanılan, meyvesi zeytine benzer bir ağaççık.

“Çok alkol aldığınız ayan beyan belli yavrum. Yavrum, damar kireçlenmesinden korununuz. Mürver çayı içiniz, yabani akdiken çayı içiniz.” (s.97)

müstait: (<Ar.) Doğuştan yetenekli, kabiliyetli olan.

“.. VE BUNA MÜSTAIT OLANLARIN, DEĞİL KASTİRE EDİLMESİ, HATTA VE HATTA HENÜZ KÜÇÜK YAŞLARINDA İSTIRAB HİSSETTİRİLMEDEN İTLAF OLUNMASINI ALMAN ASABİYYECİ HOHE HOCA TAVSİYYE EDER. (s. 105)

mütecennin: (<Ar.) Cinnet getirmiş, çıldırmış.

“Cinn, can, cenin, cinnet, tecennün, mütecennin. Bizimki galiba hamile, doğurmamalı.”(s.112)

mütekamil: (<Ar.) Olgunlaşmış, gelişmiş, gelişkin.

“Hastalar ber-asayiş. Susku mütekamildir.”(s.38)

mütekemmil: (<Ar.) Olgunlaşan.

“dudakları kapalıydı ama kıpır kıpırdı, dualar ağzından dökülüverecek diye korkuyordu. Asayiş mütekemmil.”(s.39)

mütereddi: (<Ar.) Soysuzlaşmış. *“Şekil 9: Erkek kıyafeti taşıyan mütereddi bir isteri vak’ası.” (s.67)*

müzekkere: (<Ar.) Yargılama makamının, bir kararın yerine getirilmesi konusunda belli bir makama yazdığı yazı.

“Müzekkere yaz bakalım. Mim zel kefr ra ha-i resmiyye!” (s.95)

müzeyyen: (<Ar.) Süslenmiş, bezenmiş.

“Su mercimeği altıncısıdır. Müzeyyen bitkidir ve su üzre yaşayıp ürer.”(s.122)

naçiz: (<Far.) Değersiz, önemsiz.

“Onun bir düğmesi için kalbinde zaafılar, bağılıklar buluyor, şömizetinin kıvrımları, dikişlerin nezaketi, kolundaki küçük düğmeler, nihayet bütün bu naçiz şeyler için onda başka bir incizap yükseliyor; hepsine ayrı ayrı meftun oluyordu.” (s.130)

nebatat: (<Ar.) Bitkiler.

“Kalan hayat, kalan hançerdi. Bir nebatat kitabıydı, yine nebatat üzerine bir defter.”(s.119)

nebat: (<Ar.) Bitki.

“Cahil isen çayır deyip oraya basıp atarsın. Ana nebat, buğday tanesi iriliğinde birkaç yapraktan meydana gelir ve yüzer.”(s.123)

necaset: (<Ar.) Dışkı.

“Tören resmindeki sinek boklarının nerede olduğunu da sanırım ilk siz göreceksiniz. Üzerimiz örtülmeden sinek necasetiyle, girin içeri.”(s.32)

nevazil: (<Ar.) Nezle.

“Karın altında yattığı yerden sızlanıyordu Sübekli Paşa: Ey sevgili merzenguş, hayatımın tek eksiği, hayatımın tek eksiğiymiş gibi, idrar söktürürsün sen. Ve nevazil, bir avdır sana.”(s.13)

nevi: (<Ar.) Cins, çeşit.

“Manyas civarında bol bulunur, İstanbul bağçelerinde küçülmüş bir nev'i vardır.” (s.122)

neşet: (<Ar.) Çıkma, ileri gelme.

“Cava eğreltisi üçüncüsüdür ki su fujeri de denilir. Asya'nın cenub-ı şarkisinden neşet eder.”(s.122)

neşr: (<Ar.) Yayma, dağıtma, saçma.

“Buluttan bir saika neşr olunmuş olup ve her çeşid bunluk bunaklık, meyve sandıkları gibi yüklenmiştir hamal haste sırtına.”(s.66)

nisyan: (<Ar.) Unutma.

“(- Beni bir ikonaya dönüştürmeyin lütfen.

-Bahçemizin isyanları ünlüdür.

-Ve nisyanları da.)”(s.100)

nüzul: (<Ar.) İnme.

“Mürver çayı içiniz, yabani akdiken çayı içiniz. Tesallüb-i şerayin, nüzul dahi intaç eder, muacele ediniz!” (s.97)

officinalis: (<İng.) Biberiye.

“Öniindeki çekmecedan iki bardak çıkardı. *Salvinia officinalis* kavanozundan iki küçük dal alıp bardaklara koydu.”(s.159)

peyke: (<Far.) Genellikle eski iş yerlerinde bulunan, duvara bitişik, alçak, tahta sedir. “Birinci Çelebi, peykeye oturdu.”(s.139)

portföy: (<Lat.) Kağıt para gibi şeylerin konulduğu küçük çanta.

“Portföyümden birkaç kart daha çıkardım ve not almaya başladım.”(s.90)

rasıt: (<Ar.) Gözlemci.

“(C. çelebilerle muhavereye başlamıştır. “Bizim dahi üstümüze deli üşüreler. Amal-ı amel rasıtı tarassuttan yeğdir.” (s.63)

redaksiyon: (<Fr.) Yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getirme.

“”Bakın efendim,” dedi, “biliyorum bu kitabı basıyoruz tabii, ama bütününü okudunuz mu, düzeltmeye, çarpık birçok noktasını redaksiyondan geçirmeye mecburuz gibime geliyor, çok garip bir şey,...”(s. 20)

rekolte: (<İt.) Tarımda bir yılda derlenen ürünlerin bütünü.

“Ah Attar Kemali Bey ah! Nasıl bir anason rekoltesi bu böyle?”(s.36)

roda: (<İt.) Yöntemine uygun, düzgün sarılmış halat yumağı.

“Halat rodasına girmeyiniz. Kötü yazılar yazmayınız.”(s.145)

saika: (<Ar.) Yıldırım.

“Buluttan bir saika neşr olunmuş olunup ve her çeşid bunluk bunaklık, meyve sandıkları gibi yüklenmiştir hamal haste sırtına”(s.66)

saki: (<Ar.) İçkili toplantılarda içki dağıtan kimse.

“C. ve K. Bey. Ve saki ve serhoş. Kadeh ibtal.”(s.129)

sayha: (<Ar.) Bağrı, çığlık.

“ÖJENİK! ÖJENİK! BU SAYHA, MEMLEKET!

MEMLEKET! SAYHASI GİBİ MANİDARDIR.” (s.106)

sebilhane: (<Ar.+Far.) Sebil.

“Sebilhane bardağı gibi sıra sıra dizilmiş insanları ite kaka, tribünün sonuna ulaştım.”(s.96)

seciyye: (<Ar.) Yaratılış, tabiat, tıynet, karakter, ıra:

“PEK EYİ PEK EYİ AMMA, MUASIR HEKİMLİĞİN EYİ ÇOCUK, YANİ AKILLI USLU, MANEVİYYATI DÜZGÜN, SE CİYYESİ İLA, DAİMA YÜCELİKLERE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ, SİNİRSİZ BİR NESİL YETİŞTİRMEK ŞİARİ?”

seririat: (<Ar.) Şerîriyat, klinik.

“Raschid Tahsin: Seririat aklie.” (s. 66)

serpuş: (<Far.) Başlık.

“Çevreme bakıyorum da, bugün “şapka”, halka sunulduğu ilk adıyla şems siperli serpuş, fötr, yani fötür ve foter, hiç bir militanı kalmayan bir şef gibi, unutulup gitmiş.”(s.75)

setliç: (<Alm.) Mide gazını çıkarmak için içilen, karbonat konularak köpürtülmüş limonata. *“Görüşse görüşse, Sübekli Paşa ile görüşürdü. Setliç içerlerdi birlikte.”*(s.91)

seza: (<Far.) Uygun, yaraşır, bir şeye değer.

“Kornuta denen çeşidi de suda yüzer de yaşar. Üremesi de akla seza.”(s.122)

sinopsis: (<İng.) Özet.

“Yazmış: O daima bir sinopsis yaşadı.”(s.129)

spesiyal: (<Fr.) Özel.

“Her gün, açık havada öğle ve akşam yemekleri. Her akşam, her restoran bölümünde spesiyal yemek.”(s.87)

şarki: (<Ar.) Doğuyla ilgili, Doğuya özgü olan.

“Cava eğreltisi üçüncüsüdür ki, su fûjeri de denilir. Asya’nın cenub-ı şarkisinden neşet eder.”(s.122)

şems: (<Ar.) Güneş.

“Çevreme bakıyorum da, bugün “şapka”, halka sunulduğu ilk adıyla şems siperli serpuş, fötr, yani fötür ve foter, hiç bir militanı kalmayan bir şef gibi, unutulup gitmiş.”(s.75)

şerâyin: (<Ar.) Damarlar.

“Aman evladım, tesallüb-i şerayinden korununuz.” (s. 97)

şimal: (<Ar.) Kuzey.

“Hallaçotu beşincisidir, dünyanın şimalinde hep vardır.”(s.122)

şiar: (<Ar.) Âdet, yol, usûl.

“PEK EYİ PEK EYİ AMMA, MUASIR HEKİMLİĞİN EYİ ÇOCUK, YANI AKILLI USLU, MANEVİYYATI DÜZGÜN, SECİYYESİ İLA, DAİMA YÜCELİKLERE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ, SİNİRSİZ BİR NESİL YETİŞTİRMEK ŞİARİ?” (s. 61)

şita: (<Ar.) Kış.

“Camın buğusunda, açıklayıcı desenler çizmiştir ŞİTA: Kış.”(s.155)

şömizet: (<Fr.) Kadın gömleği.

Onun bir düğmesi için kalbinde zaaflar, bağılıklar bulunuyor, şömizetinin kıvrımları, dikişlerin nezaketi, kolundaki küçük düğmeler, nihayet bütün bu naçiz şeyler için onda başka bir incizap yükseliyor, hepsine ayrı ayrı meftun oluyordu.” (s.130)

taaffün: (<Ar.) Kokuşma, pis kokma.

“Sübekli yaren, taaffün ihata eyledi gitti cümle muhiti taaffün.”(s.135)

tadat: (<Ar.) Sayma, sayım.

“SERHOŞLAR, DİPSOMANYAKLAR, HOMOSEKSÜELLER, OROSPULAR, MECNUNLAR, HİSTERİKLER, SARALILAR, TADAT ETMESİ BİLE ZOR OLAN BU ANORMALLER...”(s.105)

tapaj: (<Fr.) Daktiloyle veya bilgisayarla yazma, dizgi.

“Dosyada tapaj yanlışlıkları var, bir.”(s.21)

tarassut : (<Ar.) Gözleme, gözetleme, dikkatle bakma.

“Amal-ı amel rasıtı tarassuttan yeğdir.”(s.63)

tarh: (<Ar.) Bahçelerde çiçek dikmeye ayrılmış yer.

“Dans pisti çevresinde dört adet masalar ve çiçek tarhları...”(s.88)

tarumar: (<Far.) Dağınık, karışık, perişan.

“Eskiden düzenin düzensizliğini taşıyan bahçe şimdi tarumar.”(s.103)

tasarruf: (<Ar.) Tutum.

“Çünkü, diyordu, sözdizimi, dilin temel mantığıdır ve bizim yazarlarımızdan çoğu mantığı hiç bilmemektedir; dil üzerindeki tasarruflarını ise ‘ben de elbet dil ustasıyım’ çabasına dayarlar.” (s.20)

tasdik: (<Ar.) Doğrulama.

“HOHE HOCAYI DA, ADLİYECİ BİLDİNG TASDİK EYLEMEKTEDİR.” (s.105)

tecennün: (<Ar.) Çıldırma, delirme, akıl oynatma.

“Cinn, can, cenin, cinnet, tecennün, mütecennin. Bizimki galiba hamile. Doğurmamalı.”(s.112)

tekemmül: (<Ar.) Olgunlaşma, yetkinleşme.

“Tribünlerdeki özel bölüm –ki konuşma kürsüsünün hemen arkasındadır- yavaş yavaş dolmaya başlamaktadır. Asayiş tekemmül durumundadır.” (s.37)

tekmil: (<Ar.) Tamamlama, bitirme.

“Hastalar (ki asayiş kamildir) büyük bahçenini orta yerinde, karmakarışık dolaşıyorlar ve itişip kakışma dışında hiçbir taşkınlık belirtisi göstermiyorlardı. Teskin ve tekmil edilmişlerdir.” (s.37)

tektonik: (<Fr.) Parçalanıp dağılmış yer katmanlarının birbirleri ile olan ilgilerini araştıran yer bilimi kolu.

“...hiçbir şeyin yerli yerine oturmadiğı, bu yüzden de herkesin bir tür güllabici olup diğer herkesi yerli yerine oturtmaya çalıştığı şu tektonik toplumumuzda, karşılaştığı her tür...” (s.43)

tenasüliyye: (<Ar.) Tenâsülle ilgili.

“Nedschib Effendi: İnhirafât-ı Tenasüliyye.” (s. 66)

tenvirat: (<Ar.) Aydınlatma.

“Muacele ve tenvirat, işe yaramıyordu bazen.” (s.92)

terekkubat: (<Ar.) Birleşmeler, terekküpler.

“BU HASTELER, BİR TEREKKÜBATTIR!” (s. 60)

tasallüb: (<Ar.) Sertleşme.

“Aman evladım, tesallüb-i şerayinden korununuz.” (s. 97)

teyakkuz: (<Ar.) Uyanıklık.

“Usuyarıklar da, kuşku kumkumaları da teyakkuza geçmek zorunda kaldılar.” (s.127)

tezvir: (<Ar.) Ara bozma ve özellikle kötülük amacıyla yapılan kovuculuk ve bunu yapan kimse.

“Tezvir Vezir, Harem ağasını almış ot yolmaya çıkıyor.” (s.92)

tezvirat: (<Ar.) Yalan dolan şeyler, kovuculuklar.

“Kağşamış sözcükler; muacele için ‘maalecel’, ‘tenvirat’ içinse ‘tezvirat’ demek yeterlidir.” (s.92)

tirşe: (<Far.) Yeşil ile mavi arası renk.

“Ağ görünmemişti daha. Tirşe deniz, kıpırtısız duruyor.” (s.36)

tomar: (<Ar.) Dürülerek boru biçimi verilmiş deriler veya kağıtlar.

“Elindeki kağıt tomarını sıkı sıkı tutuyor...” (s.19)

tremolo: (<İt.) Yaylı çalgıda yayı titretmek yoluyla aynı sesin hızlı olarak yinelenmesi.
“Tremolo için hazırlık” (s. 106)

tuba: (<Fr.) Üzerinde pistonlar bulunan, bakırdan nefesli çalgı.

“Bandoculardan birinin küçük bir kıpırtısıyla, arka saftaki tuba ışıldadı. Güneş, tuba’nın kалаğında bir an görünmüştü.” (s.56)

varaka: (<Ar.) Yazılı kağıt.

“Bir şiircağız da olabilir, bir acenda sayfası da bir bilet, bir hesap varakası, bir makbuz hatta...” (s.35)

vaveyla: (<Ar.) Çılgılık.

“Herkesi ‘kendi hayatına kaçışmakla’ suçlayan C. ölümlerin ardındaki yalan vaveylaya dayanamamış, kaçmıştı.” (s.133)

vetire: (<Ar.) Üslup, tarz.

“Genç Bilge C. havaya anason yayararak “şizoid vetire, border-line'a varmak üzere” demişti.” (s. 39)

voila: (<Fr.) İşte.

“Voilà. İsabet buyuruldu.” (s. 55)

yaren: (<Far.) Arkadaş, yakın dost.

“Sübekli yaren, taaffün ihata eyledi cümle muhiti taaffün.” (s.135)

yek: (<Far.) Bir, tek.

“Ciharda yek demektir bu, yek ve تنها.”(s.54)

zat: (<Ar.) Kişi.

“Amma, gizli hikaye de o zatların yaptığı olsa gerek.”(s.112)

zeker: (<Ar.) Erkeklik organı.

“Pastırma sanmıştı. Kokladı. Kokladı. Karagöz’ün zekeri burnuna değiyordu.”(s.134)

zevce: (<Ar.) Kadın.

“Bu sene yüz yigirmi metres sünnet ettim, doksan yedi zevce-i muhtereme sünnet yaptım.”(s.112)

zifos: (<Yun.) Yerden sıçrayan çamur.

“Zifos gibi sıçramaktadır tarih.”(s.146)

zürefa: (<Ar.) Kibarlar, nazikler.

“Nefha on üç: 01 kimesneler ki erkekliği olmaz, ol zenan-ı mezkur ki zürefadır.”(s.136)

4.2. Tekrar Öbekleri

Türkçede anlatıma güç katan, en belirgin özelliklerden birisi de tekrar öbeklerinin çok fazla kullanılmasıdır. Çalışmamızda yer alan tekrar öbekleri aşağıda verilmiştir.

açık seçik: *“Alıntı yaptığımız satırlardan da açık seçik görülmektedir.”(s.58)*

ağır aksak: *“Ağır aksak sökebildiğim Osmanlıca yazılarda bir şeye takılıp sorarsam, varlığının anlamı belirdi, hatta ısıdı diye seviniyordu.” (s. 94)*

ak ak: *“Ak ak kireç tutmuştu.”(s.159)*

aksaya aksaya: *“Yolun ucunda, aksaya aksaya seğirten bir adam göründü.”(s.157)*

alt alta: *“Hece, bölümle ölümü alt alta üst üste kabul edilir.”(s.17)*

anasız babasız: *“Sıradan masal, yeni kişiler seçmişti kendisine C. anasız babasız kalır.”(s.119)*

apar topar: “Köşk kalıntısının yeni yüzü Süreyya’nın apar topar firarı, hiç kimse, hiçbir şeyi hatırlamayacak demektir.”(s.118)

ara sıra: “Defterlerimde ara sıra kullanılmış bu başlığın “ayna ardı sır” mı, “giz”, “gizem” ya da benzerlerinden biri mi olduğunu çıkaramıyorum.”(s.29)

ardı ardına: “Kemalî Bey gelir (getirilir) diye biraz bekledim, ama hayır, bütün dükkânlar ardı ardına açıldı, Buharat Yolu'na gelen giden yok.” (s.156)

arsız arsız: “Arsız arsız sırtan ve anlarının eteğini çekiştiren iki küçük çocuk.”(s.103)

aşına aşına: “Kapkarayken aşına aşına kirli griye dönmüş.”(s.165)

atlaya atlaya: “Çilekvari, atlaya atlaya ürer.” (s.121)

ayan beyan: “Çok alkol aldığınız ayan beyan belli yavrum.”(s.97)

ayrı ayrı: “...nihayet bütün bu naçiz şeyler için onda başka bir incizap yükseliyor, hepsine ayrı ayrı meftun oluyordu.”(s.130)

ağır ağır: “Yüzünü ağır ağır çevirdi bana.”(s.11)

bas bas: “Süreyya Süreyya'nın hayatı boyunca yaptığı tek buluştu bu. Kanyak içebileceği nereye giderse gitsin “kaf kaf kaf” diye bas bas bağırmaya başlıyor, birileri ağzına kanyak dökene kadar da susmuyordu.” (s. 53)

belli başlı: “Belli başlı bütün konukların masa örtülerini çekip bardağı çanağı yere çalıyor.”(s.76)

beyaz beyaz: “Beyaz beyaz sayfalar basamadık.”(s.57)

bol bol: “Bunlar hava ısınınca bol bol türer ve bir bardak ya da kadeh ağzındaki kanyak nefesinden ileri gelen alkol fitiline tutunarak kanyak yüzeyine iner.”(s.59)

böyle böyle: “Böyle böyle, köşemde uslanmaya başlamıştım.”(s.13)

Büyükada Müyükada: “Öyle Büyükada Müyükada istemem, ne sıkış tıkış, ne kalabalık!”(s.66)

bula bula: “İlahi Süreyya, bula bula bu apartmanı mı buldun adada!”(s.133)

bunluk bunaklık: “Buluttan bir saika neşr olunmuş olunup ve her çeşid bunluk bunaklık, meyve sandıkları gibi yüklenmiştir hamal haste sırtına.” (s. 66)

çeşid çeşid: “Hanefi fikhı der ki: Cima’ın çeşid çeşid vaz’iyedlerde olması mümkün.”(s.110)

çer çöp: “Çarpıntı içinde, şişmiş, çer çöp arasında yuvarlanıyor aşağılara doğru.”(s. 104)

çıkır çıkmaz: “Ben gümrükten çıkar çıkmaz ilk söyledikleri, “özellikle geceleri, yalnız başına dolaşmamam ve kuşku kumkumalarından sakınmam” oldu.” (s. 137)

değişik değişik: “...kasap havasıyla kösnüme, alaturka vals, değişik değişik sayısız Komparsita duyumuyla hep aynı küçük günler, küçük geceler...”(s.166)

dört beş: “Dört beş Karadeniz peştemalı birbirine eklenerek yapılmış perdeler, dışarının fırtınasıyla sallanıyordu.”(s.13)

eciş bücüş: “Elindeki provaları borulaştırmış, eciş bücüş etmişti.”(s.21)

eksik gedik: “Zaten eksik gedik bir hayatı, zaten yaralanmış bir deftercilik serüvenini bir de unutmak.”(s.43)

eski püskü: “Koca gövdesi, eski püskü koltuğu bütünüyle doldurmuştu.”(s.116)

evire çevire: İyice, istediği gibi, adamakıllı. “Tramvayda giderken kesekâğdınızı okursunuz evire çevire.” (s. 102)

fazla fazla: “Fazla fazla, yarım kalıverir defter.”(s.42)

fıldır fıldır: “Senden benden filfır fıldır.”(s.98)

git gide: “Kar usulca başlamış, kendisini yağa yağa gizlemiş, git gide artmış, bir tür ‘ahmak-örten’ e dönüşmüştü.”(s.11)

gizli gizemli: “Sina Suat Hanım gizli gizemli çiklet çiğnerken, düşündüğüm tek şey, bir duble kanyaktı benim de.”(s.53)

görse görse: “Görse görse papazı görür.”(s.111)

gıcirt gıcirt: “Tırnaklarıyla tık tık ve gıcirt gıcirt, elinin ayasıyla, yere pat!”(s.50)

küme küme: “Pazı, kuzukulağı, ebegümece, yaban semizotu, madımak...koskoca bahçede, küme küme bulabilirsiniz bunları.”(s.104)

küçük küçük: “Her birindeki küçük küçük ölümleri senin sesinde toparlayabilir miydim?”(s.15)

melul mahzun: “Rakı, su, ufak tefek meze, melul mahzun bana bakıyor.”(s.90)

mırıldana mırıldana: “Seyirci sürüsü mırıldana mırıldana kalkıp giderken, adresi not ettim.”(s.154)

miskin miskin: “O ise, Attar Kemali Beyin koltuğuna iyice yerleşmiş, miskin miskin oturuyordu.”(s.158)

olsa olsa: “Olsa olsa, kocasının attarlığından etkilenmiştir.” (s. 76)

öbek öbek: “Sonbahar mevsiminde rüzgar artıp suları karıştırınca, dere ve göl kıyılarına öbek öbek birikir, su çırpıntısı gelip kurtarmazsa ahali olarak ölür.”(s.121)

sabah akşam: “Bahçenin tepeyle birleşen uzak ucundan, sabah akşam kekik kokusu gelir.”(s. 104)

sallaya sallaya: “Düzeltilmen, elindeki sanat dergisini sallaya sallaya geldi, eleştirmenden anılar bulunan sayfayı açtı, dergiyi masama bıraktı.” (s.58)

savura savura: “Öndekiler, saçlarını ve cübbelerini savura savura, koşaradım gidiyorlardı.”(s.139)

sağa sola: “Koltuk sağa sola esniyordu.” (s.116)

sağlı sollu: “Bağçenin nihayetindeki sağlı sollu bostanlara gitti.”(s.130)

sarsıla sarsıla: “Sarsıla sarsıla ağılıyordu Süreyya Süreyya.” (s.116)

sık sık: “Düzeltilmene göre, bütün yazarlarımız sık sık böyle yanlışlar yapıyordu.”(s.20)

sıkı sıkı: “Elindeki kağıt tomarını sıkı sıkı tutuyor, ”rahatsız ettim gene, ama önemliydi,” suratıyla karşıma dikilmiş duruyordu.”(s.19)

sıkış tıkış: “Öyle Büyükada Müyükada istemem, ne sıkış tıkış, ne kalabalık!”(s.66)

şöyle böyle: “Benim gibi beceriksizler de bu kuramın bütünüyle oluşmasından önce, ancak gösteri piyonları olabilir, kalıntı bir maskeli balo giysisi giyebilir, kaba çizgileri de, eh işte şöyle böyle, bilebilirdi.”(s.49)

taşlaya taşlaya: “Yakınmaktan nefret ede ede, yakınanları taşlaya taşlaya geldim buraya.”(s.167)

tek tek: “Attar Kemali Bey, birkaç satır öksürükten sonra sözcükleri tek tek sevdi ve okşadı.” (s.158)

tık tık: “Şu gördüğün farecikler hani neredeler denince, tık tık, tıkr tıkr, gıcirt ve pat sesleri çıkıyor.”(s.50)

tıkr tıkr: “Şu gördüğün farecikler hani neredeler denince, tık tık, tıkr tıkr, gıcirt ve pat sesleri çıkıyor.”(s.50)

titrek titrek: “Süreyya’nın yedi kandili, titrek titrek yanar.” (s.155)

toz toprak: “Duvarların derin çatlaklarında, hatta kapıda, artık hiç kapatılmadığı, kapatılamadığı belli büyük kapının toz toprak dolmuş işlemelerinde, her yerde onlar.”(s.169)

tüy telek: “Zamana asıldığımızda da, uça uça tüy telek yitiren kuşlarız.”(s.14)

uça uça: “Zamana asıldığımızda da, uça uça tüy telek yitiren kuşlarız.”(s.14)

ufak tefek: “Rakı, su, ufak tefek meze, melül mahzun bana bakıyor.” (s.90)

ulu orta: “Aylandızlara dokunulmaz, ama bahçeyi ulu orta istila etmelerine de izin verilmez.”(s.104)

uslu uslu: “O şimdi uslu uslu duruyordu.”(s.97)

uzun uzun: “Uzun uzun el salladı.”(s.36)

uzun uzadıya: Uzatarak, derinleştirerek, genişleterek, ayrıntılarıyla. “Koridorlar uzun uzadıya götürdü götürdü C. ile üç çelebiyi.” (s. 69)

üç beş: “Üç beş sayfa ya da üç beş ay içinde hepsi var oluyor.”(s.42)

üç dört: “İki halatın başında sekizer kişi, ellerindeki çekme iplerini halata doluyor, halatı üç dört adım çekiyor...”(s.36)

ürkek ürkek: “Kapı ürkek ürkek vuruldu.”(s.19)

üst üste: “Hece, bölümle ölümü alt alta üst üste kabul edebilir.”(s.17)

sürüne sürüne: “Dış defter sürüne sürüne gider.”(s.156)

vakıf makıf: “Vakıf makıf dinlenmemiş, yapıya el konmuş, Kemali Bey dükkkanı (Baharat yolu) bir süstür denerek bağışlanmış şimdilik.”(s.98)

yağa yağa: “Kar usulca başlamış, kendisini yağa yağa gizlemiş, gitgide artmış, bir tür ‘ahmak-örten’e dönüşmüştü.”(s.11)

yakıp yakıp: “Cinselliğimizi yakıp yakıp söndüren ağızları dudakları kalçaları apışları kasıkları.”(s.41)

yan yana: Biri ötekinin yanında olarak “Sevgi ve hüznün, yan yana gelir sık sık.”(s. 100)

yarı yarıya: “Yarı yarıya çürümüştü”(s. 170)

yer yer: “Eski defterler ise, hiç değilse yer yer, gizlerini ele vermemekte direniyordu.”(s.27)

yerli yerinde: “Harita yerli yerinde.”(s. 153)

zaman zaman: “Zaman zaman boş satırlar görüyoruz, efendim oraları limon yazısıyla yazılmışmış da ondan boş sanılıyormuş...”(s.21)

zırt pırt: “Odama zırt pırt geliyor, dizgi provalarına koyduğu notları gösteriyor...”(s.20)

4.3. Deyimler

Bu bölümde romanda geçen deyimler ele alınmıştır. Bu bölümde deyimler incelenirken TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Ömer Asım Aksoy’un Atasözü ve Deyimler Sözlüğü esas alınarak anlamlandırılmıştır.

açık kapı bırakmak: Gereğinde, bir konuya yeniden dönebilme imkanı bırakmak, kesip atmamak.

“...benim adıma notlar koyması, benim de notlar koyabileceğim konusunda bir açık kapı bırakmak değil de nedir?”(s.21)

ah vah demek: Pişman olmak.

“Ah vah demeleri hiç sevmediğim halde, bahçenin durumu üzdü beni.”(s. 103)

akıl erdirmek: Ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek.

“Burada her konuya akıl erdirmek isteyen birinin yazısı vardır...” (s. 1)

akla karayı seçmek : Bir işi başarıncaya değin, çok yorulmak, çok sıkıntı çekmek.

“Vize alana kadar akla karayı seçmişti.”(s.133)

asayiş berkemal: Güvenliğe aykırı hiçbir olayın bulunmadığını anlatır.

“Sina Suat Hanım, artık taşıyamadığı koca kıcını büyük bir özenle yerine oturttu. Asayiş berkemal.”(s.37)

ateh getirmek: Bunamak.

“Bu bunak hatırınızı kırdıysa affedin. Ben ateh getirmenin böylesini görmedim.”(s.131)

aynı telden çalmak: İki ya da daha fazla kişinin aynı şekilde konuşmasını veya telli çalgıların aynı şeyi çalmalarını ifade eder.

“Hepsi, yıl sonu müsameresi için hazırlanmış bu çalgılar, aynı telden çaldığı halde birbirlerine yetişemiyor, falsoları bir düzen oluşturmaya başlıyordu gittikçe.” (s.47)

baştan çıkarmak: Ayartıcı, etkileyici.

“Baştan çıkarıcı fotoğraflarla dolu dergiler basılmaya başlanınca, öykünün çoğaltıcıları hızla azaldı ve soyu tükenen yatılı kuşlar ailesine katıldı.”(s.81)

baştan çıkmak: Birinin etkisiyle doğru yoldan sapmak, kötü yola sürüklenmek.

“Hane yakınındaki bir şapelden gelen erganun nağmeleriyle kim bilir kaç genç kız baştan çıkmıştır!”(s.111)

bitmek tükenmek bilmemek: Bir şeyin bir türlü sonunun gelmemesi.

“Çağrılıların içki, meze, yemek istekleri bitip tükenmek bilmiyordu.”(s.131)

boca etmek: Birden çevirip boşaltmak, dökmek.

“Bu suyu, yangının üzerine boca edeceğiz.” (s. 39)

boy göstermek: Bir iş yapmayarak sadece gösteriş için bir yerde bulunmak.

“Düeto’da hepsinin tortuları yer alacağına, bırak burada kendileri boy göstersin.” (s.34)

can çekişmek: Ölmek üzere bulunmak.

“Onlar bile can çekişince, hastaların heykel gibi katılıp kaldığı izlenmektedir.” (s.38)

can vermek: Bir şeyi, hayatını onun uğruna feda edecek kadar çok istemek.

“Tırnaklarıyla, boş (yarım kalmış dememek için kalbim yırtılacak) sayfa üzerinde yatan tıraş bıçağını kaldırdı aldı. Eski deftere can veriyordu böylece.” (s.51)

cirit atmak: Birçok zararlı yaratık, insan da olabilir, meydana boş bulup istediği gibi davranmak.

“Asla bilmediğim, duymadığım, görmediğim olaylar, sesler ve nesneler, hayatımın içine yerleşmek için cirit atıyordu.” (s.40)

dayak yemek: Dövülmek, sopa ile dövülmek.

“Daha çok dayak yemiştin.” (s. 96)

ele vermek: 1. Suçluyu, arayana haber vermek ya da teslim etmek.

“Sina Suat Hanım beni ele vermeden kaçıp gitmeliydim.” (s.95)

2. Ortaya çıkarmak.

“Eski defterler ise, hiç değilse yer yer, gizlerini ele vermemekte direniyordu.” (s.27)

eli ayağı birbirine dolaşmak (eli ayağı (ayağına) dolaşmak): Şaşırmak, telaşlanmak.

“Eli ayağı birbirine dolaşır mıydı?” (s.111)

elinden geleni ardına koymamak (elinden geleni ardına (arkasına) koymamak): Yapabileceği bütün kötülükleri yapmak.

“Arkadaşlığımızı sürdürmek için elinden geleni ardına koymaması kolay kolay açıklanamaz.” (s.94)

fır dönmek: Bir kişiye yardım etmek veya faydasının dokunması için üstün çaba harcamak, aceleci davranmak.

“Kavramlar, ayağı yanmış kediler gibi fır dönüyor.” (s.54)

galeyana getirmek: Coşturmak.

“EZCÜMLE, MERASİM VESİLESİYLE BİR NÜMAYİŞE, ELBETTE MİLLİ HİSLERİMİZİ GALEYANA GETİRECEK BİR NÜMAYİŞE ŞAHİT OLACAĞIZ,...” (s.60)

göz dikmek: Bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.

“Daha sonra Sübekli Paşa'nın kulübesine göz diken değnekçi, o sıralar belirmiş.” (s. 133)

göz önünde tutmak: Herhangi bir durumun nasıl bir sonuca yol açacağını hesaba katmak, dikkate almak.

“İkna olmadılar ve toplumlar arası farkları göz önünde tutmamı istediler.” (s. 137)

halden anlamak: Bir kimsenin içinde bulunduğu güç durumu anlayarak sezip anlayış göstermek.

“Kemalî Bey, "benim halimden o anlar," demiş.” (s. 133)

hallaç pamuğu gibi atmak: Bir yerde toplu olarak bulunan kişileri, nesneleri darmadağın etmek, her birini ayrı bir yere atmak.

“Odasına girdiğinde, her yan hallaç pamuğu gibi atılmışmış.” (s.115)

hesabını görmek: Kendi işini görmek.

“Kendi hesabımızı kendimiz görüyoruz.” (s.65)

ıç çekmek: Üzgün olarak derinden nefes almak.

“Ben ıç çektiğimde dün gece...” (s.48)

kafasını kurcalamak: Zihnini meşgul etmek, düşündürmek.

“C., başhekimden izin almış ve üç çelebiyle ilişki kurmuştu. Bu izin meselesi hepimizin kafasını kurcalıyordu.” (s. 68)

kafa yormak: Bir iş, bir konu üzerinde çokça düşünmek.

“İşportacı, tellerle bağlanmış kapıyı açmak için günler boyu kafa yordu.” (s. 80)

kan beynine sıçramak (kan beynine çıkmak): Çok sinirlenmek, hiddetlenmek, kontrolü yitirmek.

“Dikkatle bakınca, resimli Hamse-i Atâî'nin Sakînâme'sinden(?) bir iki sayfanın çıkarılıp alınmış olduğunu gördüm. Kan beynime sıçradı.”(s.89)

kara bağlamak (karalar bağlamak/giymek): Yas tutmak.

“Bir eylül, bir güz odağı, yalnızca kan ve kara mı bağlanacak?”(s.12)

kara çalmak: İftira etmek, kara sürmek.

“Hiç unutmam, bu yazarın biçeminde bana bir zamanlar 'edebiyat komiseri' diye karaçalmaya kalkışan..... adlı yazarın etkileri açıkça duyumsanıyor.” (s. 58)

katkıda bulunmak: Bir şeyin oluşmasına, gelişmesine veya gerçekleşmesine emek, bilgi, para vb. ile yardım etmek.

“Kurnaz! Sen ödevi yap, ben katkıda bulunurum.”(s. 67)

kanı kaynamak: Coşkun ve kıpırdak olmak.

“Papaz eriğinin çat diye su akıttığı mevsimde, insanın kanı kaynıyor.” (s.111)

kendi halinde: Sessiz, hiçbir şeye karışmayan, karışmak istemeyen, sakin (kimse).

“Biz kendi halinde yaşayanlar...”(s.29)

kendine gelmek: Düşünebilecek duruma gelmek, ayılmak.

“Cümbüşe ve uda özenen gitar ile zaman zaman ney iniltileri çıkarmaya çalışan keman, bu topuk vuruşlarıyla irkiliyor, kendine gelmeye çabalıyor; senkop! senkop!”(s.47)

ket vurmak: Engel olarak güçleştirmek.

“C.: Evet, dedi, birbirimiz taklit edebilmek için, birbirimize ket vururduk öncelikle.” (s. 38)

koynunda yılan beslemek: İnsanın en yakını tarafından ihanete uğraması anlamında kullanılır.

“Süreyya, “Sevda Lügati’ne uymamış ve Genç Bilge C.nin (“koynumuzda beslenen yılan,” diye andı onu)...”(s.92)

kulak kabartmak: Belli etmemeye çalışarak dinlemek.

“Böyle bir yaşamın tutanaklarından habersiz, bu tutanaklardaki lanet dolu haykırıışları duymaksızın, sessizliği alavere ederek başlarını uzatıyorlar, kulak kabartıyorlar...” (s.41)

lânet okutmak: Lânetle andırmak, lânete uğramasını diletmek.

“Ebru tarihine lanetler okutacak bir resim.” (s. 31)

mal olmak: Bir iş, bir davranış sonucu zarara uğramak.

“Ç., üç çelebi ile ilişki kurması nelere mal olacak, çok iyi biliyordu.”(s. 68)

nefes nefese kalmak: Soluğu tıkanacak gibi olmak, sık sık soluma durumu.

“Dükkana geldiğimde, nefes nefese kalmıştım.”(s.158)

özen göstermek: Bir şeyi özenerek elden geldiğince iyi olmasına gayret ederek yapmak, itina etmek.

“Başta patronum, işyerindeki herkes sağaltımına büyük özen gösterdi.”(s.41)

pusuya yatmak: Pusuda beklemek.

“Kendisini gözlemeye çalışan, izleyen, kendisi için pusuya yatan biri.”(s.165)

salavat getirmek: Tehlikeli bir durumda dua okumak.

“Çünkü Sübekli Paşa dudaklarının arasına ıslak bir pamuk yerleştirildiğinde salavat getirmiş, parmağıyla C. 'yi göstererek şöyle demiş.” (s.119)

sıfırı tüketmek: Gücü tükenmek.

“Sıfırı tüketmiştim; geceler boyu bir defteri, bir kalemi düşündüm.” (s. 14).

tası tarağı toplamak: Her türlü ilişkiyi kesmek üzere hazırlanmak, gitmek için hazırlık yapmak.

“Koskoca bir yaz tasını tarağını topladı gitti.”(s.66)

vır vır etmek: Usandırıcı, sinirlendirici bir biçimde durmadan konuşmak.

“Vır vır edecek halim olmadığını görünce, onları tahliye ettiler buradan, diye ekledi.” (s. 103)

yanıp tutuşmak: Bir şeyi elde etmek için güçlü bir istek duymak.

“Yazması gerektiğinde, yeni bir defter ve yeni bir kalem için yanıp tutuşurdu.”(s. 79)

yarı yolda bırakmak: Birine yapmakta olduğu yardımı sonuna değin sürdürmeyerek kesmek.”*Kavramların bizi yarı yolda bıraktığı söylenir ve dert yanılır.” (s.54)*

yarım kalmak: Tamamlanmamak, sonuçlanmamak.

“Senin defterlerinde yarım kalan, yarım bile kalmayan, her şeyde yarım kalmaktadır.” (s. 23)

yer almak: Bulunmak.

“Defterlerimden birinde bunun mutlaka yer aldığını söyledim.” (s. 34)

yerinde yeller esmek: Bir şeyin artık olmaması.

“Yerinde yeller esen bahçeleri gördüm.”(s.12)

yerle bir etmek: Tahrip etmek, yok etmek.

“Bir oyuncu olarak, 'başlarım şimdi!' diye bağırarak, gövdemi ordan oraya atacak, gövdemi ordan oraya atacak, sahneyi yerle bir edecek, palmiyeli perdeleri de asılıp koparacaktım.”(s.52)

yol açmak: Bir olayın sebebi olmak.

“Alkışlamıyordum, çünkü varlığımı belli edecek her şey, bahçeden kovulmama yol açabilirdi.”(s. 130)

yol gözlemek: Bir kimsenin gelmesini beklemek.

“Kendi cinsinden olmayan biri, yolunu gözliyor.” (s. 77)

yüz tutmak: Bir şeyin olmak üzere olması durumu.

“Soğumaya yüz tutan çayımdan bir yudum aldım.”(s.20)

4.4. Atasözleri

Romanda atasözlerine yer verilmemiş yalnızca bir Fransızca atasözü olan “**Dismoi ce que tu manges, je te dirai qui tu es**” anlamıyla birlikte geçmiştir:

Dismoi ce que tu manges, je te dirai qui tu es: De bana ki ne yersin, diyim sana sen kimsin

“*Dün Avedis'in bağçesine tekrar gittim. Dismoi ce que tu manges, je te dirai qui tu es. De bana ki ne yersin, diyim sana sen kimsin.*” (s. 89)

Bunun dışında roman kişilerinden biri olan ‘düzeltmen’in ağzından dipnotta belirtildiği gibi “*Eski bir atasözü olabilir: “İşlerin işi, edimlerin edimi (ni amaçlamak), gözleyeni gözlemekten iyidir,” anlamında. (Düzeltmenin notu)” (s. 63)*” şeklinde açıklanan atasözü kalıbında bir söz yer almaktadır:

Amâl-ı amel râsıtı tarassuttan yeğdir: İşlerin işi, edimlerin edimi, gözleyeni gözlemekten iyidir.

“*C. çelebilerle muhavereye başlamıştır. “Bizim dahi üstümüze deli üşüreler. Amâl -ı amel râsıtı tarassuttan yeğdir.” (s. 63)*

4.5. Kalıplaşmış Sözler

Kalıplaşmış sözler, ünlü kişilerin, hükümdarların, düşünürlerin, sanatçıların belli bir durumda, belli bir olay dolayısıyla söyledikleri, evrenselleşmiş sözlerdir. Bir dilin söz varlığında ya özgün biçimiyle, ya da çoğu zaman olduğu gibi çevrilerek yerleşmiş durumda görünür.“J.Caesar’ın “Sen de mi Brutus”, Sinoplu Diogenes’in “Gölge etme, başka ihsan istemez(m)” biçiminde Türkçede de kullanılan kalıplaşmış sözleri çeviri yoluyla aktarılmıştır.”⁴⁴

İncelediğimiz romanda roman kişilerinden Sina Suat Hanım’ın deneme tarzında kaleme aldığı *Türk Hanımlarının Fal Dili* adlı eserden aktarılan bölümde kahve falını yorumlarken söylenen birçok kalıplaşmış söze yer verilmiştir:

⁴⁴Doğan Aksan, **Türkçenin Sözvarlığı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2015, s.43.

“**At gibi bir murat** deyimiyle başlar. Zavallı Sina Suat Hanım, yabancı dil sözlüklerindeki 'kadın dili' ulamına bizim sözlüklerde bir tek 'ayol'un girdiğini bilse, fal dilinin de şu kadın dili ulamına ilginç bir örnek öbeği oluşturacağını düşünse, denemesini çöpe atamazdı. **Kuş ağzıyla gelen haber.** (O denemeyi burada özetlemek hiç de kötü olmayacak.) **Kuş ağzıyla gelen haber. Kalbine ay doğuyor. Üç yolun var, biri kapalı. İki vakte kadar yol (kısmet) görünüyor.** (Yol görünüyor'un harfleri bir heyecanın titrekliliğini taşır. Hele ilk sözcüğün harfleri olan yâ, vav, lam.) **Yüreğin kabarmış. Gözyaşı var, sevinçten.** (Birbirini her bakımdan izleyen bu sözlerin ardından, şaşırtır:) **Toplu bir para görünüyor.** Kulbun ucunda eşya var. **Kapının ağzında bir mektup.** Su gibi kuvvet alıyorsun. **Ayağının altında bir kısmet var,** ama eğilip de alman gerek. Kendi cinsinden biri bir iyilik yapacak. Kendi cinsinden olmayan biri, yolunu gözlüyor. (Cins, burada akraba demektir. Bu, özenle açıklanıyor.) **Bir adağın var.** Kuş muştudur. Gönlünün muradı tutuyor. **Yılan gibi bir düşman. Bayraklı bir kapı. Balık gibi bir kısmet.** Fincan dibi tümsek, tümsek üzre selvi: O fala sus dur, sahibine ölüm sondur. **Tabağına ay doğuyor.** Ey falcı, genç kız falında muhtemel sevgilisinin adının baş harfine dikkat: Muhtemel Cemil ise, Cim de ve dur. Bakalım kız halecan gösterecek mi? Fincan tabaktan ayrılmıyorsa, fal zaten bitmiş demektir. (...) Sevgi ve korku: Aradaki Sina Suat Hanım, son yıllarında hiç kahve içmemiştir; evindeki fincanları da tabaklarıyla birlikte tuz-parça etti. Başka kimse kullanmasın diye.” (s. 77-78)

Romanda ayrıca Tom Miks çizgi romanının kalıplaşmış sözü “Hay bin kunduz”a aşağıdaki sözlerle gönderme yapılmıştır:

“Hay binbir iktidarsızlık! Hay bir tür insandaki binbir iktidarsızlık! (Resimli roman kahraman olmayı düşünürdü çocukken)” (s. 23.)

Yine Şeyh Galip'in “Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen” mısraına gönderme yapılmıştır:

“‘Hoşça kal zatına’ dedi Süreyya” (s. 69).

Romanda duvar yazılarına da yer verilmiştir:

“Yazı yazma helaya, başın girer belaya, götürürler merkeze falan filan herkeze.” (s. 145).

4.6. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Günlük hayatımızda çok sık kullandığımız kalıp sözler, anlamakta zorlanmayacağımız ifadelerdir. Bu yüzden romanda geçen kalıp sözlerin anlamları verilmemiştir.

*“**Tanrı korusun** (bu deyiş de, Ankaralı çevirmenlerin, ‘**Allah korusun**’ çevirisiymiş), gizli yazılar çözümleyicisi eleştirmen dostumuz, bugünlerde hiç uğramadı.”* (s.128)

*“Yazar ölmüş yazar ölmüş. Bu bir vasiyet, **Allahın belası**. Git işini yap.”* (s.21)

*“Oyuna katılmak. **Buyurun**. (Herkes beklenmektedir.)”* (s.16)

*“Sina Suat Hanım bu adama hayranlıkla bakıyordu. **EFENDİM**, demişti ve bu kadarı bile yeterdi.”* (s.45)

*“**Hah hah hay!** Görüp geçirdiklerim!”* (s.95)

*“Giyindim. “**Hoşça kal** zatına,” dedi Süreyya.”* (s.69)

*“Bu plan sizde yoksa, zevk sahibi bir ahabanızda mutlaka bulunur. **Rica ediniz**.”* (s.88)

*“**Sağ olunuz**, görevli çelebi.”* (s.32)

4.7. Ağız (Yöresel Söyleyiş Özellikleri)

Çalışmamıza konu olan romanda ağız özelliğini yansıtan sözcükler şunlardır:

akak: Mecra, yatak, kuru sel yarıntıları, dere yatağı.

“Su akağı, yokuşun ortasındaydı, sağı solu ot topanlarıyla dolu.” (s. 168)

arıba: Araba.

“Arıbalı vapörler, şehirler yolcusu taşıyan otobosları alıyordu.” (s. 149)

böyümek: Büyümek.

“Böyür arkları tıkar bitkidir.”

çedik: Terlik.

“Ses çıkarmamak için Trakya çedikleri giymiştim ayağıma.” (s. 69)

ekenek: Tarla.

“Mes’eledir ki, “Kadın sizin ekeneğiniz, dilediğiniz gibi sürünüz anı, “ayet-i kerimesiyle Kur’an-ı Azim-üş-şan’da kasıd nedir?” (s.110)

encek: Kedi köpek yavrusu.

“Benim tek dostum, bir kedi enceğidir bugünlerde.” (s.35)

eprimek: Yırtılmak.

“Tırpanını yitirmiş, kara pelerini eprimiş, yer yer ağarmış, ardına takacak bulamıyor.” (s. 65)

eyi : İyi.

“PEK EYİ, PEK EYİ AMMA,...” (s.61)

hörmet: Hürmet, saygı.

“HÖRMET VE SAYGILARIMI DİYGER HAZİRUNA VE KADERİN EL’AN BURADA ARAMIZDA MUHAFAZA EYLEDİĞİ HASTELERİMİZE SELAM VE MUHABBETLERİMİLE BER-A-BER ŞİFA DİLEKLERİMİ BEYAN EDERİM...” (s.55)

ıraksanmak: Uzak sanmak.

“Varacağı yere daha yaklaşımadan karginmiş, ıraksanmış ayaklarım.” (s. 165)

ille: İlla.

“Kemalî Bey, başına bir şey giyecek ille.” (s. 75)

foter: Fötr şapka.

“Çevreme bakıyorum da, bugün “şapka”, halka sunulduğu ilk adıyla şems siperli serpuş, fötr, yani fötür ve foter, hiç bir militanı kalmayan bir şef gibi, unutulup gitmiş.” (s. 75)

geçe: Taraf, yön.

“Karanlık geçeler bizleriz.- Ve, geceler de.” (s. 139)

kağşamış: Eskimiş.

“Kağşamış sözcükler; mualece için ‘maalecel’, tenvirat içinse ‘tezvirat’ demek yeterlidir.”
(s.92)

kalık: Eskimiş.

“Kalık bir defterden, yepyeni bir başkasına sıçrayınca yaşadığım o kalık dönemleri de kolayca unutuveriyordum. Kalık defterin hayat parçaları, birbirine karışıyor, tozlanıyor, sararıyor; takvimlerinin sahipleri sanki yalnız onlarmış, ıssız koyup gidiyorlar beni.” (s. 42)

kunt: Sağlam.

“Zaman zaman tok ve kunt, zaman zaman hantal görünen koca gövdesini hoplata hoplata güldü.” (s. 65)

omaca: Kesilmiş ağaç kökü.

“Mimozadan kalan omaca, bahçe kapısını bekleyemezdi, kimseyi de karşılayamazdı.” (s. 170)

otobos: Otobüs.

“Sübekli Arap, kontrolöre bir işaret yapıyor, biz piyadeyiz amma biletimiz arkadaki otobosa dahildir, demiş oluyormuş.” (s.149)

perkitmek: Sağlamlaştırmak.

“SİNİRSİZ BİR NESİL YETİŞTİRMEK, VATANIMIZI SAĞLAM EVLATLARLA PERKİTİP PEKİŞTİRMEK...” (s. 93)

sübek: Sidiği oturağa götüren tahta boru, kemiş.

“C. anlatır: Sübekli Paşa’nın sübeği, kemiş ile saz arası bir bitkiden yapılmıştı.” (s.108)

takanak: Takıntı.

“Senin uyak takanağı kuramına göre, dedi C., burada ‘ayak istemiyoruz... şayak istemiyoruz... kayak istemiyoruz’ ..falan biçiminde sürdürmek gerekirdi.” (s. 40)

topan: Yuvarlak, küre biçiminde.

“Su akağı, yokuşun ortasındaydı, sağı solu ot topanlarıyla dolu.” (s. 168)

tutarak: Sara hastalığı.

“Sanığın tutarakları dense daha doğru.” (s.41)

sal: Tabut.

“Cenaze salının altına girmek de böyle değil mi?” (s. 36)

uğunmak: Ağrıdan, acıdan kıvranmak.

“Yapacak hiçbir şeyim kalmadı, diye uğunduğum zamanlarda, kitaplara vuruyordum.”(s.41)

üşürmek: Başına toplanılmasına neden olmak.

“Bizim dahi üstümüze deli üşüreler.” (s. 63)

yekinmek: Yerinden kalkmaya çalışmak.

“Baban haklıydı, dedi, hiç bir yazı, bisikletten bozma bir yatalak koltuğuyla yekinip yortmaya değmezdi.” (s. 116)

yonan: Yunan.

“Apukurya eski yonan âdeti,” diye söylendi.” (s. 130)

yortmak: Çalımla yürümek, koşmak.

“Baban haklıydı, dedi, hiç bir yazı, bisikletten bozma bir yatalak koltuğuyla yekinip yortmaya değmezdi.” (s. 116)

yüksünmek: İncinmek, gücenmek, alınmak.

“Sevmekten ölecekti ve bundan yüksünmüyordu.”(s. 85)

4.8. Argo:

Hulki Aktunç, incelediğimiz romanda argo sözcüklere çok yer vermemiştir. Romanda tespit edilen argo sözler şunlardır:

aşırmak: Kaçırmak, hırsızlık yapmak, çalmak.

“Çağrı kartlarından birini kimse görmeden aşırdım. Hastane girişindeki görevliye kartımı gösterirken soğuktum, duyarsızdım.”(s.30)

çüş: Yakışksız bir davranış karşısında söylenen kaba bir söz.

“Bâşâ: Bizim dilimizin 'baş ağa'sı, ya da gâvur sözlüklerinin maksatlı dilköken, sözköken yorumlarına göre, PADİŞAH'tan türeme Farsça sözcük, paşa, "yüce kralın..." (C. hayatında ilk kez çüş' demişti, Oxford'a), "yüce kralın koruyucusu".” (s. 150)

değnekçi: Taşıt aracı duraklarında sırayı gözeten sivil görevli.

“Ben bahçeden çıkarken, adam değnekçilik yaptığını, eskiden sürücü olduğunu.”(s.103)

gebermek: Sevimleyen bir kişi ölmek.

“Geber daha iyi ve sen de yarıda kal.” (s. 125)

kaloger: Evde kalmış kız, kalık kız.

“Sonra cayıldı, kaloger (Sina Suat Hanım, "evde kalmış" anlamında kullanırdı bu sözcüğü) olsa bile, onun da hakkı yenmemeliydi 'Türk Hanımlarının Fal Dili' adlı deneme unutulmamalı.”(s. 129)

kamış: Erkeklik organı.

“Kamışı ve husyeleri kesilip alındığında bu geçitten geçenlerin yüzde doksanı ölüyordu.” (s.78)

kocakarı: Eş, karı, zevce.

“Hüseyin Rahmi kocakarılarından hangisi düşünüp söyleyip bestelemiştir kim bilir!(s.108)

saftoron: Saftirik.

“Olağan kalbi neydi bu hanımın? Saftoron sevgi. Öbürü, korkuydu.”

takmak: Önemli ya da önemsiz bir şeyi düşünmeden duramamak.

“Geçenlerde ünlü bir yazarımızın bir kitabındaki sözdizimi yanlışlarına takmıştı kafayı.”(s.20)

4.9. Terimler

Romanda bitkibilim, coğrafya, dil bilgisi, edebiyat, hayvan bilimi, kimya, tıp, uygulayım gibi alanlarla ilgili çok sayıda terim kullanılmıştır.

4.9.1. Bitkibilim terimleri

Aktunç, çalışmamıza konu olan *Son İki Eylül* romanında roman kişilerinden Sübekli Paşa ve Attar Kemâlî Bey'den dolayı fazlasıyla bitki adlarına yer vermiştir. Hatta çoğu yerde hangi bitki hangi rahatsızlığa iyi gelir, bu bitkileri nasıl kullanmak gerekir gibi bilgiler de verilmiştir. Örneğin romanın “Birinci Eylül” başlıklı kısmının dokuzuncu bölümünde Sübekli Paşa'nın eski yazı bitki notları (s. 121-123) paylaşılmıştır:

“Münhasıran su ve sulak yer nebatatı:

Cüce azakeğeri, birincisi: Cüce Capon sazı da denir. Selamî Selim Efendilerin bahçesindeki havuzda bulunur. Başka yerde görülmemiştir ki İstanbul civarı suları tamamen bakılmıştır. Su içre yaşar bir saz mıdır? Bir tutam kurutup içmişimdir. Hazma faidelidir. Yeşilinde, kükürt sarısı hatlar vardır. Yaprakları dar, kılıç gibi. Çilekvari atlaya atlaya ürer. Hararet artınca ölür.” (s. 121)

Hulki Aktunç hayatının bir kısmında doğayla ve bitkilerle iç içe yaşamış bitkilere olan ilgisi artmıştır. Bu yüzden hayatında, bitkiler önemli bir yer tutar. Bunu Aktunç şu şekilde dile getirmiştir:

“Üzerlik Sokak 35 numaradaki evin bahçesi çok ilginçti, dar ve uzun bir bahçeydi, daha önce de Acıbadem'deki bahçeli ev, orasının da ayrı bir etkisi vardır, çünkü doğayla karşı karşıya kaldığım bir yerdi. Talimhane denilen yerde. Otlarla, böceklerle, meyve ağaçlarıyla dolu bir yerdi...benim doğayla haşır neşir olmamda etkisi çoktur ve Acıbadem'deki yer tam bir cennetti.”⁴⁵

Romanda geçen bitkilerle ilgili terimler şunlardır:

anason: Maydanozgillerden, kokulu tohumu hamur işlerinde ve rakı yapımında kullanılan bir bitki.

“Sönmüş anason.” (s.14)

aylandız: Kokar ağaç.

⁴⁵ Hulki Aktunç, *Yoldaşım 40 Yıl, Söyleşi*: Rıza Kıracı, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.14

“Sözgelimi, aylandızları korur.” (s.101)

baldıran: Maydanozgillerden, nemli yerlerde yetişen zehirli bitkilerin ortak adı, ağı otu, baldırgan.

“Baldıran, zakkum, ve yılanıyastığının şiddetli şifa olduğu belde!” (s.158)

bambu: Buğdaygillerden, sıcak ülkelerde yetişen, boyu 25 metre kadar olabilen, mobilya, merdiven, baston vb. birçok eşyanın yapımında kullanılan bir tür kamış, Hint kamışı, hezaren.”*Geniş ve kolluklu bir bambu sandalyeye, eski üç tekerlekli çocuk bisikletinin tekerlerini taktırmıştı.” (s.76)*

boynuzotu: Çok dallı, sürüngen, kırmızı ve kahverengi renklerinde kırk santimetre kadar yüksek saplı çok yıllık otsu bitkidir.

“Boynuzotu ikincisidir. Halk, çam da der.” (s.121)

buğday: Buğdaygillerin örnek bitkisi.

“Ana nebat, buğday tanesi iriliğinde birkaç yapraktan meydana gelir ve yüzer.” (s.123)

böğürtlen: Gülgillerden, bahçe çitlerinde, yol kenarlarında kendiliğinden yetişen dikenli ve çok yıllık bir çalı, diken dutu, it üzümü.

“Şu böğürtlen kümelerinde kurumuş bir tek böğürtlen görülmezdi.” (s.103)

caneriği: Genellikle yeşilken yenen, ekşi, yuvarlak erik türüdür.

“Can eriği varmış bir torbada.” (s.133)

cavağreltisi: Kara eğreltisine çok benzeyen ve suda yaşayan, çamura tutunan, su fujeri de denen bitki.

“Cava eğreltisi üçüncüsüdür ki su fujeri de denilir.” (s.122)

cüce azakeğeri: Yaprakları dar, kılıç gibi, çilekvari atlaya atlaya üreyen, Cüce Capon sazı da denen bitki.

“Cüce azakeğeri, birincisidir: Cüce Capon sazı da denir.” (s.121)

cüce capon sazı: Hazma faydalı, cüce azakeğeri denen bitki.

“Cüce azakeğeri, birincisidir: Cüce Capon sazi da denir.” (s.121)

çam: Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı.

“Boynuzotu ikincisidir. Halk çam da der.” (s.121)

çirişotu: Zambakgillerden, beyaz çiçekli bir bitki (Asphodelus).

“Bu dahi çirişotunun kökünden istihsal edilir evladım.” (s.102)

dereotu: Maydanogillerden, inceyapraklı, bazı yemeklere konulan güzel kokulu bir bitki.”*Dereotu (bir baharat bitkisi) (derelerle alakası yok) lezzeti alınır sanmıştım, lezzeti yoktur.” (s.121)*

dededikeni: Bileşikgillerden, nemli topraklarda yetişen, tarım bitkilerine zarar veren, yaprakları dikenli kır bitkisidir.

“Devedikenlerinin, en mor zamanları geçip gitmişti.” (s.169)

dut: Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç.

“Anda dut olur. Karadut dahi yaprağıyla, yongasıyla şifadır. Anda dut olur.” (s.131)

ebegümeci: Ebegümecigillerden, mor renkli çiçekleri ilaç, yaprakları sebze olarak kullanılan, kendiliğinden yetişen çok yıllık bir bitki.

“Pazı, kuzukulağı, ebegümeci, yaban semizotu, madımak...koskaca bahçede, küme küme bulabilirsiniz bunları.” (s.104)

erik: Gülgillerden, beyaz çiçekli bir ağaç.

“Sevimsiz bir apartmanın üçüncü katı erik ağaçları ve aylandızlar kararmış, deniz aydınlanmıştı.” (s.143)

gül: Gülgillerin örnek bitkisi.

“Demek, gül bu, harlamış marlamışda olsa, gül, yaşlı bir gül.” (s.40)

güveyfeneri: Patlıcangillerden, kırmızı ve ekşimsi meyvesi idrar söktürücü olarak kullanılan, çok yıllık ve otsu bir bitki, gelin otu.

“Öksürükotu, hatmi çiçeği ve kökü, sığırkuyruğu, kardelen, karaboynuz... kahkaha çiçeği, güveyfeneri...” (s.108)

hallaçotu: Söğütyosunu, yanmazotu da denen, tatlı suda yaşayan, baca ile duvar arasına konulduğunda yangın engelleyen bitkidir.

“Hallaçotu beşincisidir, dünyanın şimalinde hep vardır.” (s.122)

hatmi (Ar.): Ebegümecigillerden, bazı cinslerinin kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılan, çok yıllık otsu bir süs bitkisi, ağaçküpesi.

“Sübekli Paşa hatmi toplar

Çocukların kalbi hoplar

S’bekli Paşa akşam olur

Ateş yakar yakar ulur.” (s.108)

hatmi çiçeği: Ebegümecigillerden, uzun köklü ve saplı, yumuşak yapraklı, mor ya da pembe çiçekli, bazı türlerinin kökü ve çiçeklerinin hekimlikte kullanılan çiçek türü.

“Öksürükotu, hatmi çiçeği ve kökü, sığırkuyruğu, kardelen, karaboynuz...” (s.108)

humulus lupulus: Kendirgiller familyasından, şerbetçiotu da denen, kırmızımsı yeşil renkli ince ve sert gövdesi olan çok yıllık tırmanıcı bir bitki.

“Sina Suat Hanım: Size humulus lupulus alayım da çayını yapıp içelim birlikte.” (s.158)

ıtır (<Ar.): Sardunyagiller familyasından, hoş kokulu, hazımsızlığa faydalı, pembe ya da beyaz renkli bir süs bitkisidir.

““Zaman, ıtır kokardı.” (Sübekli Paşa)” (s.166)

kahkaha çiçeği: İki çeneklilerden, çoğu kenarları mavi bir çizgi ile çevrili beyaz, mavi, pembe veya morumsu çiçekler açan, bir veya çok yıllık, tırmanıcı ve otsu bir süs bitkisi, gündüzsefası.

“Öksürükotu, hatmi çiçeği ve kökü, sığırkuyruğu, kardelen, karaboynuz... kahkaha çiçeği, güveyfeneri...” (s.108)

kamış: Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler.”*C. anlatır: Sübekli Paşa’nın sübeği, kamış ile saz arası bir bitkiden yapılmıştı.*” (s.108)

karaboynuz: Kireçli topraklarda yetişen, kullanılması sakıncalı, zehirli bir bitkidir.”*Öksürükotu, hatmi çiçeği ve kökü, sığırkuyruğu, kardelen, karaboynuz... kahkaha çiçeği, güveyfeneri...*” (s.108)

karadut: Vitamin açısından çok zengin, bitkiler içinde en önemli antioksidan kaynağı, siyah renkte olan dut.

“Hayır. Anda dut olur. Karadut dahi yaprağıyla, yongasıyla şifadır.” (s.131)

kardelen: Nergisgillerden, baharda çok erken çiçek açan ve eczacılıkta kullanılan soğanlı bir bitki.

“Öksürükotu, hatmi çiçeği ve kökü, sığırkuyruğu, kardelen, karaboynuz... kahkaha çiçeği, güveyfeneri...” (s.108)

karpuz: Kabakgillerden, sürüngen gövdeli parçalı sert yapraklı, sarı çiçekler açan bir bitkinin dışı yeşil kabuklu, içi kırmızı ve sulu, iri meyvesi.

“Ebucehil karpuzu ezel-ebede en iyi müshildir.” (s.131)

kimyon: Maydanozgillerden, 50 santimetre yüksekliğinde, beyaz veya pembe çiçekli, bir yıllık, güzel kokulu ve otsu bir bitki.

“Portakal esansı ve kimyon tohumu rica ettim.” (s.159)

kokarağaç: Aylandız bitkisi.

“Osuruk ağacı, kokarağaç diyenlere öfkelenir, aylandız yerine.” (s.101)

kuzukulağı: Karabuğdaygillerden, nemli yerlerde yetişen, yaprakları salata olarak kullanılan, çiçekleri iki evcikli ve kırmızımtırak bir bitki, ekşikulak.

“Pazı, kuzukulağı, ebegümece, yaban semizotu, madımak...koskoca bahçede, küme küme bulabilirsiniz bunları.” (s.104)

limon: Turunçgillerden, 3-5 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen, beyaz çiçekli bir ağacın sarı renkli, kabuğu kokulu, suyu ekşi meyvesi, sulu zırtlak.

“Çiğ yıkanıp doğranıp zeytinyağı ve limon ile halledip yenir.” (s.123)

madımak: İlkbaharda kırlarda yetişen, ufak yeşil yapraklı, ıspanak gibi pişirilip yenilen bir bitki.

Pazı, kuzukulağı, ebegümeci, yaban semizotu, madımak...koskoca bahçede, küme küme bulabilirsiniz bunları.” (s.104)

mercanköşk: Ballıbabagillerden, küçük yapraklı, güzel kokulu bir saksı bitkisi, şile, yayla kekiği, merzenguş.

“Mercanköşk çayı içtin mi sen?” (s.11)

merzenguş: Mercanköşk.

“Ey sevgili merzenguş, sen ne iyisin!” (s.13)

meyan: Meyan kökü.

“Hadi ordan meyan kökü!” (s.170)

mimoza: Baklagillerden, çiçekleri sarı, bazı türleri beyaz veya menekşe renginde, yaprakları akasya yaprağına benzeyen bir süs bitkisi, gümüşü akasya.

“Ölümler yağdıran bir yazıda, kesik mimozanın omacası.” (s.80)

mürver: Hanımeligillerden, yaprakları karşılıklı, demet durumundaki beyaz çiçeklerinden hekimlikte yararlanılan, meyvesi zeytine benzer bir ağaççık.

“Mürver çayı içiniz, yabani akdiken çayı içiniz.” (s.97)

nane: Ballıbabagillerden, yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz veya menekşe renginde, güzel kokulu, yaprakları baharat olarak kullanılan, çok yıllık ve otsu bir kültür bitkisi.

“İstimmaya nane çayı ve oğulotu iyidir.” (s.170)

oğulotu: Ballıbabagillerden, çok dallı, beyaz çiçek açan, halk hekimliğinde yararlanılan bir bitkidir.

“İstimmaya nane çayı ve oğulotu iyidir.” (s.170)

osuruk ağacı: Aylandız.

“Osuruk ağacı, kokarağaç diyenlere öfkelenir, aylandız yerine.” (s.101)

öksürükotu : Gövdesi pullarla kaplı, yaprakları kökten çıkan, sarı çiçek açan, çok yıllık otsu bir bitkidir.

“Öksürükotu, hatmi çiçeği ve kökü, sığırkuyruğu, kardelen, karaboynuz...kahkaha çiçeği, güveyfeneri...” (s.108)

palmiye: Palmiyegillerden olan ağaçların genel adı.

“Üzerine uzak mı uzak bir deniz, palmiye mukallidi ağaçlar, üzerinde.” (s.49)

pamuk: Ebegümecigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi.

“Bir tür pamuk: AKALA.” (s.149)

papatya: Birleşikgillerden, 20-50 santimetre yüksekliğinde, baharda çiçek açan, taç yaprakları beyaz, ortası sarı kömeçli, bir yıllık otsu bir bitki, yoğurt çiçeği.

“Gizli yazma tarzları üzre: Papatya suyunun dahi eyi mürekkebi olduğu söyleniyor.” (s.111)

pazı: Ispanakgillerden, yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki, yaban pancarı, yabani ıspanak.

“Pazı, kuzukulağı, ebegümeci, yaban semizotu, madımak...koskoca bahçede, küme küme bulabilirsiniz bunları.” (s.104)

periyosunu: Bir bitki.

“Periyosunu. Periyosunu. Sudaki danteldir, kordeladır, kadifedir.” (s. 131)

portakal: Turunçgillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, yaprakları sert bir ağaç ve bu ağacın turuncu renkli, yuvarlak ve kabuğu güzel kokulu meyvesi.

“Portakal esansı ve kimyon tohumu rica ettim.” (s.159)

reçine: Bazı bitkilerde, özellikle çamlarda oluşan, katı veya yarı akışkan organik salgı maddesi, ağaç sakızı.

“Dal omuzlarından bir reçine taşıyor.” (s.100)

sarmaşık: Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki.

“Yaprakların, dalların, sarmaşıkların, çiçek renklerinin yankılarını duyuyordum.” (s.87)

subaldıranı: Maydanozgillerden, bataklık yerde ve akarsu kenarlarında yetişen zehirli bir bitkidir.

“Subaldıranı, sekizincidir. Batak yer, alıcı bataklık nebatıdır.” (s.123)

su fūjeri: Suda yaşayan, kara eğreltisine benzeyen, cava eğreltisi de denen su bitkisidir.

“Cava eğreltisi üçüncüsüdür ki su fūjeri de denilir.” (s.122)

sukekiği: Köklerini dibinden değil de koltuk altlarından çıkaran bir su bitkisidir.

“Sukekiği dördüncüdür, her yerlerde bulunmaktadır.” (s.122)

sumercimeği: Sumercimeğigillerden, su içinde yetişen ve mercimeğe benzeyen, yaprakları suyu tamamen örten bir su bitkisidir.

“Sumercimeği, altıncısıdır. Müzeyyen bitkidir ve su üzre yaşayıp ürer.” (s.122)

suteresi: Turpgillerden, akarsu kıyılarında ya da nemli bölgelerde yetişen, tereyi andıran otsu bir bitkidir.

“Suteresi, yedincisidir. Tamamı su altında kalır ise çürür.” (s.123)

sığırkuyruğu: Sıracagillerden, ülkemizde yabani olarak birçok türü yetişen, tüylü yapraklı, sarı çiçekli bir kırılgan bitkisi.

“Öksürükotu, hatmi çiçeği ve kökü, sığırkuyruğu, kardelen, karaboynuz, ...kahkaha çiçeği, güveyfeneri...” (s.108)

tarçın: Defnegillerden, genellikle Asya'nın güneyinde yetişen ve değişik türleri bulunan bir ağaç ve bu ağacın, içinde kokulu bir yağ bulunması dolayısıyla baharat gibi kullanılan kabuğu.

“Kendime bir tarçın istedim.” (s.157)

yabani akdiken: Hünnapgillerden, yaprakları almaşık, kırmızı renkli yemişi olan bir bitki.

“Mürver çayı içiniz, yabani akdiken çayı içiniz.” (s.97)

yaban semizotu: Semizotugillerden, gövdesi toprak üzerinde yatık durumda, yaprakları etli ve mayhoş tatta, yaprakları ve taze olan sapsı sebze olarak yenilen otsu bir bitki.

“Pazı, kuzukulağı, ebegümeci, yaban semizotu, madımak...” (s.104)

yılyanyastığı: Yılyanyastığıgillerden, sulak ve nemli yerlerde yetişen, kök sapında süt görünüşünde, yakıcı ve acı bir öz su bulunan, zehirli bir bitki.

“Baldıran, zakkum ve yılyanyastığının şiddetli şifa olduğu belde!” (s.158)

zakkum: Zakkumgillerden olan Akdeniz ülkelerinde yetişen, çiçekleri beyaz veya pembe renkli, kışın yapraklarını dökmeyen zehirli bir ağaççık, ağı ağacı, ağı çiçeği.

“Baldıran, zakkum ve yılyanyastığının şiddetli şifa olduğu belde!” (s.158)

4.9.2. Coğrafya Terimleri:

depzemölçer: Depzemlerin doğrultusunu, süresini ve gücünü ölçen aygıt.

“Yazı, bireysel depzemölçerin çizdiği el resimleri, hiç bir şeyin yerli yerine oturmadığı, bu yüzden de herkesin bir tür güllabici olup diğer herkesi yerli yerine oturtmaya çalıştığı şu tektonik toplumumuzda, karşılaştığı her tür...” (s. 39)

lğ: Akarsuların taşıyıp yığıdıkları mil, kil gibi çok ince taneli öğelerle, kum ve çakılların karışımıyla oluşan yığın. “

“Lğ toprak da zihnindeki yağmurların sellerin önüne katılıyor, İki Bahçe (üç?) diye andığım şu iki insanlık kalıntısına akıyor.” (s. 98)

tektonik: (<Fr.) Parçalanıp dağılmış yer katmanlarının birbirleri ile olan ilgilerini araştıran yer bilimi kolu.

“...hiçbir şeyin yerli yerine oturmadığı, bu yüzden de herkesin bir tür güllabici olup diğer herkesi yerli yerine oturtmaya çalıştığı şu tektonik toplumumuzda, karşılaştığı her tür...”(s.43)

yalı yar: Falez.

“Böyle, yalıyrlarla çevrili bir adanın üstelik titrek ellerle çizilmiş haritası gibi, amorf bir şey sessizlik.” (s. 39)

4.9.3. Dil Bilgisi ve Edebiyat Terimleri :

arkaik: Konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan (eski söz veya deyim).

“Söylemek istediklerin bir anda biter, vezin de kendi arkaik tıkırtısıyla sürer.” (s. 17)

aruz: Aruz ölçüsü.

“Hece bir çerçidir. Aruz bir attar.” (s. 17)

harf: Dildeki bir sesi gösteren ve alfabeyi oluşturan işaretlerden her biri, kod.

“Yorgunluktan ileri gelen harf çapraşıkları var mesela, babam diyeceği yerde ababm yazmış, iki.” (s. 21)

hece: Hece ölçüsü.

“Hece bir çerçidir. Aruz bir attar.” (s. 17)

imla: Yazım. “

Roman yazıyorlar, bölüm bölüm değil, imla bozuk, noktası nokta değil, başlıyor mu bitiyor mu anlayamıyorsun.”(s.19)

kavram: Bir nesne, özellikle o nesnenin nitelikleri konusunda edindiğimiz genel düşünce.

“Bu kavram, diyelim doğru olsun, onu dilimize yeniden çevirince anlamının değiştiğini göreceksin.” (s. 24)

nokta: Cümlelerin bittiğini anlatmak için sonuna konulan, küçük benek biçimindeki noktalama işareti (.)

“Roman yazıyorlar, bölüm bölüm değil, imla bozuk, noktası nokta değil, başlıyor mu bitiyor mu anlayamıyorsun.”(s.19)

sıfat: Bir adı, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen, belirten kelime, ön ad.

“Hele sıfatların sıralanmasında hata bulursa, kendi kendisine bağırmaya başlıyordu: Olmaz! Olamaz!” (s. 20)

soru işareti: Soru cümlelerinin sonuna konulan noktalama işaretinin adı (?).

“Bunlardan birini tartışmalı bulursa, aktarır, bu kendi düşüncesiymiş gibi yazar ya da konuşur, ancak bir noktada bir soru işareti koymaktan da geri kalmazdı.” (s. 79)

sözdizimi: Bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen ve sınıflamalar yapan dil bilgisi kolu, cümle bilgisi, tümce bilgisi, nahiv, sentaks.

“Geçenlerde ünlü bir yazarımızın bir kitabındaki sözdizimi yanlışlarına takmıştı kafayı.”(s.20)

ünlem işareti: Ünlem cümlelerinin sonuna konulan noktalama işaretinin adı (!).

“Süreyya, "ben buraya beş ünlem işareti daha koyuyorum," dedi.” (s. 68)

vezin: (<Ar.) Ölçü.

“Vezin gibiydi, evet tam vezin gibi: Bir söyleme kolaylığı olduğu için bir söyleme zorluğu, zorlamasıdır o.”(s.17)

virgül: Yazılı cümlelerde birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime grupları arasına konulan, kısa bir durmayı göstermek için kullanılan noktalama işaretinin adı (,).
“Nokta-virgül uzmanı genç adam, sözünü kimse kesmesin diye noktasız-virgülsüz konuşuyordu.” (s. 20)

zamir: Kişi, dönüşlülük, gösterme, soru ve belirsizlik kavramları vererek varlıkların yerini tutan söz, adıl.

“O gece, defterlerimdeki bütün zamirlere baktım, tek tek. Hepsi, kendi isimlerini söylüyordu.” (s. 27)

4.9.4. Hayvan Bilimi (zooloji) Terimleri:

dokunaç: Birçok omurgasız hayvanların başında bulunan ve duygu almaya yarayan uzun, ince organlar.

“Silindire dönüştürdüm onları ve küçük küçük salyangozlar ürettirdim bu nesnelerden, topluiğnelerle de birer dokunaç (hayır duyarga) yapardım onlara.” (s. 60)

duyarga: Çeşitli eklembacaklı hayvanların başlarında bulunan ve eklemlerden yapılmış olan duygu alma organı.

“Silindire dönüştürdüm onları ve küçük küçük salyangozlar ürettirdim bu nesnelerden, topluiğnelerle de birer dokunaç (hayır duyarga) yapardım onlara.” (s. 60)

kolyoz: Uskumrugillerden, uzunluğu 30-35 santimetre olan, Akdeniz ve Karadeniz'de yaşayan bir tür balık.

“Başhekimin hastalarını zaman zaman yansıladığını, gözlerinin buzhane kolyozu gibi donduğunu, ileriye hep ileriye doğru kaldırdığı kolunun bir alana abide olmak istercesine donduğunu, bir yontu gibi kalakaldığını, Sayın Zahir Otaman'ın kendi muhterem kolunu öylece unuttuğunu, hepimizin de onun gösterdiği yere uzun uzun baktığımızı, hiçbir şey görülmediği için de bakmayı sürdürdüğümüzü yazmamışım.”(s.97)

lapina: Lapinagiller familyasından, sıcak denizlerde, kayalık ve sığ sularda yaşayan, 25 – 35 santim boyunda, rengi mevsim, yaş ve cinsiyete göre değişen, kırmızı benekli, yeşil sarı, çok canlı ve güzel renklerde kemikli balık.

“Biliyorsun, yakalanmış lapinanın, ökselenmiş sakanın rengi solar gider.” (s. 14)

öjenik: İnsan ırklarında kalıtsal karakterlerin geliştirilmesi ve sosyal kontrol ile uğraşan bir bilim dalı. (Hem zooloji hem biyoloji terimidir.)

“ÖJENİK, HALK SAĞLIĞI İLMİ, BİZE BU OĞULLARI, BU KIZLARI SAĞLAR...” (s.93)

saka: Saka kuşu.

“Biliyorsun, yakalanmış lapinanın, ökselenmiş sakanın rengi solar gider.” (s. 14)

4.9.5. Kimya Terimleri

ametal: Elektrik iletkenliği düşük, kolayca anyonlar verebilen, oksitleri asit oluşturan ve genellikle periyodik çizelgenin IV-VII nci gruplarında bulunan kükürt, fosfor gibi elementler.

“Ametal elementlere ve minerallere uygulanan deneysel sertlik ölçeği. (Düzeltilmen)” (s. 65)

element: Tek tip atomlardan oluşan ve kimyasal yollarla daha basit maddelere ayrıştırılamayan madde.

“Ametal elementlere ve minerallere uygulanan deneysel sertlik ölçeği. (Düzeltilmen)” (s. 65)

mineral: Anorganik tepkimelerle oluşmuş, belirli bir kimyasal yapısı olan doğal bileşikler. (Bu terim fosilleşmiş kimi organik karışımlar için de kullanılır.)

“Ametal elementlere ve minerallere uygulanan deneysel sertlik ölçeği. (Düzeltilmen)” (s. 65)

ölçek: Ölçü aygıtları, çizim, çizge vb. üzerine düzgün aralıklarla konan imler.

“Ametal elementlere ve minerallere uygulanan deneysel sertlik ölçeği. (Düzeltilmen)” (s. 65)

sertlik: Kesilmeye, eğilmeye, öğütülmeye karşı dirençlilik anlamında sert olma hali. Brinell setliği; Mohr sertlik derecesi; Shore sertliği gibi derecelendirmeler vardır.

“Ametal elementlere ve minerallere uygulanan deneysel sertlik ölçeği. (Düzeltilmen)” (s. 65)

4.9.6. Tıp Terimleri:

apandisit: Apandisin iltihaplanması.

“KASTRASYON FITİK VE APANDİSİT AMELİYYATI GİBİDİR.” (s. 105)

fitik: İç organlardan bir parçanın, genellikle bağırsak bölümünün karın çeperlerini geçip deri altında ur gibi bir şişkinlik yapması, kavlıç, yarımlik.

“KASTRASYON FITİK VE APANDİSİT AMELİYYATI GİBİDİR.” (s. 105)

border-line: Bir çeşit kişilik bozukluğu.

“Genç Bilge C. havaya anason yayarak "şizoid vetire, border-line'a varmak üzere" demişti.” (s. 39)

dipsomanyak: İçki düşkünu, alkolik.

“SERHOŞLAR, DİPSOMANYAKLAR, HOMOSEKSÜELLER, OROSPULAR, MECNUNLAR, HİSTERİKLER, SARALILAR, ZOR OLAN BU ANORMALER VE VÜCUDCA G AYRI TABİİ OLANLAR..” (s. 105)

kastire: (kastre) Kısır. (*kastire edilmek*: kısırlaştırmak)

“.. VE BUNA MÜSTAİT OLANLARIN, DEĞİL KASTİRE EDİLMESİ, HATTA VE HATTA HENÜZ KÜÇÜK YAŞLARINDA ISTIRAB HİSSETTİRİLMEDEN İTLAF OLUNMASINI ALMAN ASABİYYECİ HOHE HOCA TAVSİYYE EDER. (s. 105)

kastrasyon: Kısırlaştırma.

“KASTRASYON FITİK VE APANDİSİT AMELİYYATI GİBİDİR.” (s. 105)

distorsiyon: Burkulma.

“Başhekim, nutkunun bazı bölümlerinde öylesine coşuyor ve yükseltiyordu ki sesini, mikrofonda distorsiyon oluyor; bandodaki vurgulu çalgılar, kendiliğinden zıngırdıyordu.” (s. 106)

isteri: Histeri.

“Bir isteri krizi geçiriyordu sanki.” (s. 97)

isterilizasyon (sterilizasyon): Kısırlaştırma.

“PSİKOPATLAR, ABTALLAR, KRİMİNELLER, ASOSYALLER, ISLAHANE ÇOCUKLARI, SERHOŞLAR, DİPSOMANYAKLAR, HOMOSEKSÜELLER, OROSPULAR, MECNUNLAR, HİSTERİKLER, SARALILAR, TADAT ETMESİ BİLE ZOR OLAN BU ANORMALLER VE VÜCUDCA GAYRİ TABİİ OLANLAR İÇÜN, İSTERİLİZASYON! KASTRASYON!” (S.105)

küretaj: Kazıma, kazıküre.

“Küretaj? Avedis Efendi’nin bildiği bir hekim var imiş.” (s.112)

sağaltım: Bir hastalığı yenecek etkenleri ve bu etkenlerin kullanılma yöntemlerini bularak hastanın sıkıntılarını giderme, iyi etme işi, terapi.

“Yeni bir uygulama. Eski sağaltım uygulamalarının yenilenmesi, sanıyorum.” (s. 29)

sanrı: Uyanık bir kişinin, kendi dışında var sandığı ancak gerçekte olmayan olguları algılaması, yaşaması, varsanı, birsam, halüsinasyon.

“Çözemediğim şifreler sanılara (sanrılara?) dayalı bir dünyanın kapılarını bir açıyor, bir kapatıyor.” (s. 23)

sekel: Hastalık kalıntısı.

“Sekel 1, şekil 1: Askı durumunda bir deli.” (s. 66)

senkop: Bayılma, baygınlık.

“Cümbüşe ve uda özenen gitar ile zaman zaman ney iniltileri çıkarmaya çalışan keman, bu topuk vuruşlarıyla irkiliyor, kendine gelmeye çabılıyor; senkop! senkop!” (s.47)

şizofreni: Gerçeklerle olan ilişkilerin büyük ölçüde azalması, düşünce, duygu ve davranış alanlarında önemli bozulmaların ortaya çıkması vb. belirtiler gösteren bir ruh hastalığı.

“Bir tür şizofreni testinde, deneğe bir resim gösterilmekte, deneğin resmin geneline mi — yoksa çok ince ayrıntılarına mı yöneldiği denetlenmektedir. (Düzeltilmenin notu) ” (s. 32)

şizoid: Bir çeşit kişilik bozukluğu.

“Genç Bilge C. havaya anason yayarak “şizoid vetire, border-line'a varmak üzere” demişti.” (s. 39)

yazgıcılık: Her şeyin, alın yazısına göre önceden belirlenmiş olduğuna, insanın bu önceden belirlenmiş olan alın yazısını değiştiremeyeceğine inanan dünya görüşü, kadercilik, cebriye, fatalizm.

“Hayır, bir yazgıcılık nöbeti değildi benimkisi.” (s. 17)

4.9.7. Uygulayım Terimleri :

dizgi: Basım için harfleri, kelimeleri, satırları, sayfalar oluşturacak biçimde düzenleme, tertip. “Bir sürü dizgi hatası var bunda da! “(s.21)

4.10. Özel Adlar

Hulki Aktunç özel adları metinlerarası ilişki kurarken yahut kahramanların duygu ve düşüncelerini açıklarken kullanmıştır. Bu bakımdan onun söz varlığında özel adların önemli bir yeri vardır.

4.10.1. Dil, Millet, Devlet Adları

Almanca: “Okuduğum kadarıyla, senin defterlerini İngilizceye, Almancaya filan çevirmeye kalkışırsak, insanların şahıs zamiri olarak anıldığı cümleleri çeviren kişi çok güçlük çekecek.” (s. 27)

EDECEK

İÇİN TALİMAT” (s.26)

Amerikan: “Bir Amerikan okulunda okumuştı.” (s. 76)

Arap: “C. Hastaneyi ziyaret. Arap ile konuşmalar. Ganymedes. Sırlar ibtal.” (s. 129)

Grek: “Maskeli kır balosunun Kapkara Dişi Kedisi, "Sevda Lûgati'ndeki eciş bücüş resimlerin, kırmızı yanaklı, Grek burunlu modeli.” (s. 91)

İngilizce: “Okuduğum kadarıyla, senin defterlerini İngilizceye, Almancaya filan çevirmeye kalkışırsak, insanların şahıs zamiri olarak anıldığı cümleleri çeviren kişi çok güçlük çekecek.” (s. 27)

TÜRK İŞÇİLERİ

Latince: “Latince öğretiyordu bana. Amo. Amas. Amat. Amamus. Amatis. Amant. Solitamo. Solitamas. Solitamat. Solitamamus. (Süreyya 'tamamus, Türkçedir,' diyor). Solitamatis. Solitamant. Ah canım amare.” (s. 134)

Osmanlı: “Kartpostalda bir Osmanlı delilerevinden bir görüntü, bir minyatür.” (s. 67)

Osmanlıca: “Ağır aksak sökebildiğim Osmanlıca yazılarda bir şeye takılıp sorarsam, varlığının anlamı belirdi, hatta ısıdı diye seviniyordu.” (s. 94)

Türk: “UÇAKLA SEYAHAT

Türkçe: “Bizim yerimize Türkçe düşünmek iyi geliyor olmalı.” (s. 26)

4.10.2. Dinî Adlar

Adem: “Biz belki de Adem Ana, Havva Babayız, kendimizden de çıplanırız.”(s.114)

Allah : “Tanrı korusun (bu deyiş de, Ankaralı çevirmenlerin ‘Allah korusun’ çevirisiymiş), gizli yazılar çözümleyicisi eleştirmen dostumuz, bugünlerde hiç uğramadı.”(s.128)

Hanbeli: “Hanbeli fıkı der ki: Cima’ın çeşid çeşid vaz’iyelerde olması mümkün.”(s.110)

Hanefi: “Hanefi fıkı der ki: Her çeşid mukarenet tabiidir.” (s.110)

Havva: “Biz belki de Adem Ana, Havva Babayız, kendimizden de çıplanırız.” (s.114)

Kur'an: “Mes’eledir ki, “Kadın sizin ekeneğiniz, dilediğiniz gibi sürünüz anı,” ayet-i kerimesiyle Kur’an-ı Azim-üş-şan’da kasıd nedir?” (s.110)

Kutsal Kitap: ““Kutsal Kitap ezberim yok,” dedi.” (s.12)

Tanrı: “Tanrı korusun (bu deyiş de, Ankaralı çevirmenlerin ‘Allah korusun’ çevirisiymiş), ...” (s.128)

4.10.3. Eser Adları

Bülbül Yuvası: “İki kez yazı serüvenine çıkmıştı: İkisini de bitirdi. Biri “Sevda Lügati” diğeri “Bülbül Yuvası”.”(s.76)

Çalıkuşu: “-Hah hah hay! Görüp geçirdiklerim!

-Çali-kuşi. -Çalıkuşu.”(s.95)

Don Quijote: “Doğrudur, Robinson’ın, don Quijote’nin, Gülliver’in çocuk versiyonları, bizim ülkemizde, asıllarından onyıllar önce yayımlanmıştır. ” (s.128)

Eylül: “Yakalanır ve solarız sevgili C. derler ki: “Bu da bir şey”. Bunu söyleme hakları vardır. Eylül Soyü! Yayıncının notu: Yazarımız, Mehmed Rauf "Eylül"ünün kişilerine gönderme yapıyor olsa gerek.” (s.14) “Şaşıllacak şey. Mehmed Rauf’un "Eylül" romanı 1900 yılında yayımlandı. Romanda da, bu son cümlemin hemen hemen aynısı bulunmaktadır. (Bk. Selami İzzet Sedes sadeleştirmesi, Hilmi Kitabevi, 1946, sayfa 15). Düzeltilmenin notu.” (s. 66)

Gülliver: “İş ki tutsun. Doğrudur, Robinson’ın, Don Quijote’nin, Gülliver’in çocuk versiyonları, bizim ülkemizde, asıllarından onyıllar önce yayımlanmıştır.” (s.128)

Hamse-i Ataî: “Dikkatle bakınca, resimli Hamse-i Atâî’nin Sakînâme’sinden(?) bir iki sayfanın çıkarılıp alınmış olduğunu gördü. Kan beynime sıçradı.” (s. 89)

Karşı-Sözlük: “Kendi muhalefet yollu yazılmış bir "Karşı-Sözlük"ü daha elyazısı biçimindeyken kısmen yırtıp parçalamış, kısmen de çini sobaya atıp yakmıştır.” (s. 76)

Kaymak Tabağı: “Peki “Bülbül Yuvası’ndaki istekli baldız kimdi? Yine sen. “Kaymak Tabağı”nın (Eylül Soyü!) bu özentili çeşitlemesinde, Sina Suat Hanım...” (s.91)

Kuleler, Kuyular: “Kuleler, Kuyular adlı bir hikâye yazmaya girişti.” (s. 168)

Nefha-tül Ezhaf: “C. Nefha-tül Ezhaf’ı sonuna kadar dinler.” (s. 136)

Robinson: “İş ki tutsun. Doğrudur, Robinson’ın, don Quijote’nin, Gülliver’in çocuk versiyonlarını, bizim ülkemizde, asıllarından onyıllar önce yayımlanmıştır.” (s.128)

Sakînâme: “Dikkatle bakınca, resimli Hamse-i Atâî’nin Sakînâme’sinden(?) bir iki sayfanın çıkarılıp alınmış olduğunu gördü. Kan beynime sıçradı.” (s. 89)

Sevda Lügati: “İki kez yazı serüvenine çıkmıştı: İkisini de bitirdi. Biri “Sevda Lügati”, diğeri “Bülbül Yuvası”. ” (s.76)

Totentanz: “Çünkü birlikte edim (eylem) bir 'ölüm dansı'na dönüşebiliyordu, hızla, kolayca. (C. “Totentanz!” diye bilgiçlik tasladı.)” (s. 65)

Türk Hanımlarının Fal Dili: “Sonra cayıldı, kaloger (Sina suat Hanım, “evde kalmış” anlamında kullanırdı bu sözcüğü) olsa bile, onun da hakkı yenmemeliydi Türk Hanımlarının Fal Dili adlı deneme unutulmamalı.” (s.129)

4.10.4. Kişi Adları

Abdülmecid: “Papalık ve hilafet tartışması, yüzyılın bu afet tartışmasında Abdülmecid Efendi ile Beşinci Paulus hemcinsellik üzerinde duruyorlar.”(s.95)

Ali: “Biri hikâyedeki Mehmed’i tutar, biri Ali’yi.” (s.112)

Andon: “Avedis Bahçesinde yenen yemekler, içilen içkiler, yanan fenerler ve söndürülen fenerlerin, öbür sabah sevgiler ve günah kalıntılarının muntika temizliğine katılıyordu; olup biten her şeyin birikimi, o düşün gecesinde Andon Efendinin sırtına çöktü.”(s.79)

Ataî: “Zekerli çelebiler. Ataî beşlemesi.” (s. 70)

Avedis: “Avedis, Mecidiyeköy kırlarını düşünmüştü. Orada ebucehil karpuzu vardı.”(s.142)

Bach: “Peder Bach karşısında kimsiz kimsesiz miyiz?” (s.111)

Bekir: “Nekir Tekir Bekir...Çıldıracağım. Zaten çıldırmışsın.”(s.33)

Bilding: “...ALMAN ASABİYYECİ HOHE HOCA TAVSİYYE EDER. HOHE HOCAYI DA, ADLİYYECİ BİLDİNG TASDİK EYLEMEKTEDİR.” (s. 105)

Büyük Hanım: “Süreyya, C., Sina Suat Hanım, Kemali Bey, Sübekli Paşa, Büyük Hanım ve üç çelebi...Geçip duruyorlar.”(s.28)

C.: “C. söylenip duruyordu.”(s.11)

Camille: “Camille’in halefi Avedis, lutfen!”(s.35)

Cemil : “Muhtemel sevgilisinin adının baş harfine dikkat: Muhtemel Cemil ise, Cim de ve dur.”(s.77)

Dursune Şirin: “Bu deftere Dursune Şirin olmayı kabullenen, Sübekli Paşa’ydı.” (s.118)

Ebucehil: “Ebucehil karpuzu ezel-ebed en iyi müshildir.”(s.131)

Gogol: “Orada kendisiyle kalabiliyordu ve hep Gogol okuyordu.” (s.168)

Hacivat: “Gümrükçü ile aramdaki şen Hacivat/Karagöz muhaveresini gülerek, "bis! bis!" diye bağırarak izlediler.” (s. 137)

Halil Andon: bk. **Andon** “Hoş geldin Halil Andon efendi.”(s.97)

Heinrich: “Heinrich: Ülkemizin nöbetçilerini nasıl buldun?” (s.134)

Herakleitos: “O da Heraklit değil işte, Herakleitos.” (s.95)

Hohe: “...ALMAN ASABIYYECİ HOHE HOCA TAVSİYYE EDER. HOHE HOCAYI DA, ADLİYYECİ BİLDİNG TASDİK EYLEMEKTEDİR.” (s. 105)

Itri: “Peder Bach karşısında kimsiz kimsesiz miyiz? Itri Efendi?” (s.111)

K.: bk. **Kemali** “Sübekli hançer çıkardı. K. Bey şaştı. Korktu.” (s.129)

Karagöz: “Zekerli Karagöz arzı endam etmiş.” (s.133)

Kaşgarlı Mahmud: “C. Saki. Zeus. Kaşgarlı Mahmud.” (s.129)

Kemali: Attar Kemali Bey. “Bak, senin sesin bir garip çıkıyor bugün, Attar Kemali Beye gitsen, şifa önerecekti sana, mercanköşk çayı önerecekti sana.”(s.12)

Lotte: “Dünya Gönüllü Usuyarıklar Örgütü'nden (IVOSOW-ödenti olarak düşünce alır) Heinrich ve Lotte karşıladı beni.”(s. 136)

Lutfi Akif: “Kitabda, Moustapha Hairullah ve Lutfi Akif Beylerin istilahlarından istifade edilmiştir...” (s.66)

Mayk Hammer: “Mayk Hammer’in ülkemizdeki devrimci şubesi: Mehmet Tokmak, garibanların yanında, zalim zenginlerin karşısında.” (s.95)

Mecnun: “Mecnun’u kimse tutmaz.”(s.112)

Mehmed: “Biri hikâyedeki Mehmed’i tutar, biri Ali’yi.”(s.112)

Mehmed Rauf: “Yayıncının notu: Yazarımız, Mehmed Rauf "Eylül"ünün kişilerine gönderme yapıyor olsa gerek.”(s.14)

Mehmet Tokmak: “Mehmet Tokmak, garibanların yanında, zalim zenginlerin karşısında.” (s.95)

Mohs: Ametal elementlere ve minerallere uygulanan deneysel sertlik ölçeği. “Dişleri de “MOHS derecesi* elmadan hemen sonra gelir,” diyerek bir kahkaha atıyor) eskisi gibi gülümsemiyor. *Ametal elementlere ve minerallere uygulanan deneysel sertlik ölçeği. (Düzeltilen)” (s. 65)

Moustapha Hairullah: “Kitabda, MoustaphaHairullah ve Lutfi Akif Beylerin istilahlarından istifade edilmiştir...” (s.66)

Nebahet Hamid: “Ribo/Nebahet Hamid: Irade hastalıkları.” (s.66)

Nedschib: “Eski yazı okuma üstünlüğünü bastıra bastıra vurguladı ve okudu:

-NedschibEffendi: İnhirafat-ı Tenasüliyye.” (s.66)

Nekir: “Nekir Tekir Bekir...Çıldıracağım. Zaten çıldırmışsın.”(s.33)

Paulus: “Papalık ve hilafet tartışması, Yüzyılın bu afet tartışmasında Abdülmecid Efendi ile Beşinci Paulus hemcinsellik üzerinde duruyorlar.”(s.95)

Quasimodo: “Doğrudur, kendimden bir zavallı çıkaracağımı, doğulu ve zihinsel bir Quasimodo üreteceğimi sanıyordum.”(s.34)

Raschid Tahsin: “Raschid Tahsin: Seririat akli.” (s.66)

Ribo: “Ribo/ Nebahet Hamid: Irade hastalıkları.” (s.66)

Selami Selim Efendi: “Selami Selim Efendilerin bağçesindeki havuzda bulunur.” (s.121)

Sina Suat: “Sina Suat Hanım bu adama hayranlıkla bakıyordu. ” (s.45)

Sübekli: “Dede Yoldaşı Sübekli Paşa’nın sırlarından ve bilgisinden yararlanarak, yönetimi aileden kalma vakıf binasının bir gözünde bir attar dükkânı açar. ” (s.76)

Süreyya:“Lekelerle bezeli büyük bir çiçek. Harlamaya yüz tutan. Sırlarını açan. Süreyya’yı ve C. ’yi ve beni, hepimizi ele vermeye çalışan..” (s.28)

Tekir: “Nekir Tekir Bekir...Çıldıracağım. Zaten çıldırmışsın.”(s.33)

Zahir Otaman: “Başhekim Prof. Dr. Zahir Otaman.” (s.30)

Zeus: “C. Sâkî. Zeus. Kâşgarlı Mahmud.” (s. 129)

4.10.5. Kurum Adları

Cumhuriyet Halk Fırkası: bk. **KAMUBUYRUM TÜZ BÖLEMİ**

Dünya Gönüllü Usuyarıklar Örgütü: bk. **IVOSOW** “Dünya Gönüllü Usuyarıklar Örgütü’nden (IVOSOW-ödenti olarak düşünce alır) Heinrich ve Lotte karşıladı beni.”(s. 136)

IVOSOW: “IVOSOW konluğu olarak Almanya’ya gittiğimde...” (s.26)

KAMUBUYRUM TÜZ BÖLEMİ: “FIRKAMIZ ‘KAMUBUYRUM TÜZ BÖLEMİ’ DE MEVZU ÜZERİNDE HASSASIYYETLE DURMAKTADIR. Yayıncının notu ‘Kamubuyrum Tüz Bölemi’ kısa bir dönem için Cumhuriyet Halk Fırkası’nın adı olmuştur” (s. 64)

Uluslararası Telif Hakları Ajansı (UTHA): “Onun yerine eşik aşındıran birisi de vardı: Uluslararası Telif Hakları Ajansı, UTHA sorumlusu bir bayandı bu.” (s.128)

4.10.6. Yer Adları

Akdeniz: “Mutedil iklim ile Akdeniz iklimi sever.” (s.110)

Almanya: “Süreyya, büyük bir şaşkınlık içinde ‘Almanya’ya gitti,’ dedi.” (s.132)

Avedis Bahçesi: “Avedis Bahçesi” (s.80)

Baharat Yolu: “Sina Suat Hanım, Baharat Yolu adlı dükkânı tarif edecekti; Kemali Beyi görmeye gidecektim.”(s.145)

Beykoz: “Zavallı Beykoz kunduraları.” (s.165)

Boğaz: “Doğru. Boğaz'a tel gerilmişti. Koca Tuna asker ölülerini getirir akıttı Karadeniz'e. Olüler boşalır gelir, tellere takılırdı. Gazeteler niçin yazsın?” (s. 102)

Bomonti İstasyonu: “Bomonti İstasyonunda ininiz, Bulga Çarşısı sokağına giriniz, nüméro elli birdir.”(s.87)

Bulgar Çarşısı : “Nis Bağçe ve Lokantası. Şişli, Bulgar Çarşısı.”(s.35)

Bulgar Çarşısı Sokağı: “Bomonti İstasyonunda ininiz, Bulgar Çarşısı Sokağına giriniz, nüméro elli birdir.”(s.87)

Büyükada:“Öyle Büyükada Müyükada istemem, ne sıkış tıkış, ne kalabalık!”(s.66)

Cihannüma: “İki kameriye daha: Biri Kastil, biri Cihannüma'dır, beheri üç ila altı kişiliktir.”(s.89)

Çarliston: “Onun yanında Garaj ve Büfe ve İdare ve bir çeşit loca düzeniyle sıralanmış özel kameriyeler: Çarliston (iki ila dört kişi almaktadır.)”(s.88)

Dachau: “Bunlarla Dachau kampı bile yarışamazdı.” (s.145)

Gül Köşk: “Hızlı hızlı geçeceğim artık: Venedik, Gül-Köşk, Yar, Linden, Nis (büyük kısım).” (s.89)

Güvercin Evi:“Şimdi, Güvercin Evi. Onun yanında Garaj ve Büfe ve İdare ve bir çeşit loca düzeniyle sıralanmış özel kameriyeler:...” (s.88)

Haliç: “Vapur, Haliç'e yaklaştı.” (s.146)

İngiltere: “Hah hah ha, İngiltere'de kötü romanlar yarışması açtılar, 453 roman gelmiş, 211 tanesi 'Fırtınalı bir geceydi,' diye başlıyor. Hah...” (s. 19)

İskenderiye: “İstanbul İzmir ve Iskenderiye'de bulunur.” (s. 130)

İstambol: “Sübekli'ye de ki İstambol civarında aransın.” (s.110)

İstanbul: “Başka yerde görülmemiştir ki İstanbul civarı suları tamamen bakılmıştır.” (s.121)

İzmir: “İzmir Suikastiyle ilgili davadan kalan fotoğraflarda, hemen bütün sanıkların elinde şapkalar vardır.” (s. 76)

Kağıthane: “Kağıthane’de vardır, Küçüküsu’da vardır, Şile sularında yaşar.” (s.121)

Kalender Yeşil Taraça: “Onun önünde, oyun bağçesi ki bızdıklar ebeveynlerini de rahatsız eylesinler. Ve Kalender Yeşil Taraça. Üç masadır. ” (s.89)

Karadeniz: “Karadeniz peştemallarından oluşmuş perdeler.” (s. 69)

Kazvin: “Kazvin’li dinsizin hikâyesi meşhurdur! Başını kestiler de Tanrı yoluna gitmedi.” (s. 141)

Kastil: “İki kameriye daha: Biri Kastil, Biri Cihannüma’dır, beheri üç ila altı kişiliktir.” (s.89)

Kınalıada: “Sina Suat Hanım ile Süreyya, Kınalıada’da bir yazlık tutmuşlardı.” (s.132)

Kış Salonu: “Sağımda Kış Salonu var.” (s.88)

Köln: “Hayli tatsız bir yolculuktan sonra Köln’e ulaştım.” (s. 137)

Küçüküsu: “Kağıthane’de vardır, Küçüküsu’da vardır, Şile sularında yaşar.” (s.121)

Le Metanet: “Vapör: Le “Metanet.” 44 numaralıdır.” (s.146)

L'intizam: “Vapör: L’Intizam. 33 numaralıdır.” (s.146)

Linden: “Hızlı hızlı geçeceğim artı: Venedik, Gül-köşk, Yar, Linden, Nis (büyük kısım).” (s.89)

Maltepe Vapuru: “Tarz-ı Nevin vapöründen tut Maltepe vapuruna kadar hep aynı.” (s.156)

Manyas: “Manyas civarında bol bulunur, İstanbul bağçelerinde küçülmüş bir nev’i vardır.” (s.122)

Maraş: “Maraş İşi Susma üzerine çalışmaları, ölümünden uzun yıllar sonra bile, imzası varmış gibi tanınır.” (s. 78)

Mecidiye: “*Mecidiye tepelerinden koparttırıp söktürüp getireyim.*” (s.131)

Mecidiyeköy: “*Avedis, Mecidiyeköy kırlarını düşünmüştü.*”(s.142)

Mimoza: “*Mimoza (iki ila dört kişidir). Bunun yanında yine kuş evleri vıcırdayıp durmaktadır.*” (s.88)

Nis Bağçe ve Lokantası: “*Nis Bağçe ve Lokantası.*” (s.35)

Nis Bağçeli Lokantası: “*Nis Bağçeli Lokantası. Şişli, bulgar Çarşısı.*” (s.87)

Nis: “*Hızlı hızlı geçeceğim artık: Venedik, Gül-köşk, Yar, Linden, Nis (büyük kısım).*” (s.89)

Pera: “*Bu yıkıntıları görmeden hiçbir sonuca ulaşamazsın. Telefon, Pera 1790.*” (s.35)

Petersburg: “*Şçukin pazarı: Petersburg'un ünlü pazar yerlerinden biri. (Süreyya).*” (s. 168)

Pikadilli: “*Hızlı hızlı geçeceğim artık: Venedik, Gül-köşk, Yar, Linden, Nis (büyük kısım). En sonunda Pikadilli.*” (s.89)

Sadabad: “*Kemali Bey, yürür: Sadabad (altı ila on kişilik istiabı vardır).*” (s.88)

Şçukin: “*Şçukin pazarındaki tablo mağazasının önünde olduğu kadar hiçbir yerde bu kadar çok insan toplanmazdı.*”(s.168)

Sirkeci: “*Sirkeci vapörü alınabilir.*” (s.154)

Sudan: “*Uzak Sudan toprağı ile İstanbul çevresi toprağının ortak bitkilerini saptamıştır.*” (s. 78)

Şile: “*Kağıthane’de vardır, Küçüksu’da vardır. Şile sularında yaşar.*” (s.121)

Şişli: “*Nis Bağçe ve Lokantası. Şişli, Bulgar Çarşısı.*” (s.35)

Trakya: “*Ses çıkarmamak için Trakya çedikleri giymiştim ayağıma.*” (s. 69)

Tuna: “*Doğru. Boğaz’a tel gerilmişti. Koca Tuna asker ölülerini getirir akıttı Karadeniz’e. Olüler boşalır gelir, tellere takılırdı. Gazeteler niçin yazsın?”* (s. 102)

Venedik: “Hızlı hızlı geçeceğim artık: Venedik, Gül-köşk, Yar, Linden, Nis (büyük kısım).” (s.89)

4.11. Arkaik Sözcükler

Arkaik sözcüğünün tanımı, TDK, *Türkçe Sözlük*’te “Güzel sanatlarda klasik çağ öncesinden kalan ve konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan(eski söz veya deyim)” şeklinde yapılmıştır.⁴⁶

Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*’nde, arkaik yerine eski kelime adını kullanmış ve eskiden kalma; yazı ve konuşma dilinde artık kullanılıştan düşmüş olan, dilin daha eski veya tarihi devirlerine ait kelime, deyim ve şekiller tanımlamıştır.⁴⁷

Arkaik sözcükler; eski zamanlara ait, bugün yazı dilinde kullanımdan düşmüş olan ancak bazı Anadolu ağızlarında varlığını hala sürdürmekte olan eski sözcüklerdir. Günümüzde arkaik olarak değerlendirilen sözcükler, ait olduğu dönemin hem yazı dili hem de konuşma dilinde sıklıkla kullanılan sözcüklerdir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da bu sözcüklerin geçmişle ilgisidir. Arkaik sözcükler; Eski Türkçede, tarihi lehçelerde, Batı Türkçesinin ilk dönemlerinde kullanılmışlardır.⁴⁸

anda: Onda.

“*Anda derhal mürd olur.*” (s. 123)

andan: Ondan.

“*Gışa-i bekaret izale olması için, enişte gayri-tabii mukareneti tercih eyler. S. tasdik. Abla valde yarısidir, andan korkar.*” (s.110)

anı: Onu.

“*Mes’eledir ki, “Kadın sizin ekeneginiz, dilediğiniz gibi sürünüz anı, “ayet-i kerimesiyle Kur’an-ı Azim-üş-şan’da kasıd nedir?” (s.110)*

eyi: İyi.

⁴⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (20.06.2019)

⁴⁷ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.55.

⁴⁸ Serap Ekşioğlu, “Şeyhi Divanı’ndaki Arkaik Sözcükler”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.15, s. 379.

“PEK EYİ, PEK EYİ AMMA, MUASIR HEKİMLİĞİN ETİ ÇOCUK, YANİ AKILLI USLU, MANEVİYYATI DÜZGÜN, SECİYYESİ İLA, DAİMA YÜCELİKLERE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ, SINIRSIZ BİR NESİL YETİŞTİRMEK ŞİARİ?” (s.61)

içre: İçinde.

“Su içre yaşar bir saz mıdır? Bir tutam kurutup içmişimdir.” (s. 120)

içün: İçin.

“PSİKOPATLAR, ABTALLAR, KRİMİNELLER, ASOSYALLER, ISLAHANE ÇOCUKLARI, SERHOŞLAR, DİPSOMANYAKLAR, HOMOSEKSÜELLER, OROSPULAR, MECNUNLAR, HİSTERİKLER, SARALILAR, TADAT ETMESİ BİLE ZOR OLAN BU ANORMALLER VE VÜCUDCA GAYRİ TABİİ OLANLAR İÇÜN, İSTERİLİZASYON! KASTRASYON!” (S.105)

idilmek: Edilmek. (istifade idilmek/istifade edilmek).

“Kitabda, Moustapha Hairullah ve Lutfi Akif beylerin istilahlarından istifade idilmiştir.” (s. 66)

imdi: Şimdi.

“Diyorum: İmdi, ‘hep-toplumsalcılık’ı başka bir dilde nasıl söyleyebilirsin? Pan-socialisme mi?” (s.24)

itmek Etmek. (müracaat itmek/müracaat etmek).

“Etibba ve talebenin, 'acil ihtiyaç hallerinde müracaat itmelerini te'min kasdiyle bundan iki sene evvel...” (s. 66)

kimesne: Kimse.

“Nefha on üç: 01 kimesneler ki erkekliği olmaz, ol zenan-ı mezkûr ki zürefadır.” (s. 136)

ol: O.

“Düşünmüşümdür ki, vücudü kopsa dahi ol kökleriyle sudan nemalanır, lakin kökün çıktığı koltuktan yavru çıkmaz.”(s. 122)

yalnız: Yalnız.

“Yalnız, yalnız oldu, kendisine ulaştı. Bir kendisin aradı.” (s. 142)

yalunğuz: Yalnız.

“(Yalunğuz, diye bağıırıyordu Süreyya. Güllabiciler geldiler; bu ikinci bağıırışında köteği hak etmişti Süreyya.)” (s.141)

yaragsız: Silahsız, yararsız(?).

“Pencereden içerisi tam kargaşalık. Üç deli iki hekime saldırıyor. Hekimler yaragsız.”

Romanda bu sözcüğe dipnot verilip “Yararsız” denilmek mi isteniyor. (Dil kırıklığı.)-Yoksa “yarağ”ın arkaik anlamı “silah” mı söz konusu- Deliler silahlı mı? Çelebiler silahlı mı? (Düzeltilen)” (s.62) açıklaması yapılmıştır.

yiğirmi: Yirmi.

“Bu sene yüz yiğirmi metres sünnet ettim, doksan yedi zevce-i muhtereme sünnet yaptım. Ezcümle, metresler galibdir.” (s.112)

urmak: Vurmak.

“Sol eli de yumruk urmak üzere kalkmış.” (s.63)

5. Romandaki Dil Sapmaları

Genel olarak, yön değıştirme anlamına gelen sapma, terim olarak, sözcüklerin kurallara uyulmadan kullanılmasıdır. Dil bilgisi kurallarına uyulmadan oluşturulan bu sözcükler yeni sözcüklerin doğuşuna sebep olmaktadır.

5.1 Yazımsal Sapmalar

Yazımsal sapmalar, sözcükler arasındaki normalden farklı boşluklar ve dizeler ile değışiklik içermektedir.⁴⁹ Bazen tamamen büyük harfler kullanılmış, bazen birden çok satır boş bırakılmış, bazen sözcüklerin hecelere ayrılmasında bilerek yanlış yapılmış, bazen ayrı yazılması gereken bitişik yazılmış, bazen de bitişik yazılması gereken ayrı yazılmıştır.

⁴⁹ Ünsal Özünlü, **Şiir Dilinde Sapmalar**, Türk Dili Dergisi, İstanbul, 1982, s.78.

Mehmet Yalçın'a göre bu sapmalar, tanım gereği bir biçemdir, öyle olduğu için de, rastgele bir yanlış değil, istenerek yapılan bir yanlıştır.⁵⁰

Son İki Eylül romanında yer alan yazımsal sapmalar şunlardır:

“Kanyak

Kaf kaf kaf

nun nun nun

ya ya ya

kaf kaf kaf!” (s.53)

“...bir daha yapmaz.

iki...bir daha yapmaz.

üç... bir daha yapmaz. Gene aynı şey.” (s.75)

“Usuyarıklar Usuyarıklar

bölüğünde bölüğünde

Genç Bilge C. Genç bilge C.

ile Süreyya ile Süreyya

yan yana yan yana

duruyorlar. duruyorlar.” (s.92)

“liriz ama yalnız bi

kilen yargılar is yok edilen de kendis

⁵⁰ Mehmet Yalçın, **Şiirin Ortak Paydası**, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2003, s. 106.

i dir söylenen bilmekl

duyuları eştir ve sizink” (s.116)

“Siz ancak kendi

iz evetlenen bir

msı duyarlık ve cinselli

kine say” (s.116)

“-Kalem çık/kar!

(çıktı)

-Doldur boş/şalt!

(doldu boşaldı)

-Yaz!

(yazıldı)

-Kes!

(kestim, bileğimdi)” (s.148)

“Adım

adım

adım... “(s.165)

“Bahçe.

Adım

adım

adım.” (s.169)

“ *Bulunulan yerde: BURADA.*

Var karşıtı: YOK.

Hangi yerde: NEREDE.

Tekil birinci şahıs zamiri: BEN.

Neredesin? Yok musun?

Buradayım. Benim.

Ayna ardı: SIR.

Giz : SIRR.” (s.146)

“*Azığınız ağı.*

Görü ’nüz kör.

Azığımız ağı.

Görü ’müz kör.” (s. 12-13)

“*Görü ’nüz de kör.” (s. 14)*

“*Es! Es! Es! Tetik! Tetik! Tetik!” (s. 27)*

“*Eskiden fazla gitmeden on-yıllarımızı düşün. Birinci **on-yıl**, ikinci **on-yıl**, üçüncü **on-yıl**.”*
(s. 23)

“*Hiç unutmam, bu yazarın biçeminde bana bir zamanlar 'edebiyat komiseri' diye*
***karaçalmaya** kalkışan..... adlı yazarın etkileri açıkça duyumsanıyor.” (s. 58)*

“Çözüm mü **sanki?**, bu vapurlarda ikinci mevki? leş gibi kokardı eskiden, mevki farkı? **kaldırıldı?**, şimdi bütün vapur leş gibi kokuyor.” (s. 145)

“Yaptırmakla olmaz. **Kendigelmezse** olmaz.” (s. 131)

“**Herşeyolabilir** toplantısı, yarın ülkenin bütün parklarında başlıyor.” (s. 95)

B. Yuvası, **kart-dö-vizit** boyu kartonlar üzerine yazılmış, yasadışı ilk öykümüzdür.” (s. 81)

Romanda Başhekim Zahir Otaman’ın kürsüde yaptığı konuşmalarının tamamı büyük harflerle yazılmıştır. Bu konuşma örneklerinden birkaçı şu şekildedir:

“ Düzenli, güzelim ve onat ve onanmış toplumumuzun birçok bireyi gibi (birçok birey gibi? birçok birey gibi, olur mu? bir tek birey gibi, vardır, yoksa birey mi olur?), büyük harflerle, kunt ve kocaman hecelerle, seçme sözlerle, mesellerin şok ve yok edici vuruşlarıyla, tarihlerin ve iç ve dış savaşların görünürdeki ve görünmezdeki bütün nedenlerini sesinin tınısında toplayarak, EFENDİM, BUGÜN, diye başlamıştı söze. EFENDİM, BUGÜN, BURADA BİZLER...” (s. 45)

“EFENDİM BUGÜN BURADA SİZLERLE miyk miyk miyk TOPLANMIŞ BULUNUYORUZ... dedi.” (s. 46)

“EFENDİM BUGÜN BURADA SİZLERLE TOPLANMIŞ BULUNUYORUZ.” (s. 55)

“SIHHAT VEKÂLETİ EMRİYLE DÜZENLEMİŞ BULUNDUĞUMUZ TÖRENİ TEŞRİF BUYURAN SİZ YÖNETİCİLERE HÖRMET VE SAYGILARIMI DİYGER HAZİRUNA VE KADERİN EL’AN BURADA ARAMIZDA MUHAFAZA EYLEDİĞİ HASTELERİMİZE SELAM VE MUHABBETLERİMİLE BER-ABER ŞİFA DİLEKLERİMİ BEYAN EDERİM... (s. 55)

“BAYANLARIM BAYLARIM... BİR HASTE NEDİR? YA BİR RUH HASTESİ NEDİR? CEMİYYETİ ZAMAN ZAMAN KEMİRMEYE YÜZ TUTAN HASTELİKLER İÇİNDE AKLİ, RUHİ VE ZİHNİ OLANLAR EN TEHLİKELİLERİDİR ARKADAŞLA İRİM. FIRKAMIZ ‘KAMUBUYRUM TÜZ BÖLEMİ’ DE MEVZU — ÜZERİNDE HASSASIYYETLE DURMAKTADIR.” (s. 59)

5.2. Sesbilimsel Sapmalar

Sesbilimsel sapmalar, konuşma dilindeki sözcüklerin kurallara uyulmadan yazıya geçirilmesiyle ortaya çıkan, ses olayları ve ses özelliklerine ilişkin değişimlerin olduğu sapmalardır.

“Hastane bahçesi (asla **bağçe** değil)” (s.80)

“**Kollej** de aklını çelmiş senin” (s.111)

“Bomonti İstasyonunda ininiz, Bulgar Çarşısı Sokağına giriniz, **nümero** elli birdir.” (s.87)

“Büyük Hanım: **Vapör** hülyalarıyla.” (s.34)

“Nis **Bağçe** ve Lokantası. Şişli, Bulgar Çarşısı.” (s.35)

İçerde mi **dışarda** mı olduğu belli değildi artık. (s. 68)

“Bir şiircağız da olabilir, bir **acenda** sayfası da bir bilet, bir hesap varakası, bir makbuz hatta...” (s.35)

“Bir kedi sevmeye, bir kıyıda dolaşmaya, bir şeyler **çızıktırmaya**...” (s.36)

“**SIHHAT VEKALETİ EMRİYLE DÜZENLEMİŞ BULUNDUĞUMUZ TÖRENİ TEŞRİF BUYURAN SİZ YÖNETİCİLERE HÖRMET VE SAYGILARIMI DİYGER HAZİRUNA VE KADERİN EL’AN BURADA ARAMIZDA MUHAFAZA EYLEDİĞİ HASTELERİMİZE SELAM VE MUHABBETLERİMLE BER-A-BER ŞİFA DİLEKLERİMİ BEYAN EDERİM...**” (s.55)

“**BAYANLARIM BAYLARIM...BİR HASTE NEDİR? YA BİR RUH HASTESİ NEDİR? CEMİYYETİ ZAMAN ZAMAN KEMİRMEYE YÜZ TUTAN HASTELİKLER İÇİNDE AKLI, RUHİ VE ZİHNİ OLANLAR EN TEHLİKELİLERİDİR ARKADAŞLARIM.**” (s.59)

“Bakalım kız **halecan** gösterecek mi?” (s.77)

“Korku edebiyatın nerede? **diyip** gülüyordun.” (s. 36)

“Papatya suyunun dahi iyi mürekkebe **oldığı** söyleniyor.” (s.111)

“**Kitabda**, Moustapha Hairullah ve Lutfi Akif beylerin istilahlarından istifade **idilmiştir.**”
(s. 66)

“BU MİSALİMİZ, İLERİ YAŞLARA KADAR BİR **ÇEŞİD** SÜBEK KULLANARAK İDRARINI AYAKTA YAPMAKTA **İNAD** ETMİŞTİR.” (s.106)

“S. tasdik. Abla **valde** yarısidir, **andan** korkar.” (s.110)

“**Cagdas** (çünkü bilgisayar klavyesi) yazarın bir tape recorder’i, bir camera’sı olacak (bu kelimeler görüldüğü gibi okunacak, görüldüğü yerde ezilmelidir)” (s. 96)

“VÜCUDDA BAZI **DEĞİŞİKLİKLER** OLABİLİYOR.” (s. 106)

“Hanefi fikhı der ki: Cima’ın **çeşid çeşid vaz’iyedlerde** olması mümkün.” (s.110)

“Böyle nicelerine bizzat **şahid** olmuştur.” (s.111)

“Hanımım efendim, **ilac** eylesem de değişmiyor hayat-ı bi-karar.” (s.135)

“Nefha on üç: 01 kimesneler ki erkekliği olmaz, ol zenan-ı mezkur ki zürefadır...On yedi: İstimna...Onsekiz: Hiz oğlanlar...Yirmi: **Serhoşlar**...” (s.136)

“Ülkemizin en büyük sorunlarından biri, diye güler Sübekli Paşa, **yüznümeroların** pisliğidir, kapılarının kilitsizliğidir, duvarlarının karanlığıdır, bekleyicilerin kapı itişleridir ki ferdiyetsizliği gösterir...” (s.148)

“Arıbalı **vapör** açıklıktı, kokmuyordu. Diğer **vapörler**, taaffün.” (s.149)

“Sübekli arap, kontrolöre bir işaret yapıyor, biz piyadeyiz amma biletimiz arkadaki **otobosa** dahildir, demiş oluyormuş.” (s.149)

“Sirkeci **vapörü** alınabilir.” (s.154)

“Hayatımızın son **makiyajı**, dedi.” (s.159)

“Sina Suat Hanım gizli gizemli **çiklet** çiğnerken, düşündüğüm tek şey, bir duble kanyaktı benim de.” (s.53)

“**Lutfen** hatırlamaya çalışın, daha önce, böyle bir sağaltım merkezinde, nasıl bir görevle bulundunuz?” (s. 31)

“**İlerde** yeniden sormak ve sorgulamak üzere, şimdilik geçelim.” (s. 31)

5.3. Dilbilgisel Sapmalar

Yazarların, şairlerin, ortak dilde kullanılan dil bilgisi kurallarına uymayarak, sözcükleri başka sözcüklerle ilişkilendirerek, bilerek ve isteyerek yaptıkları sapma türüdür.

*“**liriz** ama yalnız **bi***

kilen** yargılar is yok edilen de **kendis

i dir** söylenen **bilmekl

*duyuları eştir ve **sizink**” (s.116)*

*“-Kalem **çık/kar!***

(çıktı)

*-Doldur **boş/salt!***

(doldu boşaldı) (s.148)

“Siz ancak kendi

***iz** evetlenen bir*

***msı** duyarlık ve cinselli*

***kine** say” (s.116)*

“-Hop-la!

-Zip-la!

*-**Keçikiyorsun Soraya!**” (s.47)*

Romanda arkaik ekler de kullanılmıştır:

*“ **Birbiringi** kucaklamış olan.” (s.110)*

*“ikinci **tab’ing** mukaddimesi” (s. 66)*

“— İmek filini çekiniz.

— İdim, idin, idi, **idük, idüğünüz, idüler. İdüğüm, idüğün, idüğü**, Sübekli Paşa'nın sessiz düdüğü. Çal! Yaz!” (s. 96)

“Sizin elleriniz, kirli kabzalar. Biz **tutmazız**. Ve tarih ve coğrafya da bazen sizindir ki bağçesinde hiç bir çocuk oynamaz. Biz **oynamazız**.” (s.114)

5.4. Sözcüksel Sapmalar

ahmak-örten: “Kar usulca başlamış, kendisini yağa yağa gizlemiş, gitgide artmış, bir tür ‘ahmakörten’ e dönmüştü.” (s.11)

atki-çözgü: “İşlemelik hangi kumaşı görse, atki-çözgü sayısını bakar/söylerdi.” (s. 78)

boy-gösteri: “Bize (biz kimdik?) bir boy—gösteri yapsınlar.” (s. 32)

boy-gösterici: “Yüce başhekim (hekim yücebaş) bütün göstericileri, bütün boy-göstericileri süzerek yürüyordu.” (s. 39)

boya-yüz: “Dikkatle bak kendine, minyatür olduğun anları düşün, bir fotoğraf olduğun anları düşün, bir desen, bir boya-yüz” (s. 69)

çevre-doğa: “Bahçedeki ağaçlar, bahçe girişinde, dışarıda yükselen mimoza, bahçenin kapısı, bahçıvan kulübesi de yeterdi; köşk bir gün çökse, yansa merkezinde yükselip de ürettiği çevre-doğa, köşke tanıklık ederdi”. (s.118)

delilerevi: “Kartpostalda bir Osmanlı delilerevinden bir görüntü, bir minyatür.” (s. 67)

gerçek-birey: Bunlar, iki **gerçek-bireyin** fotoğraflarıdır.” (s. 99)

gizli-yazı: “Böylesi, **gizli-yazıyı** da gerektirmektedir hâlâ.” (s. 85)

hem-kıskaç: “Hekim ile hem-kıskaç bir deli.” (s. 63)

hep-iyici: “Hep-iyiciler ve hep-kötücüler ayrımını yaptı.” (s. 32)

hep-kötücü: “Hep-iyiciler ve hep-kötücüler ayrımını yaptı.” (s. 32)

hep-toplumsalcılık: “C. bir zamanlar ‘hep-toplumsalcılık’ kuramının peşindeydi.” “İmdi, ‘hep-toplumsalcılık’ ı başka bir dilde nasıl söyleyebilirsin? Pan-socialisme mi?” (s. 24)

iç-sözler: “Güllabiciler bir şeyler konuştular kendi aralarında ve hiç duyamadığımız bu iç-sözler, güllabicilerin kaskatı bir düzenle yerlerini almalarına yetti.” (s. 38)

ilac-eyleme: “Yatalak olduğunda, Sübekli Paşa'nın ilac-eylemesiyle biraz toparlanmış, ancak Sübekli ölüp gidince, bu sağaltımın bütünlenememesi yüzünden yatalak kaldığını savunmuştur.” (s. 76)

ilgideğer: Bu yaşta, **ilgideğersiniz,**” diye mırıldandı, bu yaşta topaç satın alıyorsunuz.” (s.159)

karşı-ağ: “Karşı-ağı da, alıp yememizde, ölmememizde.” (s.113)

karşı-gövde: “Tek doğruları var: **Karşı-Sözlük, karşı-yaşamdır** tabii. **Karşı-gövde, karşı-zihin.** Bunlar, iki köşkün karşı karşıya durması gibi değil.” (s. 92)

karşı-insan: Sina Suat Hanımın anlattığına göre, cin, **karşı-insandır.** Süreyya da, bir **karşı-insan** oluvermişti.” (s. 92)

karşı-yaşam:“Tek doğruları var: **Karşı-Sözlük, karşı-yaşamdır** tabii. **Karşı-gövde, karşı-zihin.** Bunlar, iki köşkün karşı karşıya durması gibi değil.” (s. 92)

karşı-zihin: “Tek doğruları var: **Karşı-Sözlük, karşı-yaşamdır** tabii. **Karşı-gövde, karşı-zihin.** Bunlar, iki köşkün karşı karşıya durması gibi değil.” (s. 92)

ketvuru: “Orası bir ketvuru deposudur.” (s.55)

kılık-değiştirici: “Seni kılık-değiştirici seni, bu kez de bir C. mukallidi olarak karşımdasın.” (s. 66)

koşar-elli: “Koşar-elli yatılı okul öğrencileri, yazdı, öyküyü binlerce kez çoğalttı.” (s. 81)

kovulmaklık: “Bir bavul ve bir bohçayla kaçmış olmak (kovulmaklık?) Süreyya'yı üzüyor, üzüntü de taşkınlıkla ortaya koyuyordu kendisini.” (s.116)

köşk-komşu: “Zahirlerle **köşk-komşuydu** Kemâlî Bey” (s. 78)

kurtulanmak: “Ve Sina Suat Hanım, kurtulunmamış baldız masalıyla.” (s. 34)

kuşku kumkuması: “Bir hastaya en az bir güllabici, usuyarıklar ile kuşku kumkumalarına ise ikişer adet güllabici düşmesi için gereken her önlem alınmıştı.”

ön-örnek: “Fırarilikte önemli bir ön-örnek yaratan Sina Suat Hanım dönüşte de örnek yarattı.” (s.118)

nezleleşim: “Öpüşmeyelim, nezleleşim çok moda, diye gülmüştü.” (s. 26)

saltça: “Bağışladığı zaman da, aziz dostlarım, kimse kapatamaz onun açıklanmasını. Salt kendi. Saltça kendisi.” (s. 30)

semi-erect: “Sen burada “semi-erect” dersin, mümkün. Hatta yarı alay yarı ciddi, ‘çeyrek bilinçten’ söz edersin.” (s.54)

tüy-desen: “Ve sırnaşır ve binlerce kedil binlerce tüy-desen, milyarlarca tüyhayal.” (s. 35)

tüyhayal: “Ve sırnaşır ve binlerce kedil binlerce tüy-desen, milyarlarca tüyhayal.” (s. 35)

usuyarık: “IVOSOW diye bir örgütten söz etmişim orada Hayali bir örgüt: Dünya Gönüllü Usuyarıklar Örgütü.”

us-yarılımsal: “Us-yarılımsal süreç, sınır çizgisine varmak üzere” (s. 43)

uyarılım: “Yeter! dedim. Kuramımla, bendeki uyarılımı anıklığıyla alay ederken, kendini de kurtarmak mı istiyorsun?”. ” (s. 40)

ünleyiş: “İlk harfle, bir sesle, bir sesçilde, bir ünleyişle, her şey yeniden başlayabilir ve sürebilir.” (s. 43)

üzün: “Hüzün ne güzel bir sözcük bakar mısın? Gelmek’ten nasıl çıkıyorsa gel-i-n, üzme’den de üz-ü-n çıkamaz mı?”

yarı-bilinç: “Evet ama yine de kanyaktır o. Esrikliği de farklıdır onun. Yarı-bilince izin verir daima.” (s. 54)

yontmakatan: “Dikkat eden hemen görür, bütün heykelticileri kaldırım taşı yontmakatan aciz yaratıklar yargılamaktadır.” (s. 133)

yücebaş: “Yüce başhekim (hekim yücebaş) bütün göstericileri, bütün boy-göstericileri süzerek yürüyordu.” (s. 39)

5.5. Lehçesel Sapmalar

Yazarların ve şairlerin, anlatmak istedikleri konuyu, daha iyi ve daha anlaşılır şekilde anlatabilmek için, dili ölçüt almak yerine lehçeyi (yerel sözcükleri) kullanmalarıyla ortaya çıkan sapmalardır.

“Benim tek dostum, bir kedi **enceğidir** bugünlerde.” (s.35)

“**PEK EYİ**, **PEK EYİ** AMMA, ...” (s.61)

“**Kağşamış** sözcükler; mualece için ‘maalecel’, tenvirat içinse ‘tezvirat’ demek yeterlidir.” (s.92)

“Sübekli Arap, kontrolöre bir işaret yapıyor, biz piyadeyiz amma biletimiz arkadaki **otobosa** dahildir, demiş oluyormuş.” (s.149)

“Sanığın **tutarakları** dense daha doğru.” (s.41)

“Yapacak hiçbir şeyim kalmadı, diye **uğunduğum** zamanlarda, kitaplara vuruyordum.” (s.41)

“Su **akağı**, yokuşun ortasındaydı, sağı solu ot topanlarıyla dolu.” (s. 168)

“**Arıbalı vapörler**, şehirler yolcusu taşıyan **otobosları** alıyordu.” (s. 149)

“**Böyür** arkları tıkar bitkidir.”

“Ses çıkarmamak için Trakya **çedikleri** giymiştim ayağıma.” (s. 69)

“Mes’eledir ki, “Kadın sizin **ekeneginiz**, dilediğiniz gibi sürünüz anı, “ayet-i kerimesiyle Kur’an-ı Azim-üş-şan’da kasıd nedir?” (s.110)

“Tırpanını yitirmiş, kara pelerini **eprimiş**, yer yer ağarmış, ardına takacak bulamıyor.” (s. 65)

“**HÖRMET** VE SAYGILARIMI DİYGER HAZİRUNA VE KADERİN EL’AN BURADA ARAMIZDA MUHAFAZA EYLEDİĞİ HASTELERİMİZE SELAM VE MUHABBETLERİMİLE BER-A-BER ŞİFA DİLEKLERİMİ BEYAN EDERİM...” (s.55)

“Kemalî Bey, başına bir şey giyecek **ille**.” (s. 75)

“Çevreme bakıyorum da, bugün “şapka”, halka sunulduğu ilk adıyla şems siperli serpuş, fötr, yani fötür ve **foter**, hiç bir militanı kalmayan bir şef gibi, unutulup gitmiş.” (s. 75)

“Apukurya eski **yonan** âdeti,” diye söylendi.” (s. 130)

5.6. Tarihsel Dönem Sapmaları

Günlük dilde kullanılmayan, geçmişte tarihin belli dönemlerinde kullanılmış olan sözcüklerin kullanılmasıyla ortaya çıkan sapmalar, tarihsel dönem sapmalarıdır. Bu sapmalar bazen eski zamanlarda kullanılan sözcüklerin yazıma aktarılmasıyla yapılır, bazen de tarihte yer edinmiş bir kişi, anlatım aracılığıyla kendini gösterir. İncelenen *Son İki Eylül* romanında ise Zahir Otaman, eski sözcükleri çok fazla kullanmasıyla romanda kendini gösterir. Ve yazar Zahir Otaman, Kemali Bey, Sina Suat Hanım vasıtasıyla bilerek ve isteyerek tarihsel dönem sapmalarını kullanır. (bk. 4.1. Yabancı Sözcükler ve bk. 4.11. Arkaik Sözcükler)

Tarihsel dönem sapmalarından birkaçı şunlardır:

“Sevda Lugati için: Hem-**aguş**.” (s.110)

“Bu bunak hatırınızı kırdıysa affedin. Ben **ateh** getirmenin böylesini görmedim.”(s.131)

“Sevda lügati için: Cümle **bahnameler**, besmeleyle başlar. Muaşaka ve cima, ins-ü cin'nin ahval-i tabiiyesindendir.”(s.110)

“

MÜNAHRİF ŞAHSİYYETLERİN, İDYOTLARIN, ANORMALLERİN, **BİNNETİCE** KENDİ-MİSAL BİR NESİL PEYDA EYLEYİP MEMLEKETİMİZİN BAŞINA MES'ELE BIRAKANLARIN VE BUNA MÜSTAIT OLANLARIN...”(s.105)

DİZİN

Yabancı Sözcükler

acuze 61 2	dem 135 (2)
aguş 110	digital 46
amal 63	düeto 34
amel 63	el'an 55
amorf 39	elzem 111, 156 (2)
apukurya 87, 130	enstantane 38
azamet 55, 101	esvap 153
azami 123	ezcümle 60
azap11 (3)	ferdiyet 148
baget 153 (3)	fotin 88
bahname 110	galeyan 60, 152
bahriye 130	gışa 110, 111
banal 65 (2)	girizgah 54
barem 39	gudde 106
beher 62 (2), 63, 89	güllabici 31, 37, 38 (5), 42, 43, 44 (6), 51, 56, 61 (2), 92 (2), 96 (2), 141, 149, 152 (2), 153 (2)
berkemal 37	
Bimarhane 63	havari 69
binaenaleyh 105	havi 66
binnetice 105	heyula 52
bitap 108	hezeyan 66
cihar 54	husye 78, 106
cima 110 (2)	ıstampı 13
civan 95	ihata 135
def 122	ihтира 112

ihtiram 153	mahfi 90
ihya 76	malumat 135
ikona 99	maniyeizm 66
iktibas 66	manuskript 43
incizap 130	matruş 63
intaç 97, 122	meal 150
irşad 131	melul 90
istihsal 60, 102, 110	mesel 45
istihza 122	mualece 60
işret 131	muasır 61
itlaf 105 (2)	muaşaka 110
izale 110	muhavere 63, 137
izdivaç 110	mukaddime 66
kabza 114	mukarenet 110 (3), 111
kamil 37	mutedil 110
kolektif 59, 60, 153 (3)	muti 55
kolyoz 97	muttasıf 93
komparsita 166	mücerred 63
kreşendo 50	müellif 97, 110
kunt 45, 65	mümarese 53
lain 128	münadi 53
lam 77	münasebat 105
lapina 14	münferit 150
lebbeyk 111 (2)	münharif 105
lugat 51, 67, 92 (2), 110 (2), 171	münhasıran 121
maarif 111	münkir 33
mağrur 110, 111	mürver 97

müstait 105	saika 66
mütcennin 112	saki 129
mütekamil 38	sayha 106
mütekemmil 39	sebilhane 96
mütereddi 67	sekel 66
müzekkere 95	serpuş 75
müzeyyen 122	setliç 91, 135
naçiz 130	seza 122
nebatat 119 (3), 121	sıhhat 55, 123
nebat 123 (3)	sinopsis 73, 129 (4)
necaset 32	spesiyal 87
nekir 33 (3)	sual 122
nevazil 13	şapel 111
nev'i 122	şarki 122
neşet 122	şems 75
neşr 66	şeytan 35, 165
nisyan 100	şiar 61
nizam 93	şimal 122
nümayiş 60	şita 155
nüzul 97	şizoid 39
officinalis 159	şömizet 130
peyke 139, 140, 155	taaffün 135 (5), 149, 156
portföy 90	tadat 105
rasıt 63	tapaj 21
redaksiyon 20	tarassut 63
rekolte 36	tarh 88, 130
roda 145, 146	tarumar 103

tasdik 105

tecennün 112

tekemmül 37

tekmil 37, 39

tenvirat 92 (3)

terekkübat 60

teyakkuz 127

tezvir 92

tezvirat 92

tirşe 36

tomar 19 (2), 20, 45

tuba 56 (3), 125

varaka 35

valde 61

vasiyet 21, 58

vaveyla 133

vaziyet 110

vekalet 55

veled 122

vesaire 39

vesile 60

vetire 39

yaren 135

yek 54

zat 112

zeker 134, 150 (3)

zevce 112

zifos 146

zürefa 136

Tekrar Öbekleri

açık seçik 56	çer çöp 104
ağır aksak 94	çeşid çeşid 110
ak ak 159	çıkar çıkmaz 137
aksaya aksaya 157	değişik değişik 166
alt alta 17	dört beş 13
apar topar 118	eciş bücüş 21, 91
ara sıra 20, 29, 69, 119	ede ede 167
ardı ardına 156	eksik gedik 43
arsız arsız 103	eski püskü 116
anasız babasız 119	evire çevire 102
aşına aşına 165	fazla fazla 42
atlaya atlaya 121	fıldır fıldır 98
ayan beyan 97	git gide 11
ayrı ayrı 130	gizli gizemli 53
ağır ağır 11, 13 (3), 36	görse görse 111
başlayıp başlayp 42	görüşse görüşse 91
belli başlı 76	gıcirt gıcirt 50
beyaz beyaz 57	hafif hafif 33
bitirile bitirile 42	harlamak marlamak 40
bol bol 59	hoplata hoplata 65
böyle böyle 13	hızlı hızlı 89
bula bula 133	ıslana ıslana 157
bulup bulup 140	ışıl ışıl 76
bunluk bunaklık 66	ister istemez 56
Büyükada Müyükada 66	ite kaka 41, 96

karşı karşıya 92

kıpır kıpır 41

kırık dökük 11

kısa kısa 31

kolay kolay 94

kol kola 92

küme küme 104

küçük küçük 15, 60, 146, 169

melul mahzun 90

mırıldana mırıldana 154

miskin miskin 158

olsa olsa 76

öbek öbek 121

roman moman 128

sabah akşam 104

sağa sola 116

sallaya sallaya 58

savura savura 139

sağlı sollu 130, 156

sarsıla sarsıla 116

sık sık 20, 48, 79, 94

sıkı sıkı 19, 158

sıkış tıkış 66

sökülür takılır 55

sürüne sürüne 156

şöyle böyle 49

taşlaya taşlaya 167

tek tek 27, 150, 158 (2)

tık tık 50 (2), 159

tıkır tıkır 50

titrek titrek 155

toz toprak 169

tüy telek 14

uç uça 14

ufak tefek 90, 119

ulu orta 104

uslu uslu 97

uzun uzadıya 69

uzun uzun 36, 45, 48, 54, 80, 97, 100, 140, 159

üç beş 42 (2), 146

üç dört 36, 56

ürkek ürkek 19

üst üste 17

vakıf makıf 98

yağa yağa 11

yakıp yakıp 41

yana yana 100

yarı yarıya 170

yerli yerinde 153

yer yer 27, 65, 168 (2)

zaman zaman 21, 23, 47, 59, 65, 92, 97

zırt pırt 20

Deyimler

açık kapı bırakmak 21	hallaç pamuğu gibi atmak 115
ah vah demek 103	hesabını görmek 65
akıl erdirmek 1	iç çekmek 48
akla karayı seçmek 133	kafasını kurcalamak 68
asayiş berkemal 37	kafa yormak 80
ateh getirmek 31	kan beyne sıçramak 89
aynı telden çalmak 47	kara bağlamak 12
baştan çıkarmak 81	kara çalmak 58
baştan çıkmak 111	katkıda bulunmak 67
bitmek tükenmek bilmemek 131	kanı kaynamak 111
boca etmek 39	kendi halinde 29
boy göstermek 34	kendine gelmek 47
can çekişmek 38	ket vurmak 38
can vermek 51	koynunda yılan beslemek 92
cirit atmak 40	kulak kabartmak 41
dayak yemek 96	lanet okutmak 31
ele vermek 32	mal olmak 68
eli ayağı birbirine dolaşmak 111	nefes nefese kalmak 158
elinden geleni ardına koymamak 94	özen göstermek 41
ezilip büzölmek 49	pusuya yatmak 165
fır dönmek 54	salavat getirmek 119
galeyana getirmek 60	sıfırı tüketmek 14
göz dikmek 133	tası tarağı toplamak 66
göz önünde tutmak 137	vır vır etmek 103
halden anlamak 133	yanıp tutuşmak 79

yanıp yanıp tutuşmak 54

yarım kalmak 23

yer almak 34

yerinde yeller esmek 12

yerle bir etmek 52

yol açmak 130

yol gözlemek 77

yüz tutmak 20, 32

Atasözleri

Dismoi ce que tu manges, je te dirai qui tu es “De bana ki ne yersin, diyim sana sen kimsin” 89

Amâl-ı amel râsıtı tarassuttan yeğdir 63

Kalıplaşmış Sözler

At gibi murat 77

Ayağının altında bir kısmet var. 77

Balık gibi bir kısmet. 77

Bayraklı bir kapı. 77

Bir adağın var. 77

Gözyaşı var, sevinçten. 77

Hay binbir iktidarsızlık. 23

Hoşça kal zatına 69

İki vakte kadar yol görünüyor. 77

Kalbine ay doğuyor. 77

Kapının ağzında bir mektup. 77

Kuş ağzıyla gelen haber 77

Üç yolun var. 77

Tabağına ay doğuyor. 77

Toplu bir para görünüyor. 77

Yılın gibi bir düşman. 77

Yüreğin kabarmış. 77

Kalp Sözlür (İlişki Sözlür)

Allah korusun 128

Allah'ın belası 21

Buyurun 16

Efendim 45

Hah hah hay 95

Hoşça kal 69

Rica ediniz 88

Sağ olunuz 32

Ağız Yöresel Söyleyiş Özellikleri

akak 168	otobos 149 (2)
arıba 149 (2)	perkitmek 93
böyümek 122 (2)	sal 36
çedik 69	sübek 13, 28, 34, 35 (2), 50 (2), 52, 76 (3), 78 (2), 80, 91, 96, 99 (4), 100 (3), 101 (3), 103, 104 (2), 107, 108 (3), 109 (4), 119 (2), 120, 129 (2), 130 (3), 131, 133, 135 (4), 136, 139, 148 (3), 149 (2)150 (3), 151 (3), 15
ekenek 110	takanak 40
encek 35, 167, 168 (3), 169	topan 168
eprimek 65	tutarak 41
eyi 61 (3), 90, 93	uğunmak 41
foter 75	üşürmek 63
geçe 139	yekinmek 116
hörmet 55	yonan 130
ıraksanmak 165	yortmak 116
ille 75	yüksünmek 85
kağşamış 92	
kalık 42 (4)	
kimesne 136	
kunt 45, 65	
omaca 170	

Argo Sözlür

aşırmak 30

bok 32, 40 (3), 41

çüş 150

değnekçi 103, 104, 133, 157 (2), 158 (2)

gebermek 125

kaloger 129

kamış 34, 78 (2), 151

kocakarı 108

kıç 27, 37, 39, 60, 61

saftoron 77

takmak 20

zeker 63, 70, 133, 134, 150 (4)

Terimler

Bitki Bilim Terimleri

anason 14, 36 (2), 40, 69, 90

aylandız 101 (2), 104 (2), 143, 169 (2)

baldıran 18, 158

bambu 76

boynuzotu 121 (2)

buğday 123

böğürtlen 103 (4), 169 (4)

caneriği 133

cavaeğreltisi 122

cüce azakeğeri 121

cüce capon sazi 121

çam 121

çirişotu 102

dereotu 121

devedikeni 169

dut 131

ebegümeci 104

erganun 111

erik 143

gül 40 (4), 41 (3), 59, 87 (2), 89

güveyfeneri 108

hallaçotu 122

hatmi 108, 158

hatmi çiçeği 108

humulus lupulus 158

ıtır 166

kahkaha çiçeği 108

karaboynuz 108

karadut 131

kardelen 108

karpuz 131, 142

kimyon 159

kokarağaç 101

kuzukulağı 104

limon 1, 21, 102, 123, 135

madımak 104

mercanköşk 11, 26, 67

merzenguş 13

meyan 170

mimoza 80

mürver 97

nane 170

oğulotu 170

osuruk ağacı 101

öksürükotu 108

palmye 49, 52, 63
pamuk 119, 149
papatya 111
pazı 104
periyosunu 50, 123 (8), 131 (3), 143 (3)
portakal 159
reçine 100
sarmaşık 87
subaldıranı 123
su fujeri 122
sukekiğı 122
sumercimeğı 122
suturesi 123
sıgırkuyruğı 108
tarçın 157
yabani akdiken 97
yaban semizotu 104
ylanyastığı 158
zakkum 158

Coğrafya Terimleri

depremölçer 39
lğı 98
tektonik 43, 79 (2), 152, 153
yalı yar 39

Dil Bilgisi ve Edebiyat Terimleri

arkaik 17, 62
aruz 17

harf 15, 21, 39, 43 (3), 45, 77 (3), 94
hece 17 (2), 27, 45, 69 (2)
imla 19
kavram 16, 23, 24, 26, 54 (5), 65
nokta 19 (2), 20 (2), 42
sıfat 20
soru işareti 21, 79
sözdizimi 20
ünlem işareti 68
vezin 17 (5)
virgül 20 (2)
zamir 27 (3)

Hayvan Bilimi (zooloji) Terimleri

dokunaç 60, 114
duyarga 60
kolyoz 97
lapina 14
öjenik 93, 106 (2), 105(3)
saka 14

Kimya Terimleri

ametal 65
element 65
mineral 65
ölçek 65
sertlik 65

Tıp Terimleri

apandisit 105

fıtık 105
border-line 39
dipso-manyak 105
kastire 105
kastrasyon 105 (3)
distorsiyon 106
isteri 67, 97
isterilizasyon 105
küretaj 112
sağaltım 29, 31, 41 (2), 76
sanrı 23
sekel 66 (2)
senkop 47 (2), 43
şizofreni 16, 32
şizoid 16, 40 (2)
yazgıcılık 17

Uygulayım Terimleri

dizgi 19, 20, 21 (3)

Özel Adlar

Dil, Millet, Devlet Adları

Almanca 27

Amerikan 76

Arap 118

GreK 91

İngilizce 27

Latince 134

Osmanlı 67

Osmanlıca 94

Türk 25, 26, 77, 79, 95

Türkçe 26, 95, 128, 134

Çalıkuşu 95

Don Quijote 128

Eylül 14 (2), 17 (2), 36, 40, 66

Gülliver 128

Hamse-i Atai 89

Karşı-Sözlük 76

Kaymak Tabağı 91

Kuleler, Kuyular 168

Nefha-tül Ezhaf 136

Robinson 128

Sakiname 89

Sevda Lügati 51, 67, 76, 77, 81, 89, 92 (2)

Totentanz 65

Türk Hanımlarının Fal Dili 77, 129

Dinî Adlar

Adem 114

Allah 21, 128

Hanbeli 110

Hanefi 110

Havva 114

Kur'an 110

Tanrı 128, 141, 149

Kişi Adları

Abdölmecid 95

Ali 112

Andon 79 (2), 88, 90 (3)

Atai 70, 89, 136

Avedis 34, 35 (2), 50, 87 (2), 88, 89 (4),

Eser Adları

Bölböl Yuvası 76

112, 142, 112, 142

Bach 111

Bekir 33, 34, 46 (4), 48, 50 (3), 51,

Bilding 105

Büyük Hanım 28, 34, 75, 76 (3), 91 (2),
129, 132, 133, 156, 166

C.11 (2), 13 (5), 14 (3), 15, 16, 17 (2), 18
(2), 23, 26 (2), 27, 28 (2), 29, 31, 32, 33
(5), 34, 36 (4), 38 (3), 40 (3), 43, 48, 49
(3), 50 (5), 51 (4), 52 (2), 53 (2), 54 (3),
55, 61, 62, 63 (5), 65 (2), 66 (2), 67 (3),
68 (5), 69/8, 70 (2), 92 (4), 94 (2), 95, 96,
99 (5), 100 (2), 101 (3), 103, 104 (3), 107
(3), 108, 109 (3), 111, 113, 114 (2), 115
(3), 116 (4), 117, 118, 119 (11), 120 (2),
125, 126 (2), 129(8), 130 (3), 132 (3),
133 (4), 134 (3), 136 (2), 137, 139, 140
(2), 141 (3), 142 (2), 143 (2), 145, 148,
150, 153, 155 (2), 158 (2), 159, 166, 167
(2), 169 (2), 170

Camille 35

Cemil 77

Dursune Şirin 118

Ebucehil 131

Gogol 168

Hacivat 137

Halil Andon 97

Heinrich 134, 137 (3), 143

Herakleitos 95

Hohe 105

Itri 111

K. 129 (3), 130

Karagöz 133

Kaşgarlı Mahmud 129

Kemali 12 (2), 18, 36, 75 (6), 76 (6), 77,
78 (3), 79 (2), 87, 88 (3), 98 (3), 100,
101, 103, 108 (4), 111, 119 (3), 130 (4),
131, 132 (11), 145, 146, 150, 158, 167

Lotte 136, 143

Lutfi Akif 66

Mayk Hammer 95

Mecnun 112

Mehmed 112

Mehmed Rauf 14

Mehmet Tokmak 95

Mohs 65

Moustopha Hairullah 66

Nebahet Hamid 66

Nedschib 66

Nekir 33

Paulus 95

Quasimodo 34

Raschid Tahsin 66

Ribo 66

Selami Selim Efendi 121

Sina Suat 28, 37, 45, 47, 51, 52, 54 (2),
66 (3), 67 (2), 75 (2), 76 (3), 77 (2), 78,
79, 91 (5), 92 (2), 93, 95 (3), 132 (2), 142
(3), 143, 145 (2), 146, 149, 158, 159, 166

Sübekli 13, 28, 34, 35 (2), 50, 52, 76 (3),
78 (2), 80, 91, 96, 99 (4), 100 (3), 101
(3), 103, 104 (2), 107, 108 (2), 109 (3),

119 (2), 120, 129 (2), 130 (3), 131, 133,
135 (4), 136, 139, 148 (3), 149 (2), 150
(3), 151 (3)

Süreyya 28, 29, 34, 53 (2), 55, 65, 66, 68
(3), 69 (4), 7973, 88, 89 (3), 91, 92 (2),
94 (5), 95 (2), 96, 97 (2), 103, 104, 116
(3), 117, 118, 119 (2), 120, 126, 132,
138, 141, 143 (2), 146, 149, 153, 168,
169

Tekir 33, 46 (3), 51

Zahir Otaman 30, 55, 78 (2), 97, 101,
104, 157,

Zeus 129

Kurum Adları

Cumhuriyet Halk Fırkası 59

Dünya Gönüllü Usuyarıklar Örgütü 16

IVOSOW 16, 18, 26

KAMUBUYRUM TÜZ BÖLEMİ 59

Uluslararası Telif Hakları Ajansı 128

Yer Adları

Akdeniz 110

Almanya 26, 132, 133, 155 (2)

Avedis Bahçesi 79, 80

Baharat Yolu 98, 101, 145, 154, 156 (2),
157, 158

Beykoz 165 (2)

Boğaz 102

Bomonti İstasyonu 87

Bulgar Çarşısı 35, 87

Bulgar Çarşısı Sokağı 87

Büyükada 66

Cihannüma 89

Çarliston 88

Dachau 145

Gül Köşk 88

Güvercin Evi 88

Haliç 146, 154

İngiltere 19

İskenderiye 130

İstambol 110

İstanbul 121

İzmir 76

Kağıthane 121

Kalender Yeşil Taraça 89

Karadeniz 13, 42, 69

Kazvin 141

Kastil 89

Kınalıada 132, 143

Kış Salonu 88 (2)

Köln 137 (2)

Küçüksu 121

Le Metanet 146

L'intizam 146

Linden 89

Maltepe Vapuru 156

Manyas 122

Maraş 78

Mecidiye 131

Mecidiyeköy 142

Mimoza 88

Nis Bağçe ve Lokantası 35

Nis Bağçeli Lokantası 87

Nis 89

Pera 35

Petersburg 168

Pikadilli 89

Sadabad 88

Şcukin 168

Sirkeci 154

Sudan 78

Şile 121

Şişli 35

Trakya 69

Tuna 102

Venedik 89

Arkaik Sözcükler

anda 123, 131 (2) (onda)

andan 110 (ondan)

anı 110 (onu)

eyi 61 (2), 111, 123 (iyi)

içre 111, 120 (içinde)

içün 105, 123 (için)

idilmek 66 (edilmek)

imdi 24 (şimdi)

itmek 66 (etmek)

kimesne 136 (kimse)

ol 122 (o)

yalınız 142 (yalnız)

yalunğuz 141 (yalnız)

yaragsız 62 (silahsız)

yiğirmi 112 (yirmi)

urmak 63 (vurmak)

SONUÇ

Kültürün taşıyıcısı olan söz varlığı, bir milletin hayatları boyunca başına gelen her şeyi kapsamaktadır. Çeşitli öğelerden oluşan söz varlığı, o dilin ne kadar zengin olduğunu ortaya koymaktadır. Dili yaşatanlar, geliştirenler en başta şairler ve yazarlardır. Bu nedenle yazarların söz varlıklarının ortaya konduğu çalışmalar son derece önemlidir.

Son İki Eylül romanının söz varlığının incelendiği bu çalışmada amaç Hulki Aktunç'un dil anlayışını ve Türkçeye katkılarını ortaya koymaktır. *Son İki Eylül*, kırkambar misali birçok konuda bilgisi olan entelektüel bir yazarın anlaşılması zor, katmanlı bir romandır. Derin, dikkatli ve yaratıcı okurların anlayabileceği bu romanda yazar sözcüklerle adeta oynamış; dildeki yetkinliğini ortaya koymuştur.

Son İki Eylül romanının söz varlığı incelendiğinde yazarın roman kişilerine uygun bir dille yazdığı görülmüş; biçim neolojisinden ve arkaizmden, dil sapmalarından büyük ölçüde yararlandığı tespit edilmiştir. *Son İki Eylül* romanındaki arkaik sözcük ve eklere bakarak yazarın Türkçenin tarihî dönemleri hakkında bilgi sahibi olduğunu söylemek; Osmanlı Türkçesine, Anadolu ağızlarına, argoya ve birçok alandaki terimlere hâkim olduğunu tespit etmek mümkündür.

Dil meselelerine kafa yoran bir yazar olan Aktunç romanında akıl hastalarının dili kullanmalarına dikkat çekmiş; “yabancı sözcüklerin yazımı, çeviri, alıntı sözcüklerin yazımındaki değişiklikler, eş anlamlı sözcükler, kadın dili” gibi birçok konuya değinmiş; roman kişilerini bu meseleler üzerine konuşturmuştur.

Bu çalışmada eserlerinde dili farklı kullanmasıyla ünlenen yazar Hulki Aktunç'un *Son İki Eylül* romanındaki söz varlığının öğeleri ele alınıp incelenmiş; yazarın romanda söz varlığını nasıl kullandığı ve hangi öğeyi ne şekilde kullandığı saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmada sırasıyla romandaki yabancı sözcükler, tekrar öbekleri, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler, argo sözcükler, özel adlar, arkaik sözcükler ve romandaki dilsel saplamalar belirlenmiş; romandan örnek cümleler verilmiştir.

Hulki Aktunç'un *Son İki Eylül* romanında dile yerleşmiş birçok alıntı sözcük olduğu kadar dile yerleşmemiş yabancı sözcüklere de yer verilmiştir. Sayımı yapılan söz varlığı öğelerinin 158 tanesini dile yerleşmemiş yabancı sözcükler oluşturmaktadır. Terimlerde geçen yabancı sözcükler bu başlık altında ayrıca incelenmemiştir. Sayımlardan

çıkan sonuçlara göre yabancı sözcüklerden 106'sı Arapça kökenlidir. Farsça kökenli 17 sözcük, Arapça+Farsça kökenli 2 sözcük, Farsça+Arapça kökenli 2 sözcük tespit edilmiştir. Roman kişilerine uygun bir dil kullanan yazar özellikle Zahir Otaman'ı ve Sina Suat Hanım'ı, Kemâlî Bey'i Osmanlı Türkçesini yansıtan bir şekilde konuşturmuş; bu sebeple Arapça ve Farsça kökenli sözcüklere fazlaca yer vermiştir. Romanda Fransızca kökenli sözcük sayısı 13'dir. Geri kalan dillerden alınan sözcük sayıları ise şöyledir: İtalyanca 7, Yunanca 3, İngilizce 3, Almanca 2, İspanyolca 1, Latince 1, Rumca 1'dir. Romanda 97 tane tekrar grubuna yer verilmiştir.

Romanda 57 tane deyim bulunurken atasözlerine çok fazla yer verilmemiştir ancak biri Fransızca olmak üzere 2 adet atasözü olduğunu düşündüğümüz sözcük öbeği saptanmıştır. Yine romanda insanların günlük hayatlarında sıkça kullandıkları, alışkanlık haline gelen 9 tane ilişki sözlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kahve falı yorumları, Tom Miks'in kalıp sözü, Şeyh Galip'in bir dizesi olmak üzere 17 kalıplaşmış söz ve cümle belirlenmiştir.

İncelenen romanda, 30 tane ağız özellikleri taşıyan sözcük belirlenmiştir. Romanda, 9 argo sözcük kullanılmıştır. Çalışmada 64 bitkibilim, 4 coğrafya, 14 dilbilgisi ve edebiyat, 6 hayvan bilimi, 5 kimya, 17 tıp, 1 uygulam terimi olmak üzere toplamda 115 terim kullanılmıştır. Özellikle bitkibilim terimlerinin sıklıkla kullanılmasının sebebi Kemâlî Bey'in attar, Sübekli Paşa'nın bahçıvan olması ve Sübekli Paşa'nın tuttuğu bitki notları ile açıklanabilir. Bunun yanında Hulki Aktunç'un da bitkilere ilgi duyduğu röportajında verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Ayrıca romanda akıl hastalarının ele alınması yazarı özellikle ruhbilim başta olmak üzere tıp bilimine ait terimleri kullanmaya yönlendirmiştir.

İncelenen romanda 10 tane dil, millet, devlet adı; 8 tane dinî adı; 15 tane eser adı; 48 tane kişi adı; 5 kurum adı; 54 yer adı olmak üzere toplam 140 tane özel ada rastlanılmıştır. Yazar eserinde mitolojiye, felsefeye, sanata, bilime göndermeler yapmış ve bu alanlarda bilindik adlardan (*Zeus, Herakletius, Itri Efendi, Mohs*) örnekler vermiştir. Kişi adlarında roman kişileri dışında *Ataî, Gogol, Kaşgarlı Mahmud, Mehmed Rauf* gibi yazar adlarına; *Karagöz/Hacivat, Mecnun, Quasimodo* gibi edebi kişilere yer verilmesi ve *Eylül, Don Kişot, Gülliver, Hamse-i Ataî, Neftatü'l-Ezhaf, Sakinâme* gibi bilinen eser adlarının sık sık kullanılması yazarın metinlerarası ilişki kurma çabası ile açıklanabilir. Eser adlarında *Son İki Eylül* romanında geçen roman kişilerinin yazmış olduğu söylenen kurmaca eserlere (*Bülbül Yuvası, Karşı-Sözlük, Kaymak Tabağı, Kuleler, Kuyular, Sevda Lügati, Türk Hanımlarının Fal Dili*) de yer verilmiştir.

Toplumdilbilim çalışmalarında cinsiyetin dil algısını şekillendirdiği üzerine görüşler mevcuttur. Hulki Aktunç da romanında “kadın dili” kavramına dikkat çekmiştir. *Son İki Eylül* romanında Sina Suat Hanım’ın yazdığı *Türk Kadınlarının Fal Dili* adlı bir denemeden bahsedilmiştir: “*Zavallı Sina Suat Hanım, yabancı dil sözlüklerindeki 'kadın dili' ulamına bizim sözlüklerde bir tek 'ayol'un girdiğini bilse, fal dilinin de şu kadın dili ulamına ilginç bir örnek öbeği oluşturacağını düşünse, denemesini çöpe atamazdı.*” (s. 77) Bu sözlerle Aktunç, bizde “kadın dili” üzerine çok çalışma yapılmadığını vurgulamıştır. Nitekim daha sonra Aktunç, Filiz Bingölçe’nin hazırladığı *Kadın Argosu Sözlüğü*’ne “Bir Sözlük Üzerine Sözcükler” adlı bir yazı kaleme almış ve burada *Türk Kadınlarının Fal Dili* adlı denemeyi “yazılamamış defterlerin, yazılmaya başlanıp da bitirilememiş yaşam destançelerinin bir simgesidir.”⁵¹ şeklinde nitelendirmiştir.

Romanda, geçmişte sıkça kullanılan ama günümüzde etkisini yitirmiş olan 16 tane arkaik sözcük saptanmıştır. Dilbilgisel sapmalar başlığında arkaik eklere de değinilmiştir. Arkaik sözcüklere ve eklere yer verilmesi romanın kurgusu ve roman kişileri ile örtüşmektedir; romanın organik yapısını bozmamaktadır.

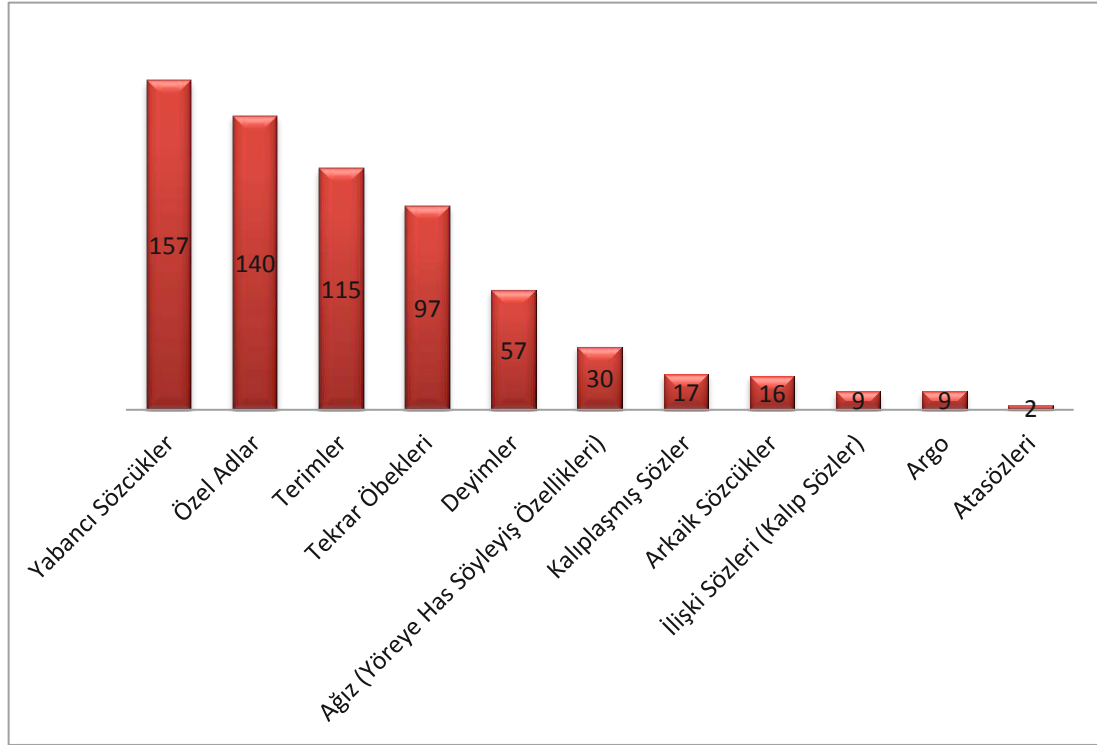
Çalışmamızın en önemli sonucu dilsel sapmalar başlığıdır çünkü Hulki Aktunç, romanda dil sapmalarına sıkça yer vermiştir. Aktunç’u diğer yazarlardan ayıran en önemli özelliklerinden biri de bilerek, isteyerek sapma/saptırma yapmasıdır. Romanda yazımsal, sesbilimsel, dilbilgisel, sözcüksel, lehçesel sapmaları ve tarihsel dönem sapmalarını sıklıkla kullanmıştır. Roman kişilerinin akıl hastaları olduğu düşünülürse dilsel sapmalar daha önemli bir hale gelmektedir ancak bu durumun eserin anlaşılmasını güçleştirdiği de söylenilebilir.

Bu çalışma ile sözlük yazarı olduğu, dili gelişigüzel kullanmadığı ve sözcükleri özenle seçtiği için Hulki Aktunç’un edebî kişiliğinde dilin varlığının ve kullanımının önemli bir yerde olduğunun altı çizilmiş; bir yazar olarak Türkçeye katkıları tespit edilmiştir. Dileğimiz edebiyat ve kültür tarihimizde önemli bir isim olan Hulki Aktunç’un diğer eserlerinin de akademik çalışmalara konu olması ve layık olduğu değere kavuşması, daha fazla okura ulaşmasıdır.

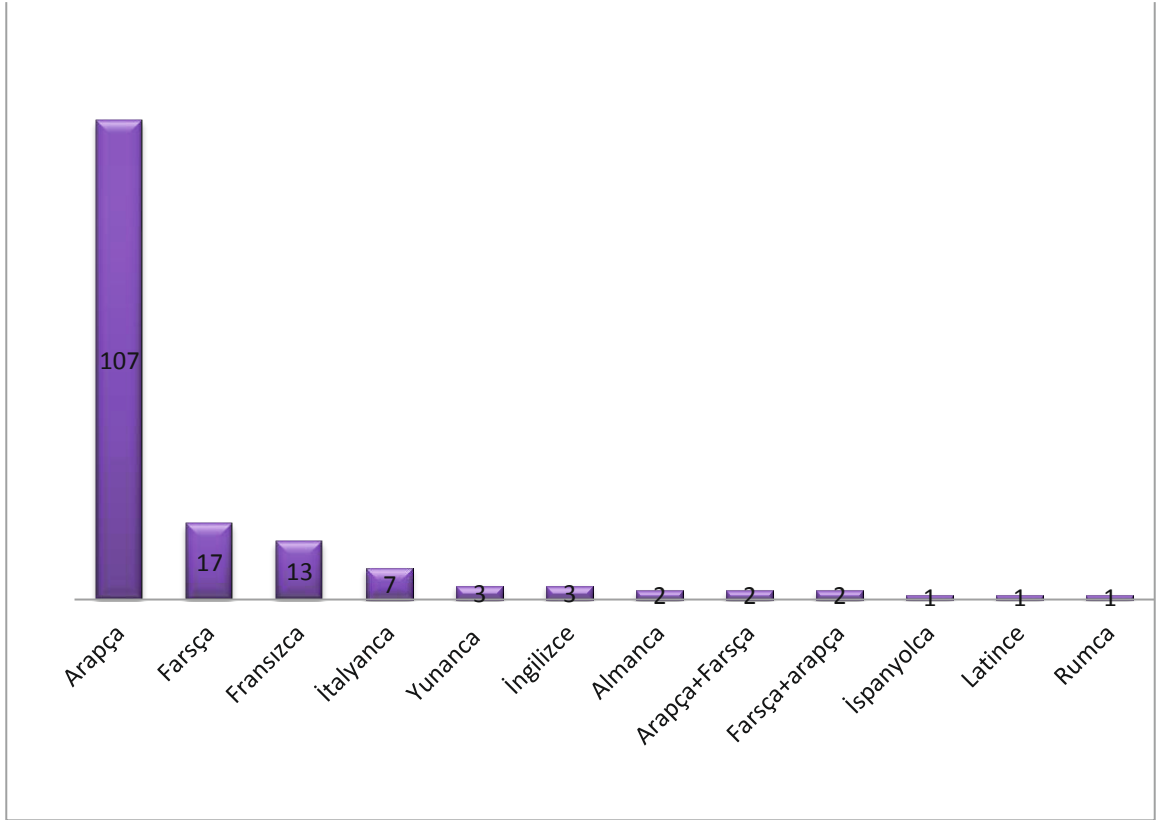
⁵¹ Hulki Aktunç “Bir Sözlük Üzerine Sözcükler”, **Kadın Argosu Sözlüğü** (Filiz Bingölçe, haz.), Metis Yayınları, İstanbul 2001, s. 5.

TABLolar DİZİNİ

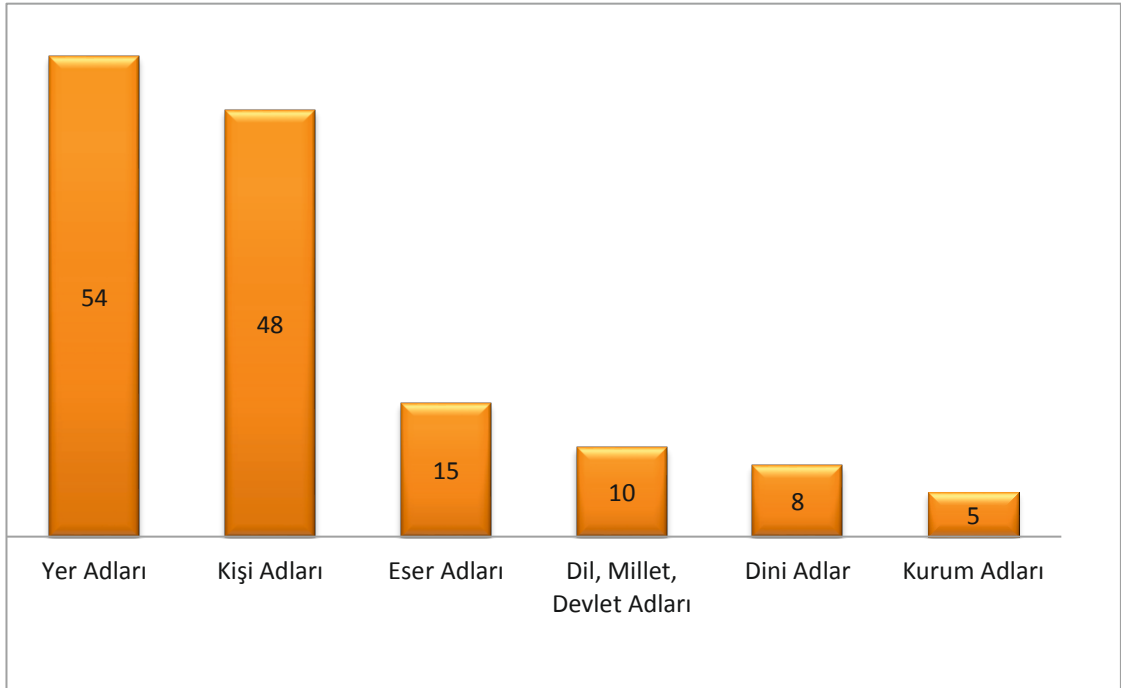
Tablo 1: *Son İki Eylül* romanında saptanan söz varlığı öğelerinin dağılımı.

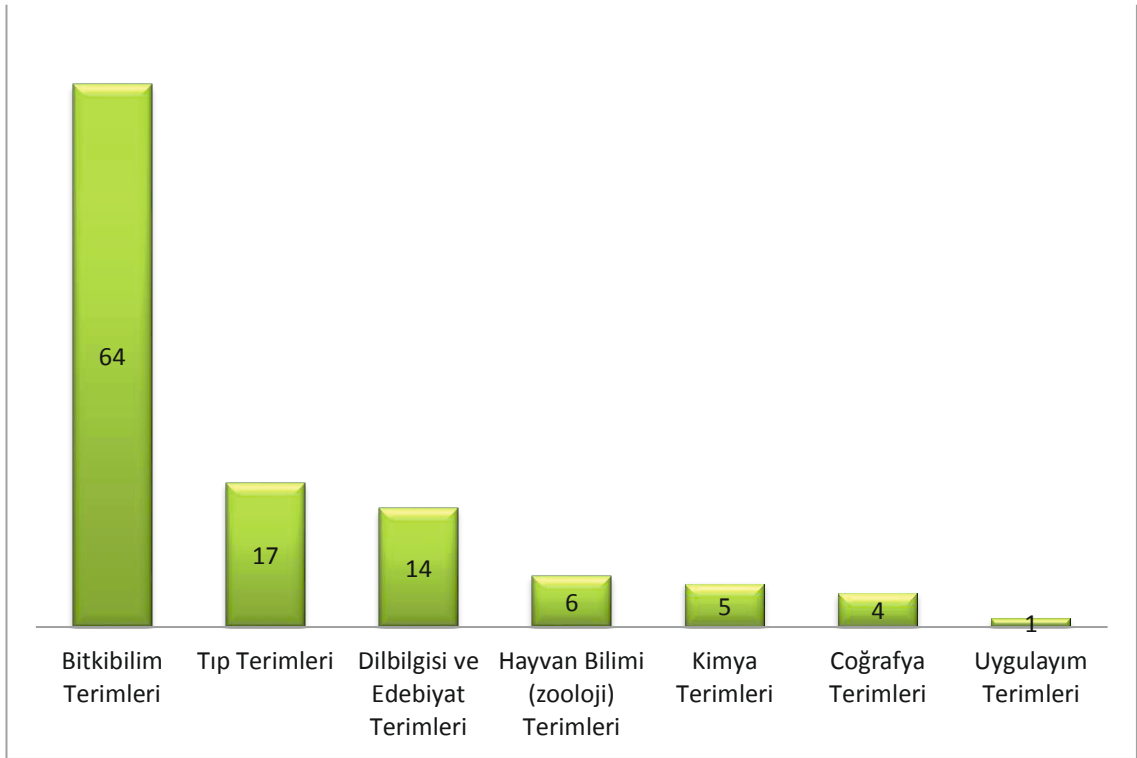
Tablo 2: *Son İki Eylül* romanında saptanan yabancı sözcüklerin kökenlerine göre dağılımı.

Tablo 3: *Son İki Eylül* romanında saptanan özel adların türlerine göre dağılımı.

Tablo 4: *Son İki Eylül* romanında saptanan terimlerin türlerine göre dağılımı.

KAYNAKLAR

AKBEY, Bilal; “Yahya Kemal Beyatlı’nın “Kendi Gök Kubbemiz” ve “Eski Şiirin Rüzgarıyla” Adlı Şiir Kitaplarındaki Şiirlerin Dil Sapmaları Açısından İncelenmesi”, Tez Danışmanı Doç. Dr. Şener DEMİREL, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Elazığ, 2008.

AKINCI, Servet; “Arif Nihat Asya’nın Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor Adlı Şiir Kitabında Söz Varlığı”, Tez Danışmanı Dr. Öğr. Üyesi Hikmet YILMAZ, Yüksek Lisans, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sivas, 2019.

AKSAN, Doğan; **Anadilimizin Söz Denizinde**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2006.

AKSAN, Doğan; **Her Yönüyle Dil**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

AKSAN, Doğan; **Türkçenin Gücü**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017.

AKSAN, Doğan; **Türkçenin Söz Varlığı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2015.

AKSOY, Ömer Asım; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1988.

AKTUNÇ, Hulki; **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.

AKTUNÇ, Hulki; **Yoldaşım 40 Yıl**, Söyleşi: Rıza Kıracı, Say Yayınları, İstanbul, 2008.

AKTUNÇ, Hulki; **Son İki Eylül**, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul, 2001.

AKTUNÇ, Hulki; “Bir Sözlük Üzerine Sözcükler”, **Kadın Argosu Sözlüğü** (Filiz Bingölçe, haz.), Metis Yayınları, İstanbul, 2001.

CEVİZCİ, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf; **Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.

DELİCE, Halil İbrahim; **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2012.

DEVELLİOĞLU, Ferit; **Türk Argosu İnceleme ve Sözlük**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1980.

ERSOYLU, Halil; **Türk Argosu Üzerinde incelemeler**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2010.

ERGİN, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım Yayın Tanıtım, İstanbul, 2004.

GÜL, Zülküf; **“Fakir Baykurt’un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı”**, Tez Danışmanı Doç. Dr. İbrahim DELİCE, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2008.

GÜLEÇ DÜĞENCİ, Öznur; **“Cemal Süreya’nın Şiirlerinin Dil Sapmaları Açısından İncelenmesi”**, Tez Danışmanı Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ardahan, 2014.

HASSAN, Sayed; **Abbas Sayar’ın “Çelo” Romanının Söz Varlığı**, Tez Danışmanı Doç. Dr. Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2018.

KARADAVUT, Arda, **“Türkçede Yeni Bir Neoloji Örneği: Fiilleşen Markalar”**, SUTAD Dergisi, Bahar 2016; Sayı: 39, s. 245-252.

KARATAŞ, Süleyman; **“Hulki Aktunç’un Öykücülüğü”**, Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Mecit CANATAK, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Van, 2013.

KORKMAZ, Zeynep; **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

ÖZDEMİR, Emin; **Deyimler Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.

ÖZÜNLÜ, Ünsal; **Şiir Dilinde Sapmalar**, Türk Dili Dergisi, İstanbul, 1982.

ÖZÜNLÜ, Ünsal; **Edebiyatta Dil kullanımları**, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2001.

TDK, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

TDK, **Yazım Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

ÜNLÜ, Meliha; **Türk Dili**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2006.

YALÇIN, Mehmet; **Şiirin Ortak Paydası**, İzmir: dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2003.

YALÇIN, Murat; (Ed.), **Kitap-lık**, Yapı Kredi Yayınları, S. 202, İstanbul, 2019.

ZÜLFİKAR, Hamza; **Söz Varlığı, Yazım ve Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

YETKİNER, Neslihan Kansu, **Bir Biçimbilim Çalışması**, Dil Dergisi, Ankara, 1994.

Elektronik Kaynaklar

Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/>

TDK Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

